

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Πολιτιστική
Πολιτική και Ανάπτυξη**

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Η μουσικοχορευτική παράδοση της Πάρου: πρόταση
εφαρμογής ενός εικονικού μουσείου**

Μαρία-Ειρήνη Σπύρογλου

**Επιβλέπων Καθηγητής
Ιωάννης Κυριακάκης**

Ιούνιος 2017

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Πολιτιστική
Πολιτική και Ανάπτυξη**

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Η μουσικοχορευτική παράδοση της Πάρου: πρόταση
εφαρμογής ενός εικονικού μουσείου**

Μαρία-Ειρήνη Σπύρογλου

**Επιβλέπων Καθηγητής
Ιωάννης Κυριακάκης**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Ιούνιος 2017

Περίληψη

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή εκπονήθηκε στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη του Ανοιχτού Πανεπιστημίου Κύπρου, υπό την επίβλεψη του καθηγητή Ιωάννη Κυριακάκη. Προσεγγίζει θέματα της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας και μελετά ειδικότερα τη μουσική και χορευτική παράδοση της Πάρου. Η παράδοση ενός τόπου αποτελεί τον καθημερινό τρόπο ζωής και δημιουργείται ανάγκη για ιστορική συνέχεια και αναγνώριση της σημασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Προϋπόθεση για την ύπαρξη της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι το ανθρώπινο ενδιαφέρον και η ευαισθητοποίηση του στο να την διατηρήσει και να την αξιοποιήσει, μεταφέροντας την στους μεταγενέστερους και προβάλλοντας την στον υπόλοιπο κόσμο.

Σκοπός της διατριβής είναι να μελετηθεί και να καταγραφεί η μουσικοχορευτική παράδοση της Πάρου και να παρουσιαστεί στο διαδίκτυο με τη μορφή ενός εικονικού μουσείου προκειμένου να διαδοθεί η άυλη κληρονομιά του νησιού αφυπνίζοντας αφενός τους ίδιους τους κατοίκους και αφετέρου τον υπόλοιπο κόσμο που θα τη γνωρίσει και θα ασχοληθεί είτε σε ερευνητικό είτε σε ψυχαγωγικό επίπεδο παράλληλα με την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

Summary

This thesis was prepared for the Master Cultural Policy and Development of the Open University of Cyprus, under the supervision of prof. Ioannis Kyriakakis. It is approaching issues of our country's cultural heritage and in particular music and dance tradition of Paros. A place's tradition is the everyday way of life and creates a need for continuity and recognition about the importance of cultural heritage. The precondition for the cultural heritage is the human interest and awareness to preserve it and exploit it, transferring it to downstream and raising its profile in the world.

Therefore, the aim of the thesis is to study and record the music and dance tradition of Paros and to present it on the web as a virtual museum in order to spread the intangible heritage of the island awakening both its own people and the rest of them who want to meet it, together with the tourism development of the region.

Ευχαριστίες

Ευχαριστίες εκφράζονται προς τους ανθρώπους, οι οποίοι συνέβαλαν αποφασιστικά στην ολοκλήρωση της μελέτης και τη συγγραφή της συγκεκριμένης μεταπτυχιακής διατριβής: προς τον επιβλέποντα καθηγητή Ιωάννη Κυριακάκη, για την άριστη επικοινωνία που είχαμε, την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγησή του, όπως και για την υπομονή που επέδειξε, καθώς και τις καθηγήτριες κα Έφη Κυπριανίδου και κα Εύη Μπανιωτοπούλου, που αποτελούν την τριμελή επιτροπή μου.

Ευχαριστώ την οικογένεια μου για την αμέριστη συμπαράσταση και στήριξη κατά τη διάρκεια των σπουδών μου και για όσα μου παρείχαν απλόχερα, καθώς και τον αδερφό μου, ο οποίος μου παρείχε όλη του την τεχνική γνώση όσον αφορά τον εικονικό χαρακτήρα που ανέπτυξα για τη διατριβή μου. Τον κ. Λευτέρη Μένεγο και την κ. Υπαπαντή Ρούσσου, για την πλούσια πληροφόρηση που μου έδωσαν σχετικά με την παράδοση της Πάρου, την κ. Κυριαζάνου Ειρήνη και τέλος τους φίλους, τους συγχωρευτές μου και όλους όσους συμμετείχαν στο στάδιο της πρωτογενούς έρευνας.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	9
Κεφάλαιο 1	11
Μουσεία και Νέες τεχνολογίες	11
1.1 Η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στα μουσεία	12
1.1.1 Εισαγωγικά στοιχεία.....	12
1.1.2 Οι εφαρμογές των νέων τεχνολογιών στα μουσεία.....	15
1.2 Εικονικά μουσεία.....	18
1.2.1 Ζητήματα ορισμού	18
1.2.2 Το μουσείο στο διαδίκτυο- εικονικό μουσείο.....	20
1.2.3 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του εικονικού μουσείου	22
1.2.3.1 Πλεονεκτήματα.....	22
1.2.3.2 Μειονεκτήματα.....	24
1.3 Η συμβολή των νέων τεχνολογιών στη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς	25
Κεφάλαιο 2	28
Η μουσικοχορευτική παράδοση της Πάρου	28
2.1 Οι παραδοσιακοί χοροί της Πάρου	29
2.1.1 Αγέρανος	29
2.1.2 Καλαματιανός	33
2.1.3 Μπάλος.....	34
2.1.4 Μπουλγάρικος ή Βουλγάρικος.....	36
2.1.5 Σούστα	36
2.1.6 Συρτός	36
2.2 Τα παραδοσιακά τραγούδια της Πάρου.....	38
2.2.1 Για τον Αγέρανο	39
2.2.2 Για τον Καλαματιανό	40
2.2.3 Για το Μπάλο.....	42
2.2.4 Για το Συρτό.....	43
2.3 Τα λαϊκά μουσικά όργανα της Πάρου.....	44
2.3.1 Τσαμπούνα.....	44
2.3.2 Ντουμπάκι.....	46
2.3.3 Λαούτο	47
2.3.4 Βιολί	48
2.3.5 Κλαρίνο	49
2.3.6 Σαντούρι.....	49

Κεφάλαιο 3	51
Πρόταση εφαρμογής εικονικού Μουσείου και τουριστική ανάπτυξη	51
3.1 Άυλη κληρονομιά και τεχνολογία.....	51
3.2 Πρόταση εφαρμογής ενός εικονικού μουσείου	53
3.2.1 Δομή και βήματα σχεδίασης	53
3.2.2 Διαδικασία υλοποίησης του εικονικού μουσείου.....	54
3.2.2.1 Ανάπτυξη μιας ιστοσελίδας.....	54
3.2.2.2 Περιγραφή της πρότασης της ιστοσελίδας	55
3.3 Η συμβολή του εικονικού μουσείου στην πολιτιστική και τουριστική ανάπτυξη του νησιού	61
3.4 Προτάσεις.....	71
Επίλογος	73
Παραρτήματα.....	76
A. Πρόταση εικονικού μουσείου	76
B. Φωτογραφικό υλικό μουσικών οργάνων και χορών	78
Γ. Παραδοσιακά τραγούδια.....	83
Δ. Ημι-δομημένες συνεντεύξεις.....	89
Βιβλιογραφία.....	101

Εισαγωγή

Το μουσείο είναι ένας οργανισμός που εξελίσσεται συνεχώς. Τα πρώτα μουσεία δημιουργήθηκαν για την έκθεση των αντικειμένων που προέρχονταν από ιδιωτικές συλλογές. Τον 19^ο αιώνα, η φιλοσοφία των μουσείων αλλάζει, το μουσείο γίνεται δημόσιο και συνδέεται με την ιδέα του έθνους, συμβάλλοντας στη συνειδητοποίηση της ταυτότητας των λαών, στη διαφύλαξη της εθνικής πολιτισμικής κληρονομιάς και στην προαγωγή της γνώσης και της εκπαίδευσης (Νάκου 2001: 132-133). Ο 20^{ος} αιώνας, έφερε την μεγάλη αλλαγή στα μουσεία, με την αλλαγή του κέντρου βάρους από τα αντικείμενα στους ανθρώπους και πως αυτοί βιώνουν την επίσκεψη στο μουσείο (Οικονόμου 2003: 49). Παράλληλα, η εξέλιξη της τεχνολογίας άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο τα μουσεία διαχειρίζονται, προστατεύουν και αναδεικνύουν τις συλλογές τους εισάγοντας την ηλεκτρονική τεκμηρίωση και δημιούργησε ένα νέο δίαυλο επικοινωνίας μεταξύ του μουσείου και του κοινού σε οποιοδήποτε σημείο του κόσμου κι αν βρίσκεται (Οικονόμου 2003: 122-125). Σε αυτό συνέβαλε αποφασιστικά η δημιουργία ιστοσελίδας στο διαδίκτυο και σύναμμα η δημιουργία των εικονικών μουσείων.

Τα εικονικά μουσεία δημιουργούν διάφορες μορφές διάδρασης ώστε να προσελκύσουν τον επισκέπτη όχι μόνο να επισκεφτεί και να αφιερώσει χρόνο στο να περιηγηθεί στην ιστοσελίδα, αλλά, όσο πιο ελκυστικά είναι, του δίνουν το έναυσμα να επισκεφτεί και το ίδιο το μουσείο εφόσον υπάρχει και είναι δυνατό. Επίσης τα εικονικά μουσεία δίνουν τη δυνατότητα σε άτομα που είναι απομακρυσμένα ή σε άτομα με ειδικές ανάγκες που δεν μπορούν να επισκεφτούν το μουσείο, να περιηγηθούν σε αυτό μέσω διάφορων εφαρμογών που βρίσκονται στην ιστοσελίδα. Εδώ θα θέλαμε να επισημάνουμε ότι όσο και αν η τεχνολογία έχει μπει στη ζωή μας, σε καμιά περίπτωση ένα μουσείο στο διαδίκτυο δεν μπορεί να αντικαταστήσει το πραγματικό χώρο διεξαγωγής μιας έκθεσης, μίας εκδήλωσης ή ενός φεστιβάλ, όσο εντυπωσιακό και αν είναι. Για να είναι η γνώση ολοκληρωμένη, εκτός από τη διαδραστικότητα του ψηφιακού κόσμου, απαιτείται και η επαφή και αλληλεπίδραση των επισκεπτών με τα ίδια

τα εκθέματα στο περιβάλλον του μουσείου ή με την άυλη παράδοση σε κάποια εκδήλωση.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας θα αναφερθούμε συνοπτικά στη σχέση της τεχνολογίας με τα μουσεία και στο ρόλο των εικονικών μουσείων. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα καταγράψουμε τη μουσικοχορευτική παράδοση της Πάρου και στο τρίτο θα επιχειρήσουμε την εφαρμογή ενός εικονικού μουσείου για την μουσική και χορευτική παράδοση του νησιού παράλληλα με μία αναφορά στον τρόπο με τον οποίο το εικονικό μουσείο θα βοηθήσει στην πολιτισμική και τουριστική ανάπτυξη του νησιού.

Η συγκεκριμένη θεματική επιλογή της μεταπτυχιακής διατριβής οφείλεται αφενός στο ενδιαφέρον της γράφουσας για τη μελέτη και τη διάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και για τη διάδοση των νέων τεχνολογιών στα μουσεία και αφετέρου στην αγάπη της για την ιδιαίτερη πατρίδα της. Ευελπιστεί ότι οι κάτοικοι της Πάρου θα αναγνωρίσουν την ιδιαίτερη σημασία της κληρονομιάς τους ως στοιχείο που διαμορφώνει την ταυτότητά τους και θα προσπαθήσουν να τη διαφυλάξουν μεταφέροντας την ίδια αλλά και το νόημα της από γενιά σε γενιά και προβάλλοντας την όσο το δυνατόν περισσότερο στον υπόλοιπο κόσμο.

Κεφάλαιο 1

Μουσεία και Νέες τεχνολογίες

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία (νόμος 3028/2002, αρ. 45, παρ. 1), η οποία βασίστηκε στον πλέον χαρακτηριστικό ορισμό του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM), το Μουσείο ορίζεται ως «η υπηρεσία ή ο οργανισμός μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με ή χωρίς ίδια νομική προσωπικότητα, που αποκτά, δέχεται, φυλάσσει, συντηρεί, καταγράφει, τεκμηριώνει, ερευνά, ερμηνεύει και κυρίως εκθέτει και προβάλλει στο κοινό συλλογές αρχαιολογικών, καλλιτεχνικών, εθνολογικών ή άλλων υλικών μαρτυριών του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του, με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία». Ανά τους αιώνες η έννοια και το περιεχόμενο των μουσείων άλλαξε ριζικά και όπως όλοι οι θεσμοί, έτσι και τα μουσεία συνδέονται με το ιστορικό, πολιτισμικό, κοινωνικό και επιστημολογικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ιδρύονται και λειτουργούν (Νάκου 2001: 112).

Το πρώτο οργανωμένο μουσείο καταγράφεται τον 3^ο αιώνα π.Χ. και είναι το Μουσείο του Πτολεμαίου στην Αλεξάνδρεια, το οποίο περιλάμβανε αντικείμενα, αγάλματα και εκμαγεία για αντιγραφή από καλλιτέχνες, αστρονομικά και χειρουργικά όργανα και βοτανικό και ζωολογικό πάρκο. Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, παρατηρείται συσσώρευση και έκθεση αντικειμένων, όπως εικόνες, θρησκευτικά αντικείμενα, θησαυροί και βιβλιοθήκες, σε εκκλησίες, μονές και θρησκευτικά ιδρύματα και πρόκειται

κυρίως για ιδιωτικές συλλογές. Το 16^ο έως το 17^ο αιώνα ιδρύονται οι λεγόμενες «αίθουσες θαυμάτων» (με καλλιτεχνικά θαύματα) ή «αίθουσες αξιοπερίεργων αντικειμένων», αλλιώς «cabinets of curiosities» (με εκθέματα από τη φύση και την εθνογραφία) και οι συλλογές ανοίγονται σε επιλεγμένο κοινό, συνήθως σε προσκεκλημένους του ιδιοκτήτη. Ο 18^{ος} αιώνας έρχεται να δώσει μία νέα πνοή στην ιστορία των μουσείων, με την ίδρυση των πρώτων ανοιχτών μουσείων και τη μετατροπή των συλλογών από ιδιωτικές σε δημόσιες (Ορφανίδη 2006: 7-8, Οικονόμου 2003: 30-33).

1.1 Η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στα μουσεία

1.1.1 Εισαγωγικά στοιχεία

Η έννοια του μουσείου ξεκίνησε ως ένας χώρος όπου τα αντικείμενα κατανέμονταν σε συγκεκριμένες θεματικές ενότητες, εκθέτονταν σε προθήκες ή βάζα και χαρακτηριζόταν ως αποθήκη γνώσεων, πνευματικής καλλιέργειας και πολιτισμικής κληρονομιάς. Από το 18^ο αιώνα, διαμορφώνεται ένας νέος τύπος μουσείων, με εθνικό και αστικό χαρακτήρα, ο οποίος είναι ανοιχτός στο κοινό. Οι ιδιωτικές συλλογές μετατρέπονται σε δημόσιες, όπως το Ashmolean της Οξφόρδης, οι οποίες θα πολλαπλασιαστούν την περίοδο του Διαφωτισμού, περίοδο που καταρρίπτει την αξία των συλλογών των μουσείων ως αξιοπερίεργα αντικείμενα και τους προσδίδει ανεκτίμητη αξία για μελέτη (Οικονόμου 2003: 34).

Το 19^ο αιώνα, τα μουσεία συνδέθηκαν με την ιδέα του έθνους και ανέλαβαν να συμβάλλουν στην αναπαράσταση του εθνικού παρελθόντος παρουσιάζοντας τα αντικείμενα των συλλογών τους ως εθνική πολιτισμική κληρονομιά και μαρτυρίες της εθνικής ιστορίας, συμβάλλοντας στη συγκρότηση και προώθηση της εθνικής ενότητας και δύναμης. Πλέον το μουσείο δεν λειτουργεί μόνο ως ο θεματοφύλακας των εθνικών παραδόσεων, αλλά παράγει συγχρόνως την εθνική ταυτότητα, την εθνική μνήμη και προάγει τη γνώση και την εκπαίδευση (Γκαζή 1999: 42, Νάκου 2001: 117-119, 132-133, Ορφανίδη 2006: 11). Η ιδέα που επικρατεί για τα μουσεία αυτού του αιώνα συνδέεται με παραδοσιακές απόψεις, που θεωρούν ότι η πραγματικότητα είναι απλή,

μονοδιάστατη και μπορεί να γίνει απόλυτα και αντικειμενικά γνωστή. Βάση αυτής της άποψης, τα μουσεία εκθέτουν τα αντικείμενα ως αντικειμενικές μαρτυρίες της πραγματικότητας (Νάκου 2001: 132). Ακόμη, ασχολούνται με ζητήματα που αφορούν τη διοίκηση, τη συντήρηση και την εκπαίδευση, αλλά δεν δίνουν βάση στους στόχους του και στους λόγους που καθιστούν τις δραστηριότητες αυτές σημαντικές για τη λειτουργία τους (Macdonald 2012: 28-29). Η συγκρότηση των συλλογών και των εκθεσιακών ενοτήτων βασίζεται σε ακαδημαϊκά κριτήρια, με γραμμικό τρόπο, με βάση της χρονολογικές εξελίξεις και η διάταξη των αντικειμένων με βάση τους επιστημονικούς κώδικες εξασφαλίζει την αποκάλυψη της αντικειμενικής αλήθειας, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον τους στα αντικείμενα, αδιαφορώντας για το κοινό. Όλο το ακαδημαϊκό υπόβαθρο που διαπερνά τις συλλογές ενισχύει τον παιδευτικό ρόλο του μουσείου, λειτουργώντας ως μέσο διαπαιδαγώγησης, ακολουθώντας την πορεία της επιστήμης προς την κατάκτηση και παρουσίασης της αλήθειας. Με αυτό τον τρόπο, τα μουσεία του 19^{ου} αιώνα διαμορφώθηκαν ως επιστημονικοί τόποι όπου αναπαριστούσαν την εθνική πραγματικότητα, ενισχύοντας το κύρος και την πολιτισμική κυριαρχία του έθνους-κράτους μεταξύ των άλλων εθνών (Νάκου 2001: 199-133, Οικονόμου 2003: 38-44).

Ο 20^{ος} αιώνας υπήρξε ο αιώνας της αλλαγής της θεώρησης της φιλοσοφίας των μουσείων με νέες επιστημονικές απόψεις. Ξεκίνησε ένας έντονος μουσειολογικός διάλογος περί της πραγματικότητας, με τον ισχυρισμό ότι δεν είναι απλή αλλά σύνθετη, με σύνθετες απόψεις και λειτουργίες και αυτό οδήγησε τους επιστήμονες στη μελέτη και ερμηνεία των αντικειμένων βάση της σχέσης τους με τις σύνθετες ψυχικές και κοινωνικές διαστάσεις του κοινωνικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος τους. Τη δεκαετία του '80, τα μουσεία επηρεάστηκαν από το κίνημα της «Νέας Μουσειολογίας». Η «Νέα Μουσειολογία» προτείνει και υποστηρίζει τη διεύρυνση της επιστήμης της Μουσειολογίας, ώστε αυτή να μην περιορίζεται αποκλειστικά στη μελέτη της λειτουργίας και των πρακτικών του μουσείου, αλλά να συναντά και άλλες επιστήμες, ώστε να είναι διεπιστημονική και ευέλικτη. Γίνεται η πρώτη προσπάθεια σύνδεσης του μουσείου με την κοινότητα την οποία υπηρετεί. Το κέντρο βάρους περνάει από τις συλλογές και τα αντικείμενα στους ανθρώπους και στον τρόπο που οι ίδιοι βιώνουν την επίσκεψη στο μουσείο. Το μουσείο

συνδέεται με την κοινωνική πραγματικότητα μέσα στην οποία λειτουργεί και υπηρετεί την ανάπτυξη της (Vergo 1989, Νάκου 2001, Οικονόμου 2003, Desvallees, Mairesse 2009).

Οι επιστήμονες πλέον μελετάνε το ιστορικό, κοινωνικοπολιτικό και οικονομικό πλαίσιο ίδρυσης των μουσείων, διεξάγοντας διευρυμένα συμπεράσματα για την πορεία και εξέλιξή του. Τα στεγανά που εμποδίζουν την πρόσβαση στο μουσείο καταρρίπτονται και το μουσείο συνδέεται άμεσα με την κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική πραγματικότητα. Οι ενέργειες του μουσείου συνεισφέρουν άμεσα στην ανάπτυξη του ατόμου και της κοινωνίας, στην ενίσχυση της ιδιαίτερης ταυτότητάς του και στη βελτίωση των συνθηκών ζωής. Το βάρος δίνεται περισσότερο στις πληροφορίες που πλαισιώνουν το αντικείμενο παρά στο ίδιο το αντικείμενο (Νάκου 2001, Οικονόμου 2003).

Τα εκθέματα γίνονται αντιληπτά, προσεγγίζονται, ερμηνεύονται και κατανοούνται σε σχέση με το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον μέσα στο οποίο υπάρχουν, συνδέονται με τις ανθρώπινες κοινωνικές ομάδες από τις οποίες προέρχονται, καθώς και μέσα από τις ποικίλες ερμηνείες από την πλευρά των επισκεπτών. Η έκθεση των αντικειμένων δεν γίνεται με βάση αντικειμενικές επιστημονικές κατατάξεις, αλλά διαμορφώνεται μέσα σε ένα κοινωνικό, βιωματικό και νοηματικό πλαίσιο, στο οποίο δημιουργείται ουσιαστικός διάλογος με το κοινό. Θέματα όπως η εκπαίδευση των επισκεπτών παράλληλα με τη διασκέδαση και την ψυχαγωγία, αρχίζουν να γίνονται προτεραιότητα των επιστημόνων και με βάση αυτές τις εξελίξεις, το μουσείο γίνεται πλέον ένας χώρος συνάντησης, διαλόγου, επικοινωνίας, δια βίου εκπαίδευσης, ένα πολιτιστικό κέντρο με ποικίλες εκδηλώσεις και ψυχαγωγικό χαρακτήρα, το οποίο αναπροσαρμόζεται ενόψει νέων συνθηκών και προκλήσεων, όπως η κινητικότητα των πληθυσμών, οι διευρυμένες και απαιτητικές ανάγκες του κοινού, η κοινωνική ανάγκη για ψυχαγωγία και η εξέλιξη της τεχνολογίας (Vergo 1989, Νάκου 2001, Sylaiou et al. 2009, Mc Donald 2012, Κάλου 2015).

Η αποστολή των μουσείων σήμερα, κατά τη γνώμη μου, δεν αφορά μόνο τη διάσωση, τη προστασία, τη μελέτη και την ανάδειξη της πολιτισμικής κληρονομιάς. Είναι σημαντικό ότι πρώτη προτεραιότητά τους είναι ο άνθρωπος. Τα μουσεία ενδιαφέρονται για την επικοινωνία και τον ουσιαστικό διάλογο με

το κοινό παράλληλα με την εκπαίδευση και ψυχαγωγία του. Κύριο μέλημά τους είναι η προσέλκυση περισσότερων επισκεπτών χωρίς διακρίσεις και η κάλυψη των αναγκών τους με ποικίλα μέσα επικοινωνίας. Ακόμη, δίνουν βάση σε νέες ιδέες, οι οποίες διαμορφώνονται ανεξάρτητα από το αν ένα μουσείο έχει εκθέματα ή όχι, αν έχει φυσικό χώρο ή όχι. Αυτός ο τρόπος λειτουργίας ενισχύθηκε με την εξέλιξη της τεχνολογίας και η ανάπτυξη των υπολογιστικών συστημάτων.

Όπως υποστηρίζει η Οικονόμου, σε πολλές περιπτώσεις, η χρήση των νέων τεχνολογιών στήριξε δημιουργικά τους ιδιαίτερους στόχους των πολιτιστικών οργανισμών, βοηθώντας τους να ανταποκριθούν άμεσα σε νέα κοινωνικά μηνύματα και ανάγκες (Οικονόμου 2004: 1). Το κοινό μέσα από τα χαρακτηριστικά της τεχνολογίας των υπολογιστών και των πολυμέσων, μπορεί να ελέγξει το μέγεθος της πληροφορίας που λαμβάνει ανάλογα με το ενδιαφέρον του για το θέμα και το χρόνο που έχει στη διάθεση του, να ανακτήσει ό,τι το ενδιαφέρει, να προσεγγίσει σε βάθος το περιεχόμενο των εκθεμάτων, όπως επίσης και να διεξάγει έρευνα για την πολιτιστική κληρονομιά (Καγιάφας 2007: 76). Παρακάτω θα αναλύσουμε τις εφαρμογές των νέων τεχνολογιών στα μουσεία σήμερα.

1.1.2 Οι εφαρμογές των νέων τεχνολογιών στα μουσεία

Σήμερα η χρήση των νέων τεχνολογιών από τα μουσεία αυξάνεται με ταχύτατους ρυθμούς. Τις συναντάμε στο σχεδιασμό των μουσειακών χώρων, στη διαχείριση και στη συντήρηση των αντικειμένων, στην ασφάλεια και προστασία των αντικειμένων καθώς και των επισκεπτών, στις μουσειακές εκθέσεις και στις εκθεσιακές ενότητες ως υποστηρικτικό υλικό και στη μουσειακή διοίκηση και επικοινωνία (Δεληγιάννης, Παπαϊωάννου 2014:117).

Το σύγχρονο μουσείο αξιοποιεί τις νέες τεχνολογίες και το διαδίκτυο στην καθημερινή λειτουργία του, στο χώρο καταγραφής και τεκμηρίωσης των τεράστιων δεδομένων των συλλογών, στην ενημέρωση των συστημάτων καταγραφής με βάση τα διεθνή πρότυπα, στην αναζήτηση και ανάκληση δεδομένων από διάφορους ερευνητές σε παγκόσμια κλίμακα και στην ψηφιοποίηση. Οι πληροφορίες των συλλογών εισάγονται σε βάσεις δεδομένων

ώστε να μπορούν να αναζητηθούν, να ελεγχθούν και να εμπλουτιστούν με νέα ερευνητικά στοιχεία, εύκολα, γρήγορα και αποτελεσματικά. Αυτή είναι η διαδικασία της τεκμηρίωσης, μέσα από την οποία δημιουργούνται ηλεκτρονικά αποθέματα, τα οποία όσο πιο πλήρη και ενημερωμένα είναι, στηρίζουν τις υπόλοιπες λειτουργίες του μουσείου από την οργάνωση εκθέσεων και την εξυπηρέτηση ερευνητών, μέχρι τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τη δημιουργία εκδηλώσεων και εκδόσεων (Δεληγιάννης, Παπαϊωάννου 2014: 118). Επίσης, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η σημασία των νέων τεχνολογιών στην τεκμηρίωση είναι σημαντική για την ασφάλεια της συλλογής. Με την τεκμηρίωση εξασφαλίζεται η νομική κυριότητα της συλλογής και το μουσείο μπορεί ανά πάσα στιγμή να γνωρίζει τι αντικείμενα έχει και ποια είναι τα χαρακτηριστικά τους.

Για τη διαδικασία της τεκμηρίωσης, σημαντικό ρόλο παίζει η ψηφιοποίηση. Η ψηφιοποίηση είναι η διαδικασία κατά την οποία ένα υλικό σε αναλογική μορφή (αντικείμενο, έγγραφο, κείμενο, φωτογραφία, ήχος και άλλα) μετατρέπεται σε ψηφιακή μορφή με τη χρήση κατάλληλου εξοπλισμού. Η ψηφιοποίηση, με τα ψηφιακά δεδομένα των αντικειμένων, έδωσε τη δυνατότητα για πολύπλοκη σύνδεση πληροφοριών που αφορούν τις συλλογές, εύκολη, γρήγορη και σύνθετη αναζήτηση και ανάκτηση πληροφοριών, επεξεργασία της πληροφορίας με διαφορετικούς τρόπους και στήριξη των εκθέσεων, των εκδόσεων, του διαδικτύου και άλλων εφαρμογών των μουσείων (Δεληγιάννης, Παπαϊωάννου 2014:118).

Επίσης, η χρήση της πληροφορικής έπαιξε σημαντικό ρόλο στη συντήρηση και στη βελτίωση της προστασίας των συλλογών από τις εξωτερικές κλιματολογικές συνθήκες, καθώς οι συνθήκες θερμοκρασίας, υγρασίας και φωτισμού μπορούν να καταγράφονται και να αναλύονται ηλεκτρονικά, με την κατάλληλη τοποθέτηση αισθητήρων στα εκθέματα τα οποία ειδοποιούν το κεντρικό σύστημα όταν οι τιμές της θερμοκρασίας υπερβούν τα επιθυμητά όρια. Παράλληλα, η τεχνολογία έχει μετατρέψει και καλυτερέψει σε μεγάλο βαθμό τις διαδικασίες συντήρησης και αποκατάστασης αντικειμένων και μνημείων (Οικονόμου 2004: 2).

Φυσικό και επακόλουθο είναι η εφαρμογή των νέων τεχνολογιών στις μουσειακές εκθέσεις όπου πρόκειται κυρίως για εφαρμογές πολυμέσων. Τέτοιες εφαρμογές αποτελούν η προβολή βίντεο σε οθόνες τηλεόρασης, οι οθόνες αφής ως σταθμοί πληροφόρησης και οι αίθουσες βιντεοπροβολών. Αυτές οι εφαρμογές είτε συμπληρώνουν ένα έκθεμα είτε αποτελούν οι ίδιες μία εκθεσιακή παρέμβαση, όπως οι ψηφιακές αναπαραστάσεις και οι ψηφιακές καλλιτεχνικές δημιουργίες. Άλλες ψηφιακές εφαρμογές είναι τα ψηφιακά ολογράμματα, οι εφαρμογές ξενάγησης με ακουστικούς οδηγούς, τα ψηφιακά ηλεκτρονικά μουσειακά παιχνίδια, τα ηλεκτρονικά βιβλία και οι οδηγοί εκθέσεων, οι πληροφοριακοί δίσκοι CD-ROM και DVD-ROM και οι ειδικές εφαρμογές για κινητά τηλέφωνα και φορητές συσκευές. Υπάρχουν επίσης ειδικές εφαρμογές για την επίσκεψη ατόμων με αναπηρία, όπως ειδικές ηχητικές ξεναγήσεις και ξεναγήσεις αφής (Δεληγιάννης, Παπαϊωάννου 2014: 120).

Σήμερα ένα μουσείο θεωρεί απαραίτητη την τεχνολογία για τις βασικές λειτουργίες του. Οι κρατήσεις και οι αγορές εισιτηρίων, η διοίκηση και η επικοινωνία μεταξύ διαφορετικών πολιτισμικών οργανισμών έχουν μπει σε άλλες βάσεις. Εκτός από τους απλούς τρόπους που το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο μπορεί να διευκολύνει την επικοινωνία συναδέλφων από διαφορετικές ηπείρους και την επικοινωνία με το κοινό, οι νέες τεχνολογίες μπορούν να στηρίξουν τη διοργάνωση εκθέσεων με αντικείμενα από διαφορετικούς οργανισμούς, τη διοργάνωση εκδηλώσεων με τη συμμετοχή διαφορετικών χωρών και τη διάδοση του πολιτισμού σε όλο τον κόσμο (Οικονόμου 2004: 3).

Βασικό στοιχείο ενός μουσείου σήμερα είναι η ιστοσελίδα του. Η επιθυμία των μουσείων να συνδεθούν στο διαδίκτυο ολοένα και αυξάνεται, και οι λόγοι είναι ότι το διαδίκτυο έχει υψηλή δημοτικότητα και ένα συνεχώς αυξανόμενο αριθμό χρηστών, μια επένδυση στο διαδίκτυο έχει χαμηλό κόστος, το οποίο είναι σημαντικό για τους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, και τα οφέλη για τα μουσεία είναι πολλά και σημαντικά (Καβακλή, Μπακογιάννη 2004: 141). Παρακάτω θα αναφερθούμε αναλυτικά για τα μουσεία στο διαδίκτυο ή αλλιώς εικονικά μουσεία.

1.2 Εικονικά μουσεία

1.2.1 Ζητήματα ορισμού

Η ιδέα του εικονικού μουσείου εισήχθη αρχικά από τον André Malraux το 1947. Παρουσίασε την ιδέα ενός φανταστικού μουσείου, ενός μουσείου χωρίς τοίχους, θέσεις ή χωρικών ορίων, όπως ενός εικονικού μουσείου, με το περιεχόμενο και τις πληροφορίες γύρω από τα αντικείμενα, προσβάσιμο σε ολόκληρο τον πλανήτη. Οι Sylaiou et al, στο άρθρο τους "Virtual museums, a survey and some issues for consideration", χρησιμοποιούν τους εξής ορισμούς για το εικονικό μουσείο: «μια λογικά συγγενής συλλογή ψηφιακών αντικειμένων που αποτελείται από διάφορα μέσα και λόγω της ικανότητάς της να παρέχει σύνδεση και διάφορα σημεία πρόσβασης, προσφέρεται για υπέρβαση των παραδοσιακών μεθόδων επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης με τους επισκέπτες που είναι ευέλικτοι προς τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους», ή «ένα εικονικό μουσείο μπορεί να είναι μια ψηφιακή συλλογή που παρουσιάζεται είτε μέσω του Διαδικτύου είτε σε ένα intranet, είτε μέσω ενός προσωπικού υπολογιστή (PC), ενός πληροφοριακού κιβωτίου, ενός προσωπικού ψηφιακού βοηθού (PDA), σε ένα CD-ROM ως επέκταση ενός φυσικού μουσείου ή ότι μπορεί να είναι εντελώς φανταστικό» (Sylaiou et al 2007: 521).

Σύμφωνα με τον ορισμό που αναφέρεται στο Internet στην εγκυκλοπαίδεια Britannica Online, το εικονικό μουσείο περιγράφεται ως μια συλλογή από ψηφιακά καταγεγραμμένες εικόνες, αρχεία ήχων, έγγραφα κειμένου, και άλλα δεδομένα ιστορικού, επιστημονικού ή πολιτιστικού ενδιαφέροντος τα οποία είναι προσβάσιμα μέσω ηλεκτρονικών μέσων. Ένα ηλεκτρονικό μουσείο δεν στεγάζει πραγματικά αντικείμενα κι επομένως στερείται της μονιμότητας και των μοναδικών ιδιοτήτων που διαθέτει το μουσείο σύμφωνα με τον καθιερωμένη σημασία του όρου.

Ο Αρβανίτης, στο άρθρο του "Ψηφιακό, εικονικό, κυβερνομουσείο ή δικτυακό μουσείο: Αναζητώντας όρο και ορισμό" μετά από μία εκτενή συζήτηση για τους ορισμούς ενός μουσείου στο διαδίκτυο, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο χρησιμότερος όρος που θα μας έδινε τον νέο τύπο μουσείου θα ήταν «δικτυακό μουσείο», διότι ο όρος αυτός παρουσιάζει το μουσείο ως διαδικασία,

η οποία χρησιμοποιεί την τεχνολογία ως επικοινωνία, προκειμένου να προσελκύσει τον επισκέπτη να συμμετάσχει ενεργά στη μουσειακή διαδικασία. Του δίνει τη δυνατότητα να λάβει πληροφορίες, να εστιάσει στα ειδικά ενδιαφέροντά του αναπτύσσοντας διαδραστικό διάλογο με το μουσείο, αλλά και να δώσει τη δική του ερμηνεία στα αντικείμενα. Με λίγα λόγια, ο όρος αυτός βλέπει τη χρήση της τεχνολογίας στα μουσεία ως μέρος της μουσειακής διαδικασίας και το χρήστη ως δέκτη, φορέα και δημιουργό μουσειακής ερμηνείας (Αρβανίτης 2004: 6-7).

Οι Desvallees and Mairesse, μας αναφέρουν ότι για το εικονικό μουσείο έγινε σταδιακά αποδεκτή «η έννοια του κυβερνομουσείου¹, που συχνά αποκαλείται εσφαλμένα «μουσείο εικονικής πραγματικότητας» (virtual museum). Αυτό ορίζεται σε γενικές γραμμές ως «μια συλλογή ψηφιακών αντικειμένων με λογική συνάφεια, σε διάφορους συνδυασμούς μέσων, η οποία, χάρη στη συνδεσιμότητα και τη δυνατότητα πολλαπλής πρόσβασης σε αυτή, προσφέρεται για την υπέρβαση των παραδοσιακών μεθόδων επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης με τους επισκέπτες[...], δεν διαθέτει πραγματικό τόπο ή χώρο και τα αντικείμενά της και οι σχετικές πληροφορίες μπορούν να διαδοθούν σε όλο τον κόσμο». Αναφέρουν ότι αυτός ο ορισμός, μοιάζει μάλλον με παρερμηνεία τονίζοντας ότι το «εικονικό» δεν είναι το αντίθετο του πραγματικού (real), αλλά το αντίθετο του υπαρκτού (actual) με την αρχική του έννοια, δηλαδή κάτι που υπάρχει αυτή τη στιγμή. Ως εικονικό μουσείο μπορεί να χαρακτηριστεί οποιοδήποτε μουσείο μπορεί να δημιουργηθεί στο διαδίκτυο ή οποιαδήποτε λύση μπορεί να εφαρμοστεί, σε σχέση με τα ζητήματα που θίγουν τα παραδοσιακά μουσεία. Επομένως, το εικονικό μουσείο μπορεί να οριστεί ως «μια έννοια που εντοπίζει παγκοσμίως τις προβληματικές πτυχές του μουσειακού κλάδου, δηλαδή τις επιπτώσεις της απόσπασης των αντικειμένων από το αρχικό πλαίσιο αναφοράς και της ένταξής τους σε ένα νέο πλαίσιο» (Desvallees, Mairesse 2009: 93-94).

---

¹ Κυβερνομουσείο είναι το μουσείο που υπάρχει στο χώρο του κυβερνοχώρου, περιέχει την πληροφοριακή διάσταση των συλλογών και δέχεται την επίσκεψη του κοινού στο χώρο της ψηφιακής πληροφορίας και επικοινωνίας.

Οι παραπάνω ορισμοί ουσιαστικά περιγράφουν το εικονικό μουσείο ως ένα μουσείο στο διαδίκτυο, που μπορεί όμως και να υπάρχει στην πραγματικότητα, δίχως τοίχους, με ψηφιακά αντικείμενα συνδεδεμένα με διάφορες πληροφορίες, το οποίο είναι ανοιχτό σε όλο τον κόσμο και δημιουργεί ένα διάλογο αλληλεπίδρασης με τους επισκέπτες. Ο νέος αυτός τύπος μουσείου δίνει τη δυνατότητα στον επισκέπτη εκτός από δέκτης ερμηνειών, να δώσει και τις δικές του απόψεις συμμετέχοντας στη μουσειακή διαδικασία. Όπως αναφέρει ενδεικτικά η Sarah Kenderdine, ο όρος «εικονικό μουσείο» περιλαμβάνει την υιοθέτηση όλων των διαδικασιών και πράξεων του πραγματικού μουσείου, αλλά και επεκτείνει τις δραστηριότητες του επιτρέποντας πολλαπλές προοπτικές και ερμηνείες, (Δασκαλοπούλου, Μπούνια 2008: 41).

1.2.2 Το μουσείο στο διαδίκτυο- εικονικό μουσείο

Ένα εικονικό μουσείο μπορεί να υπάρχει αποκλειστικά στο διαδίκτυο ή να αποτελεί εικονική εκδοχή πραγματικού μουσείου. Η βασική του διαφορά με το πραγματικό μουσείο είναι ο χώρος που δραστηριοποιείται. Το πραγματικό μουσείο καταλαμβάνει φυσικό χώρο, περιέχει φυσικά εκθέματα και συλλογές και δέχεται την επίσκεψη του κοινού στο χώρο του, σε αντίθεση με το ψηφιακό, το οποίο υπάρχει στο διαδίκτυο, περιλαμβάνει συλλογές οι οποίες έχουν ψηφιοποιηθεί και επικοινωνεί με το κοινό ψηφιακά.

Υπάρχουν τέσσερις τύποι εικονικού μουσείου (Δεληγιάννης, Παπαϊωάννου 2014: 120-122):

- Το μουσείο-φυλλάδιο: η ενημερωτική διαδικτυακή παρουσία ενός πραγματικού μουσείου. Περιέχει βασικές πληροφορίες όπως τοποθεσία, ώρες λειτουργίας, τιμές, ημερολόγιο εκθέσεων και άλλα.
- Το μουσείο-περιεχόμενο: περιλαμβάνει ψηφιακό πολυμεσικό υλικό για τα αντικείμενα, τις εκθέσεις και τις συλλογές. Τέτοια

εικονικά μουσεία προκύπτουν με την ψηφιοποίηση των αντικειμένων.

- Το μουσείο-μαθησιακό περιβάλλον: περιλαμβάνει σε εκπαιδευτικό-μαθησιακό χαρακτήρα τρόπους παρουσίασης των ψηφιακών δεδομένων. Η επίσκεψη προσαρμόζεται στα χαρακτηριστικά και στις ανάγκες του χρήστη.
- Το μουσείο-εικονική πραγματικότητα: αφορά τη δυνατότητα εικονικής περιήγησης στο πραγματικό μουσείο.

Οι λόγοι προβολής ενός μουσείου στο διαδίκτυο προσδιορίζονται από τους στόχους του μουσείου και γενικά περιλαμβάνουν λόγους προβολής, προσέλκυσης κοινού, ευρύτερη πρόσβαση στις συλλογές, ερευνητικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς και άλλα. Σύμφωνα με τις Καβακλή και Μπακογιάννη, τα μουσεία διεθνώς χρησιμοποιούν το διαδίκτυο για τους παρακάτω λόγους (Καβακλή, Μπακογιάννη 2004: 142-143):

- Άμεση ενημέρωση: για να γνωστοποιήσουν τις δραστηριότητές τους παγκοσμίως και να προσελκύσουν επισκέπτες.
- Αμφίδρομη επικοινωνία: για την άμεση και ανέξοδη επικοινωνία όσων εμπλέκονται με το μουσείο και δημιουργία ομάδων επισκεπτών.
- Δημιουργία νέων υπηρεσιών: δημιουργία εικονικών ξεναγήσεων σε εκθέσεις, πρόσβαση σε υλικό που δεν εκτίθεται, διατήρηση αρχείου, πρόσβαση στις συλλογές από απομακρυσμένες περιοχές, δημιουργία βάσεων δεδομένων με πληροφορίες για τις συλλογές.
- Ανάλυση των χαρακτηριστικών των επισκεπτών: συλλογή στοιχείων για τους επισκέπτες προκειμένου να ικανοποιηθούν οι ανάγκες και οι επιθυμίες τους.
- Δημιουργία μιας ουσιαστικής και μόνιμης σχέσης με τους επισκέπτες.

Μία ιστοσελίδα έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως εργαλείο επικοινωνίας, ενημέρωσης και απόκτησης γνώσης γιατί είναι διαφορετική από ένα συμβατικό, γραμμικό κείμενο, χάρη στη δυνατότητα μη συνεχούς, γραμμικής ανάγνωσης. Η ηλεκτρονική πλοήγηση δίνει τη δυνατότητα στον εικονικό επισκέπτη να οργανώνει ο ίδιος τον τρόπο που θα λάβει τις απαραίτητες γι' αυτόν πληροφορίες, επιλέγει δηλαδή τον δικό του τρόπο πλοήγησης (Πυρπύλη 2008: 90). Η παρουσίαση των πληροφοριών είναι διαφορετική απ' ότι στα πραγματικά μουσεία. Χρησιμοποιούνται ψηφιακές αναπαραστάσεις, οι οποίες μας δίνουν τη δυνατότητα να συνδέσουμε κείμενο, εικόνες, ήχο και βίντεο σε ένα περιβάλλον για να παρουσιάσουμε τα αντικείμενα και τις σχετικές με αυτά πληροφορίες καθώς επίσης και πρόσβαση στις συλλογές για όλους σε όποιο σημείο και αν βρίσκονται.

Τα εικονικά μουσεία, επίσης, θεωρούνται χώροι όπου ευνοείται η μάθηση, προσφέρουν πολυαισθητηριακές ευκαιρίες και πολλαπλά ερεθίσματα και δίνεται η ευκαιρία στον επισκέπτη να χαράξει τις δικές του διαδρομές, να επικεντρωθεί σε κάτι που τον ενδιαφέρει και να συνδέσει πληροφορίες που δεν βρίσκονται στον ίδιο τόπο ή χρόνο (Δασκαλοπούλου, Μπούνια 2008: 45).

1.2.3 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του εικονικού μουσείου

1.2.3.1 Πλεονεκτήματα

Ένα εικονικό μουσείο περιέχει μεγάλο όγκο πληροφοριών προκειμένου να ικανοποιήσει τις διαφοροποιημένες και ολοένα αυξανόμενες ανάγκες των επισκεπτών του. Τα οφέλη ενός εικονικού μουσείου είναι πολλά και χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: οφέλη για το ίδιο το μουσείο και τις συλλογές του και οφέλη για τους επισκέπτες.

Αρχικά θα αναφερθούμε στα οφέλη που έχει το ίδιο το μουσείο. Οι φυσικές καταστροφές όπως σεισμοί και φωτιές, όπως επίσης οι καταστροφές που προκαλεί ο άνθρωπος και οι κλιματικές αλλαγές, θέτουν σε κίνδυνο την ακεραιότητα των εκθεμάτων. Η δημιουργία εικονικών μουσείων και η ψηφιακή διατήρηση των εκθεμάτων αποτελεί ένα αποτελεσματικό μέσο για την διατήρησή τους. Με αυτό τον τρόπο, δημιουργείται μια βάση δεδομένων με όλα

τα εκθέματα του μουσείου, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για ανάκληση δεδομένων και πολυμέσων, οποιαδήποτε στιγμή και οπουδήποτε. Ακόμη, τα εκθέματα μετά το στάδιο της ψηφιοποίησης, μπορούν να προβληθούν σε εικονικά διαδραστικά περιβάλλοντα. Μια εικονική σύνθεση μπορεί να περιέχει πληροφορίες τις οποίες δεν μπορεί να έχει η προθήκη των εκθεμάτων. Έτσι τα εκθέματα μπορούν να παρουσιάσουν με πιο αποδοτικό τρόπο και με πλούσιο υλικό πολυμέσων και κειμένου, τα οποία μια προθήκη δεν μπορεί να υποστηρίξει (Μπήτρος 2010: 32).

Όσον αφορά τους επισκέπτες, ένα εικονικό μουσείο κάνει τους πολιτισμικούς οργανισμούς, τα προγράμματα και τις συλλογές τους πιο προσιτά και ανοιχτά σε άτομα με σωματικές αναπηρίες ή προβλήματα μάθησης, σε ομάδες που κατοικούν σε απομονωμένες περιοχές ή σε άτομα περιθωριοποιημένα που υπό άλλες συνθήκες δεν θα αποτελούσαν μέρος των επισκεπτών (Οικονόμου 2004: 3). Μπορεί να συνδυάσει πολλές και διαφορετικές προτιμήσεις σε ένα περιβάλλον, είναι εύκολα προσβάσιμο και είναι σχεδιασμένο με τέτοιο τρόπο ώστε να λαμβάνει υπόψη τους τις βασικές αρχές της μάθησης μέσω κατασκευής και μάθησης μέσω παιχνιδιού, και περιλαμβάνει αλληλεπίδραση, εμπειρία, ενεργή συμμετοχή, αυτενέργεια, αυτονομία και μάθηση την ίδια στιγμή.

Στις εκθέσεις των εικονικών μουσείων, οι επισκέπτες δεν είναι παθητικοί, αντιθέτως συμμετέχουν ενεργά στη δημιουργία της εμπειρίας της επίσκεψης στο μουσείο. Το σημαντικότερο πλεονέκτημά τους είναι η δυνατότητα που προσφέρουν για κίνηση, ενθαρρύνοντας τους επισκέπτες να ξεπεράσουν τα όρια που υπάρχουν στα πραγματικά μουσεία. Καλούνται να μεταβούν από το ένα σημείο του κτηρίου στο άλλο, ή από τον ένα όροφο στον επόμενο (Δασκαλοπούλου, Μπούνια 2008: 46). Μπορούν να επιλέξουν τις γωνίες θέασης των εκθεμάτων και δεν επιβάλλεται η προεπιλεγμένη θέαση τους. Οι εκθέσεις Επαυξημένης Πραγματικότητας, περιλαμβάνουν και φυσικές διεπαφές, όπως οι «κάρτες σημάδια», οι οποίες αποτελούν τον σύνδεσμο μεταξύ πραγματικού και εικονικού κόσμου. Επίσης επιτρέπουν στον χρήστη να πιάσει, να σηκώσει και να επεξεργαστεί τα εκθέματα και να τα δει στα χέρια του μέσω της συσκευής προβολής (Μπήτρος 2010: 33).

Το διαδίκτυο χρησιμοποιείται ευρέως από τα μουσεία επειδή παρέχει ευκαιρίες για διάδοση των δεδομένων και αποτελεί ένα ισχυρό εργαλείο επικοινωνίας που μπορεί να παρέχει πληροφορίες σχετικά με το μουσείο με ένα γρήγορο, εύχρηστο και χαμηλού κόστους τρόπο σε κάθε πιθανό εικονικό επισκέπτη (Μπήτρος 2010: 33). Η πρόκληση του ενδιαφέροντος για τα μουσεία είναι αδιαμφισβήτητη, καθώς ο διαδραστικός και διασκεδαστικός τρόπος εμφάνισής τους στο διαδίκτυο, ακόμη και στις ίδιες τις αίθουσες, αναζωπυρώνει το ενδιαφέρον, ειδικά των νέων ανθρώπων.

1.2.3.2 Μειονεκτήματα

Εκτός από τα πολλά πλεονεκτήματα που παρέχει ένα εικονικό μουσείο, παρουσιάζει και μειονεκτήματα. Αρχικά, τα προηγμένα συστήματα γραφικών που χρησιμοποιούνται για τις αναπαραστάσεις στον υπολογιστή, πολλές φορές είναι υπερβολικά ρεαλιστικά. Δίνουν δηλαδή την εντύπωση καλής γνώσης του παρελθόντος και συνεπώς μίας πραγματικής απεικόνισης των αντικειμένων και των πληροφοριών. Αυτά τα συστήματα όμως μπορεί να βασίζονται σε ελλιπή στοιχεία και να έχουν δημιουργηθεί μέσω της φαντασίας των επιστημόνων, διότι οι ίδιοι δεν έχουν πάντα ολοκληρωμένες πληροφορίες και με αυτό τον τρόπο παραπλανούν τον επισκέπτη-χρήστη για το πραγματικό αντικείμενο (Sylaiou et al. 2009: 525).

Για τη χρήση τέτοιου είδους γραφικών, όπως και για την περιήγηση σε ένα εικονικό μουσείο και την πρόσβαση στις πληροφορίες, απαιτούνται ειδικές δεξιότητες και γνώσεις πάνω στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Αυτό σημαίνει ότι άτομα τα οποία δεν κατέχουν τις συγκεκριμένες γνώσεις αποκλείονται αυτόματα, όπως και πολλοί επισκέπτες αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη χρήση των διάφορων εφαρμογών (Sylaiou et al. 2009: 526).

Το λογισμικό που χρησιμοποιείται για το εικονικό μουσείο δεν είναι διαθέσιμο στους μουσειολόγους και απαιτείται συνεργασία ανάμεσα σε αυτούς και στους ειδικούς των ηλεκτρονικών υπολογιστών, με αποτέλεσμα οι πληροφορίες μερικές φορές να παρουσιάζονται λανθασμένες. Το αποτέλεσμα μπορεί να είναι εντυπωσιακό, αλλά ο κύριος στόχος του μουσείου δεν εκπληρώνεται, διότι ο σχεδιασμός του πρέπει να πραγματοποιείται σύμφωνα με

τον λόγο ύπαρξής του και οι πληροφορίες πρέπει να οργανώνονται έτσι ώστε να κατασκευάζουν μια αφήγηση και όχι μία εντυπωσιακή ιστοσελίδα όπου ο επισκέπτης εστιάζει στην ψηφιακή εφαρμογή και όχι στο περιεχόμενο (Sylaiou et all. 2009: 526).

Είναι σημαντικό, ο καθένας ο οποίος ασχολείται με τη δημιουργία του εικονικού μουσείου και την ένταξη των νέων τεχνολογιών στο πραγματικό μουσείο, να λάβει υπόψη του όλα τα θετικά και τα αρνητικά που προκύπτουν, να προσπαθήσει να εξαλείψει όσο το δυνατό περισσότερο τα μειονεκτήματα προσφέροντας σε όλους τους επισκέπτες πληρέστερη ενημέρωση με τον πιο διασκεδαστικό και ψυχαγωγικό τρόπο.

1.3 Η συμβολή των νέων τεχνολογιών στη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς

Η πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου αποτελείται από τα πολιτιστικά αγαθά, δηλαδή τις μαρτυρίες της ύπαρξης και της ατομικής και συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου. Διακριτικό γνώρισμα των πολιτιστικών αγαθών που περιλαμβάνονται στην πολιτιστική κληρονομιά, είναι ότι παρέχουν πληροφορίες για όλες τις εκφάνσεις της ζωής του ανθρώπου, πολιτικές, τεχνικές, πνευματικές, καλλιτεχνικές, οικονομικές και άλλες (Χριστοφιλόπουλος 2005: 37).

Τα πολιτιστικά αγαθά δεν ανήκουν όλα στην πολιτιστική κληρονομιά. Αυτά που ανήκουν, σύμφωνα με το άρθρο 2 του νόμου υπ' αριθμόν 3028, του έτους 2002, είναι τα μνημεία, κινητά ή ακίνητα, οι αρχαιολογικοί χώροι, οι ιστορικοί τόποι και τα άυλα πολιτισμικά αγαθά. Στην έννοια των μνημείων ανήκουν και τα πολιτισμικά αγαθά που συγκροτούν την αρχιτεκτονική κληρονομιά, η οποία περιλαμβάνει κυρίως παραδοσιακούς οικισμούς ή τμήματά τους, κτήρια και άλλα (Χριστοφιλόπουλος 2005: 8). Όταν μιλάμε για άυλα πολιτισμικά αγαθά, αναφερόμαστε σε «εκφράσεις, δραστηριότητες, γνώσεις και

πληροφορίες, όπως μύθοι, έθιμα, προφορικές παραδόσεις, χοροί, δρώμενα, μουσική, τραγούδια, δεξιότητες ή τεχνικές που αποτελούν μαρτυρίες του παραδοσιακού, λαϊκού, και λόγιου πολιτισμού» (ΦΕΚ 3028 2002: 3004).

Η ραγδαία εξάπλωση των νέων τεχνολογιών σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δράσης μας αναγκάζει να αλλάξουμε τον τρόπο διαχείρισης και προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι πολιτιστικοί οργανισμοί ενσωματώνουν τις νέες δυνατότητες της τεχνολογίας στον τρόπο λειτουργίας τους, προκειμένου να διατηρήσουν, αναδείξουν και να κληροδοτήσουν αυτή τη κληρονομιά στους μεταγενέστερους. Αρχικά οι νέες τεχνολογίες χρησιμοποιήθηκαν για την τεκμηρίωση των μνημείων. Οι παραδοσιακές μέθοδοι όπως είναι η τήρηση ημερολογίων, καταγραφές, σχεδιαστικές απεικονίσεις και λήψεις φωτογραφιών, αντικαταστάθηκαν από τη δημιουργία βάσεων δεδομένων και την ηλεκτρονική αρχειοθέτηση. Τα ηλεκτρονικά αποθέματα που δημιουργήθηκαν διέσωσαν πολύτιμα πολιτιστικά στοιχεία και αποτέλεσαν μια βάση για την ευκολότερη λειτουργία των πολιτιστικών φορέων (Καλαμαρά, Βαγγελάτος 2008: 199).

Έχει αποδειχθεί ότι οι νέες τεχνολογίες δεν χρησιμοποιούνται μόνο για να διευκολύνουν τις παραδοσιακές μορφές διαχείρισης, όπως η καταγραφή, η αρχειοθέτηση και η τεκμηρίωση, αλλά αποτελούν σημαντική παράμετρο για το μετασχηματισμό της ίδιας της έννοιας της πολιτιστικής διαχείρισης. Δίνουν περισσότερες δυνατότητες και ελευθερία επιλογής του τρόπου προβολής των αντικειμένων χωρίς δεσμεύσεις όπως για παράδειγμα ο χώρος, η σημαντικότητα ή η υπόσταση, παράλληλα με την ευχερέστερη διάδοση της πολιτισμικής πληροφορίας. Τα αντικείμενα αποκτούν με αυτό τον τρόπο μη υλική υπόσταση δίνοντας στον επισκέπτη που τα προσεγγίζει νέες εμπειρίες και βιώματα (Καλαμαρά, Βαγγελάτος 2008: 198).

Μέσω της χρήσης των πολυμέσων και της ψηφιακής τεχνολογίας, οι πολιτιστικοί φορείς μεριμνούν για τη διάσωση και προβολή των πολιτιστικών πόρων. Η διαδικτυακή παρουσίαση ψηφιακών συλλογών, ακόμη και ολόκληρων εικονικών μουσείων, φέρνει σε επαφή το κοινό με τον πολιτισμό, συμβάλλοντας στην ανάδειξή του. Πολιτιστικά αγαθά που είτε λόγω έλλειψης χώρου, είτε για

λόγους συντήρησης, είτε λόγω της άυλης υπόστασής τους, δεν μπορούσαν να εκτεθούν, γίνονται τώρα προσβάσιμα (Οικονόμου 2004: 3).

Εδώ αξίζει να σημειωθεί η διάκριση ανάμεσα στα υλικά και άυλα πολιτιστικά αγαθά. Τα προϊόντα του υλικού πολιτισμού έχουν ως κύριο χαρακτηριστικό τους τη σχετική σταθερότητα και την παγίωσή τους μέσα στον χρόνο, σ' αντίθεση με τα προϊόντα του άυλου πολιτισμού, όπως για παράδειγμα η μουσική, ο χορός, το τραγούδι και οι πρακτικές τους, που χαρακτηρίζονται από ρευστότητα και παροδικότητα. Ωστόσο, η τεχνολογία, με τα μέσα που διαθέτει, μπορεί να μετατρέψει τις παροδικές στιγμές μιας μουσικής ή χορευτικής σκηνής, για παράδειγμα, σε συγκεκριμένες «εικόνες» (Λουτζάκη 2004: 5). Έτσι παρατηρούμε ότι στις εκθέσεις με πραγματικά αντικείμενα, οι νέες τεχνολογίες συμπληρώνουν το αντικείμενο δίνοντας στον επισκέπτη να εξερευνήσει το σημασιολογικό και εννοιολογικό του πλαίσιο σε πολλαπλά επίπεδα, ενώ στις εκθέσεις χωρίς αντικείμενα, όπως εκθέσεις που αναλύουν έννοιες ή ιδέες, ή εκθέσεις που αφορούν την προφορική παράδοση, οι νέες τεχνολογίες και τα νέα μέσα υποκαθιστούν τα αντικείμενα και γίνονται τα ίδια εκθέματα (Γκαζή, Νικηφορίδου 2008: 377).

Σε κάθε περίπτωση οι νέες τεχνολογίες συνέβαλαν στη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και σαν επακόλουθο στην ενημέρωση του κοινού, εισήγαγαν την εξατομικευμένη ξενάγηση, την πλοήγηση σε εκθεσιακούς χώρους μέσω της εικονικής πραγματικότητας και ενίσχυσαν τον ψυχαγωγικό χαρακτήρα της επίσκεψης σε ένα μουσείο (Γκαζή, Νικηφορίδου 2008: 374-375).

Κεφάλαιο 2

Η μουσικοχορευτική παράδοση της Πάρου

Η Πάρος είναι ένα από τα μεγαλύτερα νησιά των Κυκλάδων με έκταση 186.5 τ. χλμ. και μήκος ακτών 120 χλμ. Είναι ένα νησί με ομαλή διαμόρφωση και πολλές πεδιάδες, στο οποίο ζουν περίπου 13.000 μόνιμοι κάτοικοι. Δύο μεγάλοι φυσικοί όρμοι σχηματίζονται στην Πάρο, αυτός της Παροικιάς, πρωτεύουσας του νησιού, και της Νάουσας. Το μεγαλύτερο μέρος των ακτών του νησιού είναι απότομο και βραχώδες (Γεωργούσης 1997: 15).

Το υπέδαφος της Πάρου αποτελείται κυρίως από γρανίτες με ασβεστολιθικές νησίδες (μάρμαρα). Το μάρμαρο της Πάρου, ο περίφημος λυχνίτης, ήταν περιζήτητο υλικό στην αρχαιότητα εξαιτίας της ικανότητάς του να αιχμαλωτίζει το φως μέσα στο λευκό του χρώμα. Από αυτό είχαν κατασκευαστεί πολλά από τα κλασικότερα έργα γλυπτικής και αρχιτεκτονικής της αρχαιότητας (Γεωργούσης 1997:145).

Το κλίμα του νησιού είναι εύκρατο, νησιωτικό. Οι χειμώνες είναι ήπιοι με λίγες βροχές. Κύριο χαρακτηριστικό του καλοκαιριού είναι οι ετήσιοι άνεμοι (μελτέμια) που φυσάνε κατά τη διάρκεια της ημέρας με ένταση που φτάνει τα 5-7 μποφόρ. Η Πάρος θεωρείται από τα πιο εύφορα νησιά των Κυκλάδων με καλλιεργήσιμες εκτάσεις που εντοπίζονται κοντά στις παραλίες και στους

κάμπους της Νάουσας, των Μαρμάρων, του Δρυού και της Πούντας. Παράγει κρασί, λάδι, δημητριακά και φρούτα (Αλιπράντης 2003: 21). Οι Παριανοί ασχολούνται με την αμπελουργία, την κτηνοτροφία και την αλιεία (Γεωργούσης 1997: 193). Σημαντική θέση κατέχει ο τουρισμός καθώς η τουριστική ανάπτυξη του νησιού ενισχύει την οικονομία του, αλλά και διατηρεί ένα σημαντικό αριθμό μόνιμου πληθυσμού.

Σήμερα το νησί παρουσιάζει ανοδική πορεία σε όλους τους τομείς και ιδιαίτερα στην οικονομία, με έσοδα κυρίως από τον τουρισμό. Πολλές προσωπικότητες τίμησαν το νησί του Αρχιλόχου και της Παναγίας Εκατονταφυλιανής σε όλες τις μορφές του πολιτισμού. Οι Παριανοί δεν παύουν να συνεχίζουν την παράδοσή τους, παρά τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν τελευταία λόγω της αστυφιλίας και της απότομης και πολλές φορές απερίσκεπτης τουριστικής ανάπτυξης. Η μουσική, οι χοροί και τα τραγούδια, συνοδεύουν τις γιορτές και τα γλέντια των Παριανών σε όλες τις περιόδους, όπως εκθέτουμε στη συνέχεια.

2.1 Οι παραδοσιακοί χοροί της Πάρου

2.1.1 Αγέρανος

Ο Αγέρανος είναι παριανός χορός, που οι ρίζες του χάνονται στα βάθη της ιστορίας και του μύθου. Τα απλά του βήματα, η αργή μα ρυθμική του κίνηση, το κυκλικό του σχήμα, το δυνατό κράτημα των χεριών και η φωνή του κορυφαίου, από την πρώτη κιόλας ματιά αποπνέουν την ιερότητα μίας αρχαίας τελετής και οδηγούν το θεατή στη στιγμή της γένεσης του αρχαίου δράματος.

Η Ραγκούση-Κοντογιώργου αναφέρει ότι, σύμφωνα με τον Πλούταρχο, ο χορός αυτός προέρχεται από τη Δήλο. Πρόκειται για τον ρυθμικό χορό που χόρεψε ο Θησέας με τους συντρόφους του γύρω απ' τον βωμό του Απόλλωνα στη Δήλο, όταν επέστρεψε εκεί από την Κρήτη για να κάνει θυσία, έχοντας σκοτώσει τον Μινώταυρο (Ραγκούση-Κοντογιώργου 2000: 128). Σκοπός του χορού αυτού ήταν να αναπαραστήσει την πορεία του μέσα στους σκοτεινούς

διαδρόμους του λαβυρίνθου, ως την έξοδό του στο φως². Είναι ένας χορός-αφήγηση που ρίζωσε στην Πάρο και χορεύεται ως τις μέρες μας. Τον χορό αυτόν οι αρχαίοι τον αποκαλούσαν Γερανό. Ο Γυμνασιάρχης Εμμ. Σαγκριώτης³ αναφέρει: «Είναι πως νεώτερον, ως εμοί, τουλάχιστον φαίνεται προελθούσαν εκ της πτήσεως των αγεληδόν πετομένων γεράνων». Παρομοιάζει δηλαδή τον χορό με την πτήση των γεράνων, δηλαδή των πουλιών: ο αρχηγός οδηγεί τους υπόλοιπους της ομάδας, οι οποίοι αναπτύσσονται σε δύο σειρές σχηματίζοντας γωνία, με το ένα σκέλος μεγαλύτερο, στηριζόμενος ο καθένας στον προηγούμενό του. Όταν υπάρχει θύελλα, με πρωτοβουλία του αρχηγού, ο σχηματισμός μετατρέπεται σε κύκλο κι έτσι το σμήνος δεν κινδυνεύει.

Οι Παριανοί με την τοπική τους γλωσσική προσαρμογή τον προφέρουν Αγέρανο και χορεύεται μόνο τις Απόκριες. Ο χορός είναι κυκλικός, χωρίς άνοιγμα, δηλαδή χωρίς αρχηγό, κατά μίμηση του κύκλου τον οποίο σχηματίζουν οι γερανοί, όπως περιγράφεται παραπάνω. Είναι δε αργός, βαρύς και σεμνός χωρίς να συνοδεύεται με μουσικά όργανα, αλλά ένας απ' τους χορευτές αρχίζει το τραγούδι και επαναλαμβάνουν οι άλλοι. Τα τραγούδια του Αγέρανου είναι αυτοσχέδιοι 15ασύλλαβοι φορτισμένοι με τα συναισθήματα του κάθε χορευτή. Χαρά, λύπη, έρωτας και πειράγματα. Στίχοι σατιρικοί και καυστικοί που μόνο απόγονοι του Αρχιλόχου μπορούν να ταιριάζουν και να ξεστομίσουν. Έχουν αυτοτελές νόημα και είναι μεγάλοι σε έκταση (Χανιώτης 1996: 13).

---

² Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι*, Θησεύς, 21: «Εκ δε της Κρήτης αποπλέων εις Δηλον κατέσχε, και τω θεω θύσας και αναθείς τό Αφροδίσιον ό παρά της Αριάδνης έλαβεν, εχόρευσε μετά των ηιθέων χορείαν ήν έτι νυν επιτελειν Δηλίους λέγουσι, μίμημα των εν τω Λαβυρίνθω περιόδων και διεξόδων έν τινι ρυθμω παραλλάξεις και ανελίξεις έχοντι γιγνομένην. καλειται δε το γένος τουτο της χορείας υπό Δηλίων γέρανος, ως ιστορει Δικαίαρχος εχόρευσε δε περί τον Κερατωνα βωμόν, εκ κεράτων συνηρμοσμένον ευωνύμων απάντων».

-Μτφ: Φεύγοντας ο Θησέας από την Κρήτη ήρθε στη Δήλο. Εκεί θυσίασε στο θεό και αφιέρωσε ένα άγαλμα της Αφροδίτης που του το είχε δώσει η Αριάδνη, χόρεψε με τους Αθηναίους νέους ένα χορό, που λένε πως και τώρα τον χορεύουν οι Δήλιοι και που ήταν μιμική αναπαράσταση των πολύστροφων κύκλων του λαβυρίνθου, σε ένα ρυθμό που είχε διαδοχικές κινήσεις και αναπτύξεις. Ο Δικαίαρχος σημειώνει πως το είδος αυτού του χορού λέγεται από τους Δηλίους «γέρανος». Ο χορός έγινε γύρω από τον Κερατώνα βωμό, αρμοσμένον από κέρατα, όλο αριστερά. Η μετάφραση προέρχεται από τις εκδόσεις Κάκτος, 1992.

³ Στη διατριβή του *Εννέα Μούσαι* (1926). Βλέπε στο: Χανιώτης 1996: 13.

Χορεύεται μόνο με δίστιχα και ο κύκλος του χορού δεν είναι κλειστός, επειδή υπάρχει πρωτοχορευτής. Ο ρυθμός είναι έντονος και ζωηρός τόσο, ώστε οι χορευτές να φτάνουν στην επωδό μέχρι πηδημάτων. Ως προς τον τρόπο που κρατιούνται οι χορευτές, άλλοτε χρησιμοποιούν τον παλιό τύπο, κρατιούνται δηλαδή απ' τους ώμους και άλλοτε τον νεότερο, δηλαδή κρατιούνται σταυρωτά ως εξής: ο πρωτοχορευτής κρατά με το δεξί του χέρι το δεξί του δεύτερου χορευτή, ενώ με το αριστερό το δεξί χέρι του τρίτου χορευτή. Ο δεύτερος χορευτής με το αριστερό του χέρι κρατάει το δεξί του τρίτου κ.ο.κ. Κατά το σταύρωμα των χεριών, το αριστερό χέρι του κάθε χορευτή βρίσκεται πάνω απ' το δεξί χέρι του επομένου του.

Ο χορός κινείται εμπρός δεξιά σχηματίζοντας κύκλο και έχει 6 βήματα. Αρχίζοντας με το δεξί (1^ο βήμα), αριστερό (2^ο βήμα), δεξί (3^ο βήμα), αριστερό στον αέρα εμπρός (4^ο βήμα). Στο 5^ο το αριστερό πόδι πατάει πίσω αριστερά, ενώ το σώμα «βλέπει» προς το κέντρο του κύκλου και στο 6^ο βήμα το δεξί πόδι βρίσκεται στον αέρα σταυρώνοντας πάνω απ' το αριστερό. Στο 4^ο βήμα υπάρχει ελαφριά κλίση του σώματος προς τ' αριστερά και στο 6^ο ελαφριά κλίση προς τα δεξιά. Στα τρία βήματα το κεφάλι σκεπτικό γέρνει λίγο προς τα κάτω, στο ένα στην επιστροφή, σηκώνεται προς τα πίσω με αγαλλίαση χαράς. Ανάλογα με τους ρυθμούς γίνεται και προσαρμογή των βημάτων, δηλαδή μπορούμε να κάνουμε πολύ απλά και αργά βήματα, μέχρι πιο σύντομα και συμπληρωμένα με ορισμένα τσακίσματα. Οπότε, στο 3^ο βήμα γίνεται ένα ελαφρύ τσάκισμα με το δεξί πόδι μπροστά και το αριστερό πίσω, για να πάμε στο 4^ο βήμα και το αριστερό να βγει μπροστά στον αέρα.

Με τον αγέρανο ασχολήθηκαν αξιόλογοι περιηγητές, μελετητές, συγγραφείς, αρχαιολόγοι, μουσικολόγοι, χορευτές, όπως π.χ οι ακόλουθοι (Ραγκούση-Κοντογιώργου 2000: 128):

1. Ο Choiseul Gouffier⁴ τον ονομάζει «Romeca» και βρίσκει πως μοιάζει με τους αρχαίους χορούς. Προσθέτει ότι η δυστυχία και η δουλεία δεν επηρέασαν τη διάθεση των νησιωτών προς τη διασκέδαση.

---

⁴ Στο έργο του *Voyage pittoresque de la Grece*, Παρίσι 1782.

2. Ο Γάλλος λόγιος περιηγητής του 18^{ου} αιώνα Pierre Augustin de Guys δίνει μία ακριβή περιγραφή του ελληνικού Αγέρανου που χορευόταν στην Πάρο. «Η κορυφαία πιάνει ένα αγόρι από το χέρι, απλώνοντάς του ένα μαντήλι, κι ενώ το ζευγάρι κρατάει το μαντήλι από τις δύο άκρες, οι άλλοι χορευτές και χορεύτριες, ολόκληρη σειρά, περνούν και ξαναπερνούν ανάμεσά τους σκύβοντας κάτω από το μαντήλι. Στην αρχή ο χορός κινείται αργά και γύρω-γύρω. Ύστερα, η κορυφαία κάνοντας διάφορα τριγυρίσματα οδηγεί το χορό γύρω της. Η τέχνη της είναι να αποσπασθεί από τη σειρά και να ξαναφανεί ξαφνικά στην κορυφή του χορού με τους πολλούς ομόκεντρους γύρους ανεμίζοντας θριαμβευτικά το μαντήλι» (Σιμόπουλος, τ. Β1, 1975: 250).
3. Ο Γερμανός J.H. Riedesel γράφει το 1768 ότι οι Παριανές θεωρούνται οι καλύτερες χορεύτριες του Αιγαίου, κυρίως στο «Ρωμαϊκό» ελληνικό χορό που είναι πολύ ευγενικός... (Σιμόπουλος, τ. Β', 1975: 305).
4. Ο Γάλλος Ιησουΐτης R. Sauger γράφει ότι όλοι οι νησιώτες και ιδιαίτερα οι γυναίκες έχουν αδυναμία στο χορό (Σιμόπουλος, τ. Α', 1975: 711).
5. Ο βυζαντινολόγος και ακαδημαϊκός Φαίδων Κουκουλές περιγράφει τον αγέρανο σαν είδος κυκλικού χορού, με πολλούς ελιγμούς. Είναι χαρακτηριστική η περιγραφή του χορού με την ιδιαίτερη αναφορά στην Πάρο: « Κατά τόν χορόν τουτον καθ' ον εν Πάρω ψάλλεται ειδικόν ασμα «αγέρανος» επί ίσης καλούμενοι οι χορευταί κάμνουσιν βραδέως τρία βήματα προς τά δεξιά και κατόπιν υποστρέφοντες εν προς τα' αριστερά και περιφέρονται έχοντες ανά χείρας ο εις επί του ώμου του άλλου, τουτο δε ίσως να είναι τό των αρχαίων "έκαστος υφ' εκάστου". Οφείλομεν να σημειώσωμεν ότι εν Πάρω υπάρχει και έτερος τρόπος του χορεύειν κατά τάς απόκρεως τον αγέρανον όστις δεν είναι τελείως κυκλικός και καθ'ον οι χορευταί κρατουσι χιαστί τάς χείρας αλλήλων.» (Κουκουλές 1952: 225-227).

Επίσης σύμφωνα με τον Κουκουλέ, ο χορός αυτός στην Ήπειρο καλείται «γεράνι», στον Πόντο αερανός, στη Λάρισα και στη Σπάρτη γέρανος.

6. Κατά τον παριανό συγγραφέα Εμμανουήλ Σαγκριώτη: « Ο χορος ωνομάσθη γέρανος εκ των σχημάτων άτινα υπτάμενοι λαμβάνουσιν οι γέρανοι και μάλιστα του κυκλικου το οποιον προς ασφάλειαν λαμβάνουσιν οσάκις επέρχεται θύελλα».
7. Στον Κ. Σιμόπουλο (τομ. Β' 1975: 250) διαβάζουμε ότι ο αγέρανος είναι αναπαράσταση του κρητικού λαβυρίνθου, του «γέρανου», γνωστού από την εποχή του Πλουτάρχου.
8. Η Δώρα Στράτου δίνει για τον αγέρανο την εξής εικόνα (Στράτου 1979): Ένα ζευγάρι στέκεται σε μια μεριά και γύρω του αρχίζουν να προστίθενται τα υπόλοιπα. Όταν κουλουριάσει, αρχίζει το ξεκουλούριασμα από το ζευγάρι που βρίσκεται απ' έξω. Συνήθως τραγουδιέται και χορεύεται χωρίς μουσική υπόκρουση. Οι χορευτές πιάνονται από τους ώμους, τα βήματα πάνε αργά στο πρώτο μέρος της μουσικής, ενώ στο δεύτερο γίνονται πηδηχτά και ταχύτερα.
9. Σε ομιλία της η αρχαιολόγος-μουσικολόγος της ΚΑ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων κ. Ζώζη Παπαδοπούλου ανακοίνωσε ότι κατά τις ανασκαφές του Δηλίου στην Πάρο, βρέθηκε κεραμικό πλακίδιο της γεωμετρικής περιόδου, στο οποίο εικονίζονται άνδρες γυμνοί ορχούμενοι τον «γέρανο» (Ραγκούση-Κοντογιώργου 2000: 129).

2.1.2 Καλαματιανός

Ο κυριότερος αυτός από τους ελληνικούς χορούς χορεύεται σε όλη την Ελλάδα. Οι χορευτές σχηματίζουν ανοιχτό κύκλο με τα πόδια σε στάση προσοχής και μέτωπο προς το κέντρο και πιάνονται από τους καρπούς των χεριών⁵. Ο χορός αποτελείται από 12 βήματα, τα οποία όλα πάνε προς τα δεξιά, στη φορά του κύκλου⁶.

---

⁵ Η δεξιά παλάμη στραμμένη προς τα πάνω και η αριστερή προς τα κάτω.

⁶ Ο χορός αρχίζει με το δεξί πόδι.

1. το δεξί πόδι εκτελεί βήμα προς τα δεξιά
2. το αριστερό πόδι βήμα δεξιά

Όλα τα βήματα πρέπει να χορεύονται ομοιόμορφα απ' όλους και με τον ίδιο ρυθμό. Εξαίρεση αποτελεί μόνο ο πρώτος του χορού, ο κορυφαίος ή μπροστινός, ο οποίος λόγω της χορευτικής του ικανότητας και χωρίς να απομακρύνεται από τον κανονικό ρυθμό, μπορεί να ποικίλει τον χορό με διάφορα χορευτικά σχήματα, φιγούρες όπως (Μπίκου 1969: 16):

- βήματα σταυρωτά
- βήματα αντίστροφα
- στροφές δεξιά
- στροφή αριστερά
- ημικαθίσματα
- ημικάθισμα-κτύπημα πτέρνας
- ημικάθισμα-στροφή αριστερά
- ημικάθισμα-στροφή δεξιά
- βήματα πηδηχτά
- ψαλίδι δεξιά
- διπλό ψαλίδι

2.1.3 Μπάλος

Ο αντιπροσωπευτικότερος αυτός χορός των Κυκλάδων είναι ερωτικός, πιο πεταχτός με ρυθμική αγωγή γρηγορότερη και παρουσία από την αρχαιότητα

-
3. το δεξί πόδι βήμα δεξιά
  4. το αριστερό πόδι βήμα δεξιά
  5. το δεξί πόδι βήμα δεξιά
  6. το αριστερό πόδι βήμα δεξιά με τα δάχτυλα προς το κέντρο
  7. το δεξί πόδι βήμα δεξιά ισχυρό με τα δάχτυλα προς το κέντρο δίπλα στο αριστερό
  8. το αριστερό πόδι σε μικρή προεκβολή προς το κέντρο
  9. ακροστασία και των δύο ποδιών
  10. το αριστερό επανέρχεται πίσω, δίπλα στο δεξί
  11. το δεξί σε μικρή προεκβολή προς το κέντρο ακροστασία και των δύο ποδιών.

Στο τελευταίο κλείσιμο το 12 βήμα είναι σταμάτημα.

Κατά τα βήματα 1-6 το μέτωπο όλων είναι στραμμένο προς τα δεξιά, δηλαδή προς τη φορά του χορού και κατά τα βήμα 7-12 προς το κέντρο.

(Χανιώτης 1996: 12). Χορεύεται σε όλη τη μεσογειακή λεκάνη και στον Εύξεινο Πόντο και ήρθε στην Πάρο με λίγες αλλαγές σε ρυθμό/μέτρο 2/4 (Ραγκούση-Κοντογιώργου 2004: 389).

Χορεύεται από ένα ζευγάρι, άνδρα-γυναίκα και είναι ελεύθερος με σταθερό βηματισμό, 3 βήματα, την «αλλαγή» που επαναλαμβάνεται. Επιτρέπει πιο έντονα βήματα, πιο ανεξάρτητες κινήσεις, σταύρωμα των ποδιών. Ο άνδρας εμφανίζεται στον ρόλο του κυνηγού και η γυναίκα τον προκαλεί, επιστρατεύοντας τη φαντασία και την ικανότητά της να ξεφύγει ή να πρωτοστατήσει με στροφές και τσακίσματα (Ρούσσου-Μένεγος 2004: 325). Συνοδεύεται από βιολί, λαούτο και μερικές φορές από τσαμπούνα, και τότε τα βήματα γίνονται πιο ανάλαφρα και πηδηχτά με τον ίδιο όμως σταθερό βηματισμό. Χορεύεται στα πανηγύρια της Πάρου από τοπικά συγκροτήματα με εξαιρετική απόδοση, καθώς και σε όλες τις τοπικές γιορτές, στα γλέντια, στους γάμους και σε ειδικές γιορτές στα σπίτια των κατοίκων.

Οι χορευτές είναι πολλοί, όπως π.χ παλαιότερα ο Γιώργης Μ. Αιγινίτης, που στο πανηγύρι του Αγίου Παντελεήμονα⁷ στο χωριό Κώστος γοήτευε τους θεατές με τον χορό του και δύσκολα τολμούσε κάποιος να τον σταματήσει. Η Ευανθία Δαμιά από την Παροικιά, που ήταν το επίκεντρο σε κάθε διασκέδαση με τον χορό της, ο Κωστάκης Νικ. Αλιπράντη από το χωριό Μάρπησσα, που χόρευε τον ωραιότερο μπάλο στα χωριά, και στην Αντίπαρο τα χορευτικά ζευγάρια Γιάννης Πατέλης και Άννα Μανωλίκη, Γιώργος Πατέλης και Ελένη Τριανταφύλλου. Απ' τους νεότερους διακρίνονται ο Στέφανος Λουκής με τη σύζυγό του Τασία Καλακώνα, στην Παροικιά (Ραγκούση-Κοντογιώργου 2004: 389).

Και όπως αναφέρει ο χορευτικός όμιλος της κοινότητας της Νάουσας Πάρου (Χορευτικός όμιλος κοινότητας Νάουσας Πάρου 1994: 18): «Κι όταν το βιολί αρχίζει, ο μπάλος ξεκινά, τα κύματα βαίνουν θαρρείς ως έξω τη στεριά. Άντρας και γυναίκα πηγαينوέρχονται ρυθμικά, άλλοτε σμίγουν, άλλοτε ξεμακραίνουν. Λες και παίζουν το παιχνίδι του βράχου με το κύμα. Και παίζουν και στροβιλίζουν και πιάνονται και δεν πιάνονται. Δύο γλάροι που ερωτεύονται

---

⁷ Στις 27 Ιουλίου.

το Μάη. Κι ο μπάλος άλλοτε αργός, άλλοτε γρήγορος. Κι οι κινήσεις ανάλογες, άλλοτε μεγαλοπρεπές, αρχοντικές, γαλήνιες κι άλλοτε βιαστικές, απότομες, γεμάτες λεβεντιά με το σφρίγος της νιότης που ψάχνει πέρασμα να ξεσπάσει. Κι ο έρωτας παντού ολόγυρα να φτεροκοπά αλλοπαρμένος από τη μουσική. Έρωτας για το ταίρι, έρωτας για τη θάλασσα και το χορό, έρωτας για τη χαρά και τη ζωή».

2.1.4 Μπουλγάρικος ή Βουλγάρικος

Το όνομά του προέρχεται από το «μπουργάρικος» που σημαίνει “βρακάδικος”. Άλλοι λένε ότι το πήρε από κάποιο σχετικό τραγούδι που μιλούσε για μία Βουλγάρα. Είναι όμως χορός αποκριατικός, γρήγορος, στα βήματα του χασαποσέρβικου, με πιάσιμο των χορευτών από τους ώμους και συνοδεία τσαμπούνας. Χορεύεται μόνο από άντρες. Κατά τη διάρκεια του χορού, όταν το επιτρέπει ο ρυθμός, γίνονται κάποια καθίσματα και κάποια σταυρώματα (Ρούσσου-Μένεγος 2004: 326).

2.1.5 Σούστα

Η μελωδία της Παριανής σούστας είναι ανατολίτικης προέλευσης, κυρίως από τη Μ. Ασία, αλλά τα βήματά της δεν έχουν καταγραφεί. Σήμερα χορεύεται σαν αργός μπάλος (Ρούσσου-Μένεγος 2004: 326).

2.1.6 Συρτός

Ο πανάρχαιος αυτός χορός προέρχεται από τη Δήλο, όπου τον χόρευαν προς τιμήν της Αρτέμιδος με τη μουσική του δίδυμου αδελφού της Απόλλωνα. Στην Πάρο ο χορός αυτός αποδίδεται με έναν ιδιαίτερο παραδοσιακό τρόπο. Η ιδιαιτερότητά του εντοπίζεται καταρχήν στο σχήμα του και στη συγκεκριμένη διάταξη των προσώπων. Ο τρόπος αυτός συναντάται μόνο στην Πάρο.

Ο χορός χορεύεται από δύο ζευγάρια αντικρυστά που σχηματίζουν μαϊάνδρο, κρατιούνται με μαντήλια, με ανεστραμμένες τις θέσεις τους. Εσωτερικά βρίσκονται οι γυναίκες κρατώντας τα αριστερά τους χέρια, ενώ εξωτερικά τις κρατάνε οι άνδρες. Το αριστερό χέρι του άντρα κρατάει το δεξί της γυναίκας. Στους γάμους χορεύει η νύφη και ο γαμπρός απ' τη μία και ο κουμπάρος με την κουμπάρα απ' την άλλη. Ο χορός κινείται εμπρός και αριστερά

σηματίζοντας κύκλο. Τα ζευγάρια χορεύουν ανεξάρτητα και μαζί ταυτόχρονα, διατηρώντας τον μαϊάνδρο (Χανιώτης 1996: 12). Χορεύεται με συρόμενα βήματα, μάλλον αργά και περισσότερο λικνιστά, ώστε να εκφραστεί όλη η μουσική χάρη, ο ερωτισμός και η λεβεντιά των χορευτών. Οι άνδρες ρυθμίζουν την κινητικότητα του χορού, κάνουν τις φιγούρες, αυτοσχεδιάζουν και εκφράζουν τα συναισθήματά τους στο έτερο φύλο, εφόσον ο χορός θεωρείται κατ' εξοχήν ερωτικός, όπως και ο μπάλος.

Οι χορευτές δίνουν την εντύπωση πως εμπλέκονται ασταμάτητα σε περιέργους κόμπους, όταν το ένα ζευγάρι φτιάχνει γέφυρες κάτω απ' τις οποίες περνά το άλλο ζευγάρι, χωρίς να σπάνε ποτέ το κράτημά τους. Καθώς ο χορός προχωρά, οι άνδρες αλλάζουν με άλλους που μπαίνουν στον χορό, για να χορέψουν τις γυναίκες, οι οποίες μένουν ίδιες. Στην περίπτωση που υπάρχει νύφη, σύμφωνα με το έθιμο, όλοι οι παρευρισκομένοι άνδρες πρέπει να την χορέψουν, χωρίς να διακοπεί ο χορός. Αν το επιθυμούν οι χορευτές ή οι οργανοπαίκτες, ο χορός αλλάζει και μετατρέπεται σε μπάλο. Έτσι, τα ζευγάρια χορεύουν ανεξάρτητα και αντικρυστά, χωρίς να κρατιούνται. Χορεύεται στα πανηγύρια, ύστερα από γλέντι με κέφι και φυσικά στις γαμήλιες γιορτές. Λέγεται πως αυτός ο γαμήλιος χορός συμβολίζει την αδιάκοπη ροή ενός ποταμού, που ενώ συναντάει εμπόδια στην πορεία του, "μαιανδρίζει"⁸ γύρω απ' αυτά, ελίσσεται, χωρίς όμως ποτέ να σταματά. Φαίνεται πως οι Παριανοί έτσι συνέλαβαν την έννοια του γάμου, σαν μία αδιάσπαστη ενότητα, που ενώ θα συναντήσει προβλήματα, στο τέλος θα καταφέρει να τα ξεπεράσει (Χορευτικός όμιλος κοινότητας Νάουσας Πάρου 1994: 25).

Τα πρωτεία στον συρτό τα είχε ένα χωριό, το οποίο ονομάζεται Λεύκες, με τα δύο μεγάλα πανηγύρια τους, της Αγίας Τριάδας και του Αγίου Ιωάννου, στις 29 Αυγούστου. Στα πανηγύρια αυτά οι χορευτές χόρευαν μέχρι το πρωί, γλεντούσαν και έπιναν. Υπήρχαν και άλλοι χορευτές⁹ απ' τα Κακάπετρα της

---

⁸ Προέρχεται από το σχήμα του χορού, τον μαϊάνδρο και εννοεί ότι ο ποταμός κινείται γύρω από τα εμπόδια χωρίς να έχει γραμμική πορεία, προσπαθώντας να τα αποφύγει.

⁹ Γίνεται αναφορά στις οικογένειες Δραγάτη, Σιφναίου, Σαρρή, Μαύρη, Μπαρμπαρή, Δαφερέρα, Γιατροπούλη, Αλιφιέρη, Ζουμή, Καλακώνα, στις οποίες άρεσε πάρα πολύ ο χορός και συμμετείχαν σε όλα τα πανηγύρια.

Παροικιάς. Η κίνηση, η χάρη, η λεβεντιά, η τελειότητα, ο παλμός μέσα στον χορό, άφηναν την πιο αριστοκρατική ανθρώπινη γραμμική σιλουέτα, από πλάσματα που δούλευαν στα χωράφια «από ήλιο έβγαλμα μέχρι ήλιου βασιλεμα». Οι περισσότεροι Παριανοί δείχνουν να έχουν ταλέντο στη μιμητική, στη ρυθμική κίνηση και την καλλιτεχνία, γεγονός που είχε επισημανθεί ήδη από τον Αρχίλοχο και την εποχή του, ως την εποχή του Γιάγκου Αργυρόπουλου, ο οποίος γεννήθηκε στην Πάρο το 1893, υπήρξε λόγιος, συγγραφέας και δημοσιογράφος και δίδαξε απαγγελία πάνω από σαράντα χρόνια στο Ωδείο Αθηνών (Ραγκούση-Κοντογιώργου 2004: 388).

2.2 Τα παραδοσιακά τραγούδια της Πάρου

Τα παραδοσιακά τραγούδια συνοδεύουν τους χορούς της Πάρου. Περιγράφουν με γλαφυρότητα τις χαρές, τις λύπες και ποικίλα θέματα από την κοινωνία, τη ζωή, τη φύση του νησιού. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, στη μουσική παράδοση όλων των νησιών του Αιγαίου, ασκήθηκε μεγάλη επιρροή από τους Μικρασιάτες, οι οποίοι διασκορπίστηκαν και εμπλούτισαν την τοπική μουσικοχορευτική παράδοση με μελωδίες, ρυθμούς, χορούς και τραγούδια από την πατρίδα τους. Η Πάρος ως πόλος έλξης των οικονομικών παραγόντων της εποχής, προσέλκυσε τους Μικρασιάτες, οι οποίοι έφεραν μαζί τους τη μουσική κουλτούρα και τα όργανα που έπαιζαν στην πατρίδα τους. Στο πλαίσιο αυτό εντάχθηκαν στη μουσική παράδοση της Πάρου όργανα όπως το βιολί, το λαούτο και το σαντούρι. Σε πολλές περιπτώσεις συναντάμε και το κλαρίνο, το οποίο καθιερώθηκε απ' τους δεξιότεχνες Νίκο Βιτζηλαίο, τη δεκαετία του 1950, και Μανώλη Ραγκούση, τη δεκαετία του 1990. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ομοιότητα της θεματολογίας των τραγουδιών των δύο περιοχών:

- Μια πέρδικα καυχήστηκε (Ρέιζ Ντερέ Ιωνίας)¹⁰
- Παντρεύαν την αγάπη μου (Αρετσού Προποντίδος)¹¹
- Μηλίτσα (Αρτάκης Κυζίκου)¹²

¹⁰ Η αντίστοιχη Παριανή εκδοχή είναι ' Μια πέρδικα καυχήστηκε '.

¹¹ Η αντίστοιχη Παριανή εκδοχή είναι ' Στην ματζουράνας τον ανθό '.

- Του ψαρά ο γιος (Αρετσού Προποντίδος)¹³

Στη συνέχεια καταγράφονται ορισμένα από αυτά¹⁴.

2.2.1 Για τον Αγέρανο

Ν' αλλάξω θέλω το σκοπό

Ο ερμηνευτής του τραγουδιού ήθελε να αλλάξει την αγάπη του και βρήκε μία καινούργια, την οποία δεν ήθελε να μάθουν οι άλλοι.

Ν' αλλάξω θέλω το σκοπό,
ν' αλλάξω τα τραγούδια,
ν' αλλάξω την αγάπη μου,
να κάνω άλλη καινούργια.

Στα όρη ήπια το νερό
και βράχνιασα και δε μπορώ.

Τη μυστική αγάπη μου
κρυφά να τη κρατήσεις.

Χιλιά βουνά σου κάνουνε
να μη τη μαρτυρήσεις.

Έλ' απ' τα ξένα, ξένε μου,
μακροξενητεμένε μου.

Μια πέρδικα καυχήστηκε

Το τραγούδι αυτό μιλάει για μία πέρδικα, την οποία οι κυνηγοί δεν κυνηγούσαν. Όταν ένας κυνηγός το άκουσε, έστησε παγίδες να την πιάσει, αλλά κάποιος άλλος τη βρήκε και τη σκότωσε.

Μια πέρδικα, αμάν γερ-αμάν, μια πέρδικα καυχήστηκε
μια πέρδικα καυχήστηκε σ' Ανατολή και Δύση, αμάν.
Πως δεν ευρέθη κυνηγός για να την κυνηγήσει.

---

¹² Η αντίστοιχη Παριανή εκδοχή είναι ' Μηλίτσα που 'σ' στον αγκρεμό'.

¹³ Η αντίστοιχη Παριανή εκδοχή είναι ' Εγώ 'μαι 'νους ψαρά παιδί'.

¹⁴ Τα τραγούδια αυτά είναι δημοσιευμένα στο: Χανιώτης 2008.

Κι ο κυνηγός σαν τα' άκουσε πολύ του κακοφάνη.
Στήνει τα δίχτυα στα βουνά, τα ξόβεργα στα δάση.
(ή στήνει τα δίχτυα στις βραχιές, τα ξόβεργα στους κάμπους).
Πάει η πέρδικα να πει νερό και πιάνετ' απ' τη μύτη.
<<Κρίμα σ' εσένα, κυνηγέ, ωραίο παλλικάρι,
ν' αφήσεις τέτοια πέρδικα άλλος να σου την πάρει>>.

2.2.2 Για τον Καλαματιανό

Μηλίτσα που 'σαι στον αγκρεμνό

Το τραγούδι αυτό είναι χιουμοριστικό. Παρουσιάζει μία ιστορία με αφορμή το κόψιμο μήλων από μία μηλιά. Η μηλιά βρισκόταν στην άκρη ενός γκρεμού και αυτός που ήθελε να κόψει τα μήλα έπρεπε να πάει γύρω γύρω, όπου έπρεπε να περάσει από μία εκκλησία με μνήματα. Εκεί πάτησε πάνω σε ένα μνήμα που απέκτησε φωνή και του λέει το παράπονό του.

-Μηλίτσα που 'σ' στ' αγκρεμνό τα μήλα φορτωμένη,
τα μήλα σου λιμπίστηκα, μα τ' αγκρεμνό φοβάμαι.

-Και σα φοβάσαι τ' αγκρεμνό, σύρ' απ' το μονοπάτι.

Το μονοπάτι μ' έβγαλε σε μια 'ρημοκκλησούλα
(ή το μονοπάτι διάβηκα μια νύχτα με φεγγάρι.
Βλέπω σαράντα μνήματα, αδέρφια και ξαδέρφια)

πω 'χει σαράντα μνήματα, αδέρφια και ξαδέρφια.
Κι ένα μνήμα, παράμνημα, ξεχωριστό από τ' άλλα,

Δεν το 'δα και το πάτησα απάνω στο κεφάλι.
Μ' ακού'(ω) το μνήμα να βογκά, να βαριαναστενάζει.

-Τι έχεις μνήμα και βογκάς και βαριαναστενάζεις;
Μην είν' το χώμα σου βαρύ, η πλάκα σου μεγάλη;

-Δεν είν' το χώμα μου βαρύ, η πλάκα μου μεγάλη,
μον' ήρθες και με πάτησες απάνω στο κεφάλι.

(ή Τάχα δεν ήμουνα γονιός, δεν ήμουν παλικάρι;
Μον' ήρθες και με πάτησες απάνω στο κεφάλι;

Στης ματζουράνας τον ανθό

Το τραγούδι μιλάει για έναν νέο που αποκοιμήθηκε στον ανθό μιας ματζουράνας, με την οποία συνήθως συμβολίζεται η ωραία γυναίκα για την ευωδία της¹⁵, και είδε στο όνειρό του να παντρεύει την αγαπημένη του με έναν άλλο. Ο ίδιος αναρωτιέται πώς θα βρει τη δύναμη να το κάνει.

Στης ματζουράνας τον ανθό
μου στρώσανε να κοιμηθώ,
λίγο ύπνο για να πάρω
την αγάπη μου να λάβω.

Και μη ρωτάς στον ύπνο μου
τι είδα εγώ στον ξύπνιο μου,
στην ονειροφαντασή μου,
πως παντρεύουν το πουλί μου.

Παντρεύουν την αγάπη μου,
για πείσμα, για γινάτι μου
.Αχ! και παίρνει τον εχθρό μου,
για το πείσμα το δικό μου.

Στους γάμους τους με προσκαλούν
και για κουμπάρο με καλούν,
δια να τους στεφανώσω
δυο κορμάκια να ενώσω

Παίνω τα στέφανα χρυσά,
βάστα καημένη μου καρδιά,
τις λαμπάδες απ' ασήμι,
για να κάνω ελεημοσύνη.

---

¹⁵ Δουλαβέρας 2007, σ. 148.

Μα με τι πόδια να σταθώ
και με τι μάτια να τους δω;
Τι χεράκια θε' ν' απλώσω,
δια να τους στεφανώσω;

Σαν άκουσα τα ψάλματα,
με πήρανε τα κλάματα
κι όταν βάλανε στεφάνι,
μάυρος ουρανός μου 'φάνη.

ή (Πάρε παπά τα στέφανα
και πες τους πως απέθανα.
Σύρε να τους στεφανώσεις,
δυο κορμάκια να ενώσεις.)

2.2.3 Για το Μπάλο

Χορέψτε δυο μου μάτια

Το τραγούδι αυτό είναι καθαρά ερωτικό. Ένας άνδρας απευθύνεται σε μία γυναίκα με επαίνους για τα κάλλη της. Τον έχει μαγέψει η αύρα της που διαχέεται και η εκθαμβωτική ομορφιά της, την οποία παρομοιάζει με στοιχεία της φύσης.

Χορέψτε δυο μου μάτια (3)¹⁶

κορμί μ' αγγελικό,
μέσ' στο χορό μερίζεις (μυρίζεις) (3)
σαν το βασιλικό.

Σγουρέ βασιλικέ μου (3)

και μαντζουράνα μου,
εσύ θα με χωρίσεις (3)
από τη μάνα μου.

Εσύ 'σαι το σταφύλι (3)

κι εγώ το τσάμπουρο,

---

¹⁶ Ο αριθμός χρησιμοποιείται για να δηλώσει πόσες φορές πρέπει να επαναληφθεί ο στίχος κατά τη διάρκεια του τραγουδιού.

φίλα μ' εσύ στα χείλη (3)

κι εγώ στο μάγουλο.

Εσύ 'σαι ένας ήλιος (3)

φεγγάρι λαμπερό,

μου θάμπωσες το φως μου (3)

και δε μπορώ να δω.

Εγώ 'μαι 'νους ψαρά παιδί

Στο τραγούδι αυτό μιλάει ένα παιδί, που είναι γιος ενός ψαρά, και καυχιέται για τον εαυτό του, ιδιαίτερα για την ομορφιά και την ταπεινοσύνη του. Ακόμη, δεν ξεχνά να επισημάνει πως ως γοητευτικός νεαρός είναι αρεστός σε όλες τις κοπέλες.

Εγώ 'μαι 'νους ψαρά παιδί

που με ζηλεύει όποιος με δει.

Του ψαρα του κανακάρη

ποια γυναίκα θα με πάρει.

Εγώ 'μαι 'νους ψαρά ο γιος

ο όμορφος και ταπεινός.

Ωχ, που πιάνω τα λαβράκια,

όμορφα μου κοριτσάκια.

Και με τη βρώτη καμακιά,

βάστα καημένη μου καρδιά.

Άχου, πιάνω δυο σαρδέλες,

δυο πεντάμορφες κοπέλες.

2.2.4 Για το Συρτό

Μαύρο γεμενί¹⁷

Το τραγούδι μιλάει για μία κοπέλα η οποία παντρεύτηκε μικρή, ενώ δεν το ήθελε. Η μαύρη μαντήλα, «του γάμου», την έχει περιορίσει, και παρομοιάζει τον εαυτό της με πέρδικα, η οποία ζει ελεύθερη και αναζητά η ίδια το ταίρι της.

---

¹⁷ Πολύχρωμη διαφανής μαντήλα (τσεμπέρι, φακιόλι).

Μαύρο γεμενί, μαύρο γεμενί,
μαύρο γεμενί, γιατί με πάντρεψες μικρή.
Μαύρο γεμενί με λένε,
κι αν με χάσεις, γύρευγέ με.

Μην το ζώνεσαι, μην το ζώνεσαι,
μην το ζώνεσαι και καμαρώνεσαι.
Μη το ζώνεις χαμηλά,
και μου σφάζεις τη γαρδιά.

Μεσ' τα πετρωτά, μες στα πετρωτά¹⁸,
μεσ' τα πετρωτά μια πέρδικα πετά.
Μεσ' τα πετρωτά πέτουσε,
και το ταίρι της ζητούσε.

2.3 Τα λαϊκά μουσικά όργανα της Πάρου

Τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνται στην Πάρο είναι: η τσαμπούνα, που θεωρείται ως το κατεξοχήν Παριανό μουσικό όργανο, το ντουμπάκι, που συνοδεύει την τσαμπούνα, το λαούτο, το βιολί, το κλαρίνο και το σαντούρι.

2.3.1 Τσαμπούνα

Η τσαμπούνα είναι το κατεξοχήν λαϊκό όργανο που συνόδευε και συνοδεύει τον χορό και το τραγούδι στο γάμο, στα βαπτίσια, στα πανηγύρια και σε οποιαδήποτε άλλη γιορτή στην Πάρο. Είναι είδος ασκαύλου, του οποίου δύο είδη συναντάμε στην Ελλάδα: τη τσαμπούνα στα νησιά και την γκάιντα στην ηπειρωτική Ελλάδα και ιδιαίτερα στη Μακεδονία και στη Θράκη σε διάφορα μεγέθη (Ανωγειανάκης 1991: 167).

Η τσαμπούνα φτιάχνεται από εκείνον που την παίζει, τον τσαμπουνιστή ή τσαμπουνάρη και τσαμπουνιάρη. Αποτελείται από το ασκί, το επιστόμιο και τη συσκευή για την παραγωγή του ήχου. Κατασκευάζεται από δέρμα ζώου

---

¹⁸ Αναφέρεται σε βραχώδεις περιοχές, στις οποίες ζουν οι πέρδικες.

(συνήθως κατσίκας ή ριφιού και σπάνια προβάτου), αφού γίνει η κατάλληλη επεξεργασία. Έχει δύο ανοίγματα όπου, στο ένα τοποθετείται ένα λεπτό και μεστό καλαμάκι 10 εκατοστών, που αποτελεί το σύστημα διοχέτευσης του αέρα, και στο άλλο τοποθετείται η «μπιμπικομάννα», μία καλαμένια κατασκευή 20 περίπου εκατοστών, που περιλαμβάνει ένα μεγάλο καλάμι σχισμένο στη μέση κατά μήκος. Μέσα σ' αυτό τοποθετούνται δύο λεπτά καλαμάκια πλάι-πλάι, που έχουν σε καθορισμένες απέναντι θέσεις ανοίγματα¹⁹. Στο πάνω μέρος τοποθετούνται «μπιμπίκια», πολύ λεπτά και μεστά καλαμάκια, στα οποία κατασκευάζουν κατάλληλα γλωσσίδια που τίθενται σε παλμική κίνηση με τη διέλευση του αέρα. Ο παραγόμενος ήχος, πρέπει να είναι ένας παλλόμενος ήχος, ο οποίος θεωρείται κατάλληλος ως χροιά, για την άριστη απόδοση τραγουδιών για τσαμπούνα. Όλο το σύστημα καταλήγει σε χωνί από κέρατο ζώου (συνήθως αγελάδας), όμορφα σκαλισμένο για αισθητικούς λόγους, αλλά κυρίως για την ενίσχυση του παραγόμενου ήχου (Ανωγειανάκης 1991: 167). Η διακόσμησή της φέρει εγχάρακτα γεωμετρικά σχέδια. Συναντάμε, σπανιότερα όμως, και στυλιζαρισμένα σχέδια από τον φυτικό ή ζωικό κόσμο. Παλιότερα κρεμούσαν μπροστά στο ασκί, περασμένα σε λεπτές αλυσιδίτσες, φλουράκια, σφαιρικά κουδουνάκια, μικρές φούντες και χάντρες για το μάτι ακόμα και μικρά καθρεφτάκια.

Η τσαμπούνα παίζεται με το ασκί κρατημένο συνήθως κάτω από την αριστερή μασχάλη και ο τσαμπουνάρης παίρνει αναπνοή με το διάφραγμα, και όχι με το στήθος, γι' αυτό και μπορεί να φυσάει πολλές ώρες χωρίς να κουράζεται. Η πίεση του αέρα στα γλωσσίδια γίνεται με το φύσημα από το επιστόμιο και με το σφίξιμο του ασκιού που κάνει ο τσαμπουνιέρης με το αριστερό μπράτσο του. Όταν σταματάει προσωρινά το φύσημα, για να μην ελαττωθεί η πίεση του αέρα, πιέζει περισσότερο το ασκί με το αριστερό μπράτσο του και τη χαλαρώνει όταν αρχίσει ξανά να φυσάει. Η συνηθισμένη θέση των δαχτύλων πάνω στους αυλούς είναι: ο δείκτης και ο μέσος του αριστερού χεριού στις δύο πρώτες τρύπες και ο δείκτης, ο μέσος και ο παράμεσος του δεξιού, στις υπόλοιπες τρεις τρύπες. Κάθε δάχτυλο πατάει και τους δύο παράλληλους αυλούς. Την ώρα του παιχνιδιού ο τσαμπουνιέρης

---

¹⁹ Στρογγυλές τρύπες που ανοίγουν οι κατασκευαστές με πυρακτωμένο σίδηρο.

σαλιώνει πότε πότε με ένα του δάχτυλο τους δύο σωλήνες των αυλών, για να κολλούν καλά τα δάχτυλα στις τρύπες και να «μη γκρινιάζει η τσαμπούνα» (Ανωγειανάκης 1991: 181).

Το παίξιμο της τσαμπούνας χαρακτηρίζεται από τα στολίδια, με τα οποία ο τσαμπουνιέρης καλλωπίζει συνεχώς τη μελωδία. Στην τσαμπούνα τα στολίδια αυτά είναι κυρίως οι γρήγορες μικρές νότες και το τσάκισμα της φωνής. Παράλληλα, κλείνοντας τη μία μόνο από τις δύο απέναντι τρύπες πότε του ενός και πότε του άλλου αυλού, πετυχαίνει ένα ιδιότυπο άκουσμα (Ανωγειανάκης 1991: 181). Οι τσαμπουνιέρηδες δεν είναι επαγγελματίες. Είναι ντόπιοι τσοπάνηδες, αγρότες ή και ψαράδες, που παίζουν παράλληλα και τσαμπούνα.

Η τσαμπούνα παίζεται μόνη της. Παίζεται όμως και με άλλα όργανα, συνήθως με το τουμπάκι. Πριν αρχίσει κάποιος σκοπός, όλοι παίζουν ένα τμήμα κλίμακας πρώτου ήχου από ψηλά, παίζουν δηλαδή τους φθόγγους Κε, Δι, Γα, Βου, Πα, παραμένοντας στο Πα περισσότερο, γιατί στο χρονικό αυτό σημείο θα ξεκινήσει το ντουμπάκι δίνοντας τον ρυθμό. Μετά από 2-3 μέτρα ρυθμό και ενώ το Πα διαρκεί, αρχίζει η μελωδία (Χανιώτης 2008: 16).

2.3.2 Ντουμπάκι

Το ντουμπάκι ή τουμπάκι ή τουμπί ή τουμπανάκι είναι ένα μικρό νταούλι με ήχο ακαθόριστης τονικής οξύτητας, που παίζεται συνήθως στα νησιά. Φτιάχνεται με τον ίδιο τρόπο με το νταούλι και σε διάφορα μεγέθη. Οι διαφορές στην κατασκευή είναι ασήμαντες. Το κυρίως σώμα του έχει σχήμα κυλινδρικό και είναι κατασκευασμένο από ξύλο ή μέταλλο (π.χ ένα στρογγυλό μεγάλο σαρδελοκούτι). Η διάμετρός του είναι περίπου 30 εκ. Στα δύο στόμια του κυρίως σώματος προσαρμόζονται δύο στεφάνια ξύλινα ή μεταλλικά, πάνω στα οποία είναι καλά στερεωμένες οι μεμβράνες ή δερμάτινες επιφάνειες (πάντοτε κατεργασμένο δέρμα ζώου). Τα δύο στεφάνια συσφίγγονται μεταξύ τους με σύστημα από χοντρό σπόγγο κι έτσι γίνεται το κούρδισμα των μεμβρανών αυτών. Στην παραπάνω κατασκευή προστίθεται η «κόρδα», δηλαδή σπάγκος κερωμένος²⁰, ο οποίος διασχίζοντας τη μεμβράνη σαν διάμετρος, έρχεται σε πλήρη επαφή με αυτήν κι έτσι κάθε παλμική κίνηση της μεμβράνης μεταφέρεται

---

²⁰ Επικαλυμμένος με καθαρό κερί.

και στον σπάγκο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την παραγωγή ιδιαίζοντος ήχο (Ανωγειανάκης 1991: 132).

Το ντουμπάκι παίζεται κρεμασμένο απ' τον αριστερό ώμο ή απ' το λαιμό ή κρατημένο κάτω απ' τη μασχάλη ή πάνω απ' τον αριστερό μηρό, ή ακόμα κρεμασμένο από μία μικρή θηλιά στο αριστερό χέρι, πάνω απ' τον καρπό. Χτυπιέται πάντα στη μία δερμάτινη επιφάνεια με τα χέρια (παλάμες και δάχτυλα) ή με 2 μικρά ξύλα, τα τουμπόξυλα ή τα λαούδια, όπως λέγονται στη Σαντορίνη. Οι νεώτεροι λένε πως ο τουμπακάρης, με τη βοήθεια του τουμπόξυλου, που στη μία άκρη έχει συχνά μία τριγωνική εγκοπή, τεζάρει το σχοινί του οργάνου ή «κουρντίζει το τουμπί» (Ανωγειανάκης 1991: 132).

Συνήθως παίζεται μαζί με ένα τουλάχιστον μελωδικό όργανο. Στην Πάρο παίζεται μαζί με την τσαμπούνα. Κάποτε το συναντάμε μαζί με λύρα και στη νησιωτική ζυγιά: βιολί, λαούτο και ντουμπάκι. Όταν δεν υπάρχουν άλλα μουσικά όργανα, το ντουμπάκι συνοδεύει μόνο του το τραγούδι και τον χορό.

2.3.3 Λαούτο

Στην Πάρο υπάρχουν και σήμερα τα λεγόμενα νησιωτικά λαούτα²¹, τα οποία είναι κατά 4εκ. μικρότερα από τα κρητικά. Κατασκευάζονται με τη σειρά τα εξής μέρη τους: σκάφη, χέρι, καπάκι. Για τη σκάφη χρησιμοποιείται έβενος, παλισάνδρη, σφένδαμος, μαόνι, καρυδιά κ.ά, για τον σκελετό του χεριού, φλαμούρι ή άλλο μαλακό ξύλο, και για το καπάκι, λευκή ξυλεία, συνήθως πεύκο (Ανωγειανάκης 1991: 229).

Η πένα του λαούτου γίνεται από φτερό αρπακτικού πουλιού, συνήθως γύπα, αετού ή γερακιού, και στην ανάγκη από φύλλο διάνου ή πλαστικό. Καλύτερες θεωρούνται αυτές από φτερά όρνιου, γιατί είναι μεγαλύτερης αντοχής, μαλακότερες και δίνουν γλυκύτερο ήχο. Οι πένες από φτερά αετού είναι πιο σκληρές και σπάνε ευκολότερα. Οι χορδές στο λαούτο είναι λεπτά πλακίδια, συνήθως στρογγυλά, παλιότερα από φίλντισι ή σεντέφι και σήμερα από πλαστική ύλη (Ανωγειανάκης 1991: 232). Ο λαουτιέρης παίζει το λαούτο καθισμένος, με το ένα πόδι πάνω στ' άλλο, ακουμπώντας το ηχείο του οργάνου

---

²¹ Βλ. ενδεικτική βιβλιογραφία: Δαλιανούδη 2004.

στο στήθος και στο πόδι του. Παίζει και όρθιος, βαδίζοντας. Σ' αυτήν την περίπτωση κρεμάει το λαούτο ή στον ώμο χιαστί ή στο πέτο με καρφίτσα κι ένα κορδόνι που δένεται σ' ένα χαλκαδάκι καρφωμένο στον ντάκο του λαούτου, εκεί δηλαδή που ενώνεται το χέρι με τη σκάφη, στο πίσω μέρος του οργάνου.

Ο ήχος του λαούτου παράγεται με το τσίμπημα των χορδών από την πένα και προς τα κάτω και προς τα πάνω. Την πένα, με την ουρά της ανάμεσα στον δείκτη και το μεσαίο δάχτυλο, ο λαουτιέρης την κρατάει με τον αντίχειρα και τον δείκτη. Για να έχει ωραίο ήχο, ο καλός λαουτιέρης δε σφίγγει ποτέ την πένα και παίζει με τον καρπό ελεύθερο, μαλακό.

2.3.4 Βιολί

Το βιολί²² ως λαϊκό όργανο φτιάχεται στη Ελλάδα με βάση τα πρότυπα της Δύσης. Ήρθε στην Ελλάδα με τους Βενετούς και παίζει πρωτεύοντα ρόλο στην εκτέλεση των τραγουδιών. Κουρδίζεται στις φωνές Mi, La, Re, Sol και παίζεται από πολλούς κρατημένο στον ώμο. Παλιότερα παιζόταν κρατημένο πάνω από τον αριστερό μηρό, όπως η λύρα.

Ο γνήσιος βιολιστής απλώς ακουμπάει το βιολί στον ώμο του. Το κράτημά του γίνεται με τον καρπό του αριστερού χεριού, με τον αντίχειρα, τον δείκτη και μέρος της παλάμης. Όταν το απαιτεί η μελωδία, με το πέμπτο δάχτυλο, μπορεί να παίζει υψηλότερες νότες. Το δοξάρι το κινεί ο αντιβραχίονας. Ο βραχίονας μένει σχεδόν ακίνητος, τόσο ώστε πολλές φορές για να πιάσει το δοξάρι τις χαμηλότερες χορδές, αλλάζει θέση το βιολί, που στρέφεται αυτό προς το δοξάρι και όχι το δοξάρι προς τις χορδές (Ανωγειανάκης 1991: 276).

Στα νησιά, όπως και στην Πάρο, το συναντάμε στη νησιώτικη ζυγιά, δηλαδή βιολί και λαούτο. Σήμερα το βιολί είναι το μοναδικό μελωδικό όργανο, γιατί ο ρόλος του λαούτου είναι καθαρά συνοδευτικός. Παλιότερα όμως μοιραζόταν συχνά τη μελωδία του με το λαούτο, όταν ο λαουτιέρης ήταν πριμαδόρος και μπορούσε να παίζει μαζί με το βιολί ή ακόμα και μόνος του τη μελωδία, ενώ ταυτόχρονα αυτοσυνοδευόταν. Παίζεται και μαζί με άλλα μουσικά όργανα, για τυχαίους συνδυασμούς και μόνο για ανάγκες της στιγμής.

---

²² Βλ. ενδεικτική βιβλιογραφία: Δαλιανούδη 2004.

Σπουδαίος δεξιότηχνης του οργάνου τη δεκαετία του '30 υπήρξε ο Τάσος Ραγκούσης (Χανιώτης 1996: 17).

2.3.5 Κλαρίνο

Το κλαρίνο²³ ως λαϊκό μουσικό όργανο, έρχεται στην Ελλάδα απ' την Τουρκία με τους Τουρκόγυφτους, γύρω στα 1835. Πρωτοεμφανίζεται στη βόρεια Ελλάδα, την Ήπειρο και τη δυτική Μακεδονία, απ' όπου κατεβαίνει προς νότο. Μαζί με το βιολί, το λαούτο και το σαντούρι αργότερα, αποτελούν την κομπανία ή κουμπανία. Τα κλαρίνα που χρησιμοποιούν σήμερα οι οργανοπαίχτες είναι σε ντο. Υπάρχουν ντόπια κλαρίνα, αλλά αυτά που χρησιμοποιούνται σήμερα προέρχονται από το εξωτερικό. Αποτελεί τον τελευταίο μεγάλο σταθμό στην πορεία της οργανικής μουσικής στα νεοελληνικά αερόφωνα²⁴. Ο μικρός τσοπάνος αρχίζει με φλογέρα ή σουραύλι, τα οποία είναι απλά στην κατασκευή και στο παίξιμό τους. Μετά, αν έχει μεράκι, παίρνει τη γκάιντα²⁵ ή τον ζουρνά και καταλήγει στο κλαρίνο. Το κλαρίνο χάρη στις μεγαλύτερες τεχνικές και εκφραστικές του δυνατότητες σε σύγκριση με τον ζουρνά, πρωτοστατεί στα μελωδικά όργανα και αναγνωρίζεται ως εθνικό όργανο. Με το κλαρίνο η δημοτική μελωδία ζει μια νέα λαμπερή περίοδο στον τομέα της οργανικής μουσικής (Ανωγειανάκης 1991: 199).

Στόχος κάθε καλού κλαριτζή είναι να γεμίσει με όσο περισσότερα μελωδικά στολίδια τους φθόγγους ενός δημοτικού τραγουδιού. Έτσι, αλλάζει η φυσιογνωμία της δημοτικής μελωδίας. Στην Πάρο καθιερώθηκε από έναν δεξιότηχνη κλαρινίστα, τον «Νιότη», που τον έλεγαν έτσι, επειδή καταγόταν από την Ίο. Αυτός δίδαξε τον Νικόλα Βιτζηλαίο από τις Λεύκες και τον Μανόλη Ραγκούση από τα Μάρμαρα. Επίσης, κλαρίνο έπαιζαν ο Δημοσθένης από τη Νάουσα και ο Ανδρέας Ραγκούσης από τη Λαγκάδα (Χανιώτης 1996: 17).

2.3.6 Σαντούρι

---

²³ Βλ. ενδεικτική βιβλιογραφία: Μαζαράκη 1985.- Βαγγελάκης 2006.

²⁴ Τα αερόφωνα μουσικά όργανα είναι οι φλογέρες, τα σουραύλια, οι μαντούρες, οι τσαμπούνες, οι γκάιντες και οι ζουρνάδες.

²⁵ Γκάιντα στην ηπειρωτική Ελλάδα, τσαμπούνα στη νησιωτική.

Το σαντούρι²⁶ ήρθε στον ελλαδικό χώρο με τους Έλληνες της Μ. Ασίας, μετά την μικρασιατική καταστροφή του 1922 και την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923. Από τη Μ. Ασία έρχονται οι σαντουριέρηδες και μαζί τους και κατασκευαστές σαντουριών. Το σαντούρι ωστόσο παιζόταν στην ηπειρωτική και στη νησιωτική Ελλάδα πριν το 1922, σε περιορισμένη κλίμακα, όπως μαρτυρούν οι παλιοί μουσικοί.

Το σαντούρι έχει σχήμα ισοσκελούς τραπέζιου και μετάλλινες χορδές κατά μήκος των δύο παράλληλων πλευρών του. Παίζεται με δύο λεπτά ραβδάκια, τις *μπαγκέτες*, τυλιγμένα στις άκρες, σήμερα με βαμβάκι ή με δέρμα. Φτιάχνεται σε διάφορα μεγέθη, από διάφορα ξύλα, καλά ξεραμένα. Για το καπάκι χρησιμοποιείται λευκή ξυλεία, χωρίς ρόζους και με πυκνά νερά. Πάνω σ' αυτό στερεώνουν τα κολονάκια ή γέφυρες, τους καβαλάρηδες, και ανοίγουν μία ή περισσότερες τρύπες για τη φωνή. Για τα δύο πλαϊνά, τα *μπαλκόνια*, χρησιμοποιούν σκληρά ξύλα. Στο δεξί πλαϊνό, τον *ντάκο*, βγάζουν τα κλειδιά, και στο αριστερό, το *κούτσοιρο*, καρφώνουν μικρά καρφιά χωρίς κεφαλή που στερεώνουν τις χορδές, και τα αφήνουν να εξέχουν λίγο πάνω στην επιφάνεια του κούτσοιρου. Κλειδιά και μικρά καρφιά είναι λίγο πλάγια και όχι κάθετα προς το καπάκι, για ν' αντέχουν στο τέντωμα των χορδών. Οι χορδές ακουμπούν δεξιά και αριστερά πάνω στα μαξιλάρια, για να κρατιόνται σε σταθερή απόσταση από το καπάκι (Ανωγειανάκης 1991: 295).

Παίζεται κρατημένο πάνω στα πόδια του σαντουριέρη ή ακουμπισμένο πάνω σ' ένα τραπέζι ή κρεμασμένο από τον λαιμό του εκτελεστή, όταν πηγαίνουν να πάρουν τη νύφη στον γάμο. Οι μπαγκέτες με το άκρο τους γυρισμένο λίγο προς τα επάνω, κρατιόνται με τη βοήθεια του αντίχειρα, ανάμεσα στον δείκτη και το μεσαίο δάχτυλο. Στο παίξιμο ο εκτελεστής χρησιμοποιεί κυρίως τον καρπό και λιγότερο τα δάχτυλα, και τα δύο μαλακά και ελεύθερα.

Αξιόλογος δεξιοτέχνης του οργάνου στην Πάρο τη δεκαετία του 1930 ήταν ο Λευκιανός Τάσος Ραγκούσης (Χανιώτης 1996: 17).

---

²⁶ Βλέπε ενδεικτική βιβλιογραφία: Κοφτερός 2005.

Κεφάλαιο 3

Πρόταση εφαρμογής εικονικού Μουσείου και τουριστική ανάπτυξη

Ο τουρισμός και ο πολιτισμός έχουν μία σχέση αλληλεξάρτησης, καθώς οποιαδήποτε μορφή του τουρισμού περιέχει και πολιτιστική διάσταση. Ο τουρισμός είναι πηγή εσόδων για μία χώρα και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, ο τομέας του πολιτισμού είναι η βάση της τουριστικής πολιτικής, καθώς προσελκύει όλο και περισσότερους επισκέπτες σε ένα μέρος. Γι' αυτό το λόγο είναι πολύ σημαντικό να αξιοποιήσουμε όλη την δύναμη της πολιτιστικής παράδοσης προκειμένου αφενός να τη διατηρήσουμε αναλλοίωτη από γενιά σε γενιά και αφετέρου να αυξήσουμε τον τουρισμό στη χώρα μας.

3.1 Άυλη κληρονομιά και τεχνολογία

Ο όρος «άυλη πολιτιστική κληρονομιά» όπως προαναφέραμε, αναφέρεται κυρίως σε γεγονότα και καταστάσεις που δεν καταγράφονται, όπως για παράδειγμα ιστορίες, παραμύθια, διαφορετικές ντοπιολαλιές, αξίες, τα πιστεύω, μουσική, χοροί, μοιρολόγια, κάλαντα, ήθη και έθιμα δηλαδή που μεταφέρονται προφορικά από τη μια γενιά στην άλλη (Λουτζάκη 2004: 5).

Η μουσική συναντάται σε κάθε κοινωνία και αποτελεί στοιχείο ενός πολιτισμικού συστήματος και ενός συστήματος κοινωνικών σχέσεων, τα οποία

θα πρέπει να εξετάζονται στην ολότητά τους ώστε να αναδειχθεί το νόημα της μουσικής (Πανόπουλος 2005: 13,14). Ο χορός μπορεί να περιγραφεί και να μελετηθεί ως προς τη φυσική του διάσταση, ως μια ρυθμική και σχηματοποιημένη κίνηση, συνήθως με συνοδεία μουσικής, αλλά και ως προς το κοινωνικό και πολιτισμικό του περιεχόμενο.

Από τον 19ο αιώνα έχει γίνει πλέον κατανοητό ότι ο λαϊκός πολιτισμός και η παράδοση αποτελούν ισχυρό στοιχείο, αφενός για τη διαμόρφωση της ταυτότητας και αφετέρου για την ανάπτυξη ενός τόπου. Γι' αυτό το λόγο ξεκίνησαν στην Ελλάδα οι πρώτες προσπάθειες για τη διάσωση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, όταν φιλόλογοι, λαογράφοι και άλλοι μερίμνησαν για την καταγραφή των παραδόσεων με τη δημιουργία εθνικών αρχείων. Οι επιστήμονες που ασχολήθηκαν με την καταγραφή αυτή, εκμεταλλεύτηκαν την αλματώδη εξέλιξη της τεχνολογίας τη δεκαετία του 1990, χρησιμοποιώντας την στην έρευνα και την παρατήρηση. Στόχος τους ήταν η αποτελεσματική ταξινόμηση, διαχείριση και κοινοποίηση δεδομένων, καθώς και η ανταλλαγή ιδεών και στρατηγικών από άτομα και φορείς σε διεθνές επίπεδο (Λουτζάκη 2004: 6).

Στην Ελλάδα, μέχρι τη δεκαετία του 1980, οι παραδοσιακοί χοροί, η μουσική και οι αναπαραστάσεις των εθίμων, οργανώνονταν και παρουσιάζονταν στις γιορτές από τον εκάστοτε τοπικό φορέα. Με την καταγραφή όμως των παραδόσεων και την εξέλιξη της τεχνολογίας, τα πράγματα διαφοροποιήθηκαν. Όλο αυτή η κίνηση οδήγησε στην ανάδειξη και την προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, η οποία πλέον αξιολογείται ως πολιτιστικό αγαθό τοπικής ή/και εθνικής εμβέλειας και μετατρέπεται σε προϊόν τουριστικής εκμετάλλευσης κατέχοντας πλέον κύριο ρόλο στον τουριστικό τομέα.

Ο χορός και η μουσική κατέχει σημαντικό ρόλο στην ζωή του παριανού λαού αλλά και στην παράδοση του νησιού. Αναδεικνύουν τα προσωπικά βιώματα του λαού και την ταυτότητα του. Οι διάφορες πολιτιστικές δραστηριότητες που γίνονται στο νησί κάθε χρόνο, και ιδίως τους καλοκαιρινούς μήνες, προσελκύουν αρκετό κόσμο ενισχύοντας κατά πολύ την τουριστική κίνηση. Η πρόταση για τη δημιουργία του εικονικού μουσείου

στοχεύει αφενός στην διάσωση της άυλης κληρονομιάς του νησιού και αφετέρου στην τουριστική ανάπτυξη του νησιού.

3.2 Πρόταση εφαρμογής ενός εικονικού μουσείου

3.2.1 Δομή και βήματα σχεδίασης

Η παρουσία ενός μουσείου στο διαδίκτυο πρέπει να περιλαμβάνει εφαρμογές που λαμβάνουν υπόψη τις προτιμήσεις και τα ενδιαφέροντα του κοινού παράλληλα με τους στόχους και την αποστολή του, πρέπει να εκμεταλλεύεται τις δυνατότητες της τεχνολογίας για την παρουσίαση και ερμηνεία των συλλογών του υποστηρίζοντας την εκπαίδευση και τη μάθηση, να αποτελεί προέκταση του φυσικού χώρου του μουσείου, να παρουσιάζει και να υποστηρίζει τις εκθέσεις του υπάρχουν στο φυσικό χώρο του μουσείου, να αποτελεί εργαλείο αναζήτησης και πολιτιστικό κέντρο, να διεγείρει τη φαντασία και το δημιουργικό πνεύμα των επισκεπτών και να τους προσελκύει με συγκεκριμένες τακτικές προσέγγισης.

Για το σχεδιασμό ενός εικονικού μουσείου ακολουθούμε τα παρακάτω βήματα (Lepouras, Vassilakis 2005: 98):

- I. Επιλογή εκθεμάτων. Επιλέγουμε τα εκθέματα με βάση τη σημασία τους, το μήνυμα που θέλουμε να μεταδώσουμε στο κοινό και έχοντας υπολογίσει το προφίλ του κοινού στο οποίο απευθυνόμαστε.
- II. Σχεδιασμός του χώρου της έκθεσης
- III. Επιλογή μεθόδων παρουσίασης. Για κάθε έκθεμα, επιλέγονται οι πιο κατάλληλες μέθοδοι παρουσίασης. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει οποιοδήποτε συνδυασμό δισδιάστατων ή τρισδιάστατων φωτογραφιών, ακουστικών, οπτικών, τρισδιάστατων μοντέλων, περιγραφές με κείμενο κ.λπ.
- IV. Σχέδιο αλληλεπίδρασης. Σε αυτή τη φάση διευκρινίζονται οι αλληλεπιδράσεις με κάθε έκθεμα. Ορισμένα εκθέματα μπορούν μόνο να ειδωθούν, άλλα μπορούν να περιστραφούν, να κινηθούν ή ακόμα και να αποσυντεθούν και να φτιαχτούν εκ νέου. Το σχέδιο αλληλεπίδρασης

πρέπει να συσχετιστεί με τις μεθόδους παρουσίασης, δεδομένου ότι μερικές μέθοδοι παρουσίασης είναι από μόνες τους πιο περιοριστικές από άλλες (π.χ. οι τρισδιάστατες φωτογραφίες επιτρέπουν λιγότερη αλληλεπίδραση από τα τρισδιάστατα πρότυπα).

- V. Ψηφιοποίηση εκθεμάτων
- VI. Τοποθέτηση εκθεμάτων στον εκθεσιακό χώρο
- VII. Προγραμματισμός της αλληλεπίδρασης. Γίνονται οι απαραίτητες ενέργειες για να γίνουν πράξη οι καθορισμένες δυνατότητες αλληλεπίδρασης. Αυτές οι ενέργειες μπορεί να ποικίλουν από απλά hotspot ή σειρά animation (σχεδιοκίνησης), μέχρι τη γραφή πολύπλοκου κώδικα. Εξαρτάται κάθε φορά από την επιθυμητή αλληλεπίδραση.

Είναι σημαντικό η δημιουργία ενός εικονικού μουσείου να υποστηρίζει τους στόχους και τις αξίες που θέλει να μεταδώσει στο κοινό του. Ο στόχος λοιπόν θα πρέπει να είναι η δημιουργία νοήματος και η αλληλεπίδραση του επισκέπτη με τα εικονικά εκθέματα με σκοπό την αποκόμιση κάποιας εμπειρίας. Γι' αυτό το λόγο, η ιστοσελίδα θα πρέπει να περιλαμβάνει τεχνικές ευχρηστίας και προσβασιμότητας, που θα ικανοποιεί τις ανάγκες κάθε κατηγορίας χρηστών. Με τον όρο ευχρηστία εννοούμε τη δυνατότητα που έχει ο χρήστης να αλληλεπιδρά με το σύστημα και να έχει όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερη πρόσβαση στο περιεχόμενό του. Ο όρος προσβασιμότητα αναφέρεται στην ισότιμη πρόσβαση των χρηστών στο περιεχόμενο του ιστότοπου (Garzotto, Matera, Paolini 1998).

3.2.2 Διαδικασία υλοποίησης του εικονικού μουσείου

3.2.2.1 Ανάπτυξη μιας ιστοσελίδας

Ξεκινώντας τον σχεδιασμό ενός εικονικού μουσείου θα πρέπει να έχουν προσδιοριστεί οι στόχοι και ο σκοπός, τα θέματα που θα παρουσιαστούν και το κοινό στο οποίο θα απευθύνεται το μουσείο. Η διαμόρφωση συγκεκριμένης εικόνας και η παροχή πληροφοριών σχετικά με την ταυτότητα του ιστότοπου και το κοινό στο οποίο απευθύνεται, θα πρέπει να είναι εμφανή στο όνομα του ιστοχώρου. Όταν εισέρχεται κάποιος στον ιστότοπο το πρώτο που θα αντικρίζει θα πρέπει να είναι το όνομα μαζί με το λογότυπο.

Η αρχική σελίδα είναι αυτή που προσελκύει τον επισκέπτη να εξερευνήσει το διαδικτυακό τόπο. Πρέπει να περιλαμβάνει τις θεματικές περιοχές που υπάρχουν στον ιστότοπο, το περιεχόμενο, χρήσιμες πληροφορίες καθώς και να ενημερώνεται διαρκώς για νέες δραστηριότητες και αλλαγές. Ακόμη, πρέπει να διεγείρει την περιέργεια του επισκέπτη για εξερεύνηση τονίζοντας τις πιο σημαντικές πληροφορίες.

Βασικό στοιχείο της ιστοσελίδας είναι και η γλώσσα. Τα κείμενα θα πρέπει να είναι σε απλή γλώσσα και η σύνταξη των προτάσεων όμοια με την καθομιλουμένη, ώστε να αντιπροσωπεύει την καθημερινότητα και να ανακαλεί εμπειρίες του επισκέπτη. Επιπλέον, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι την ιστοσελίδα θα επισκεφθούν και άτομα τα οποία έχουν κάποιες ανάγκες, οπότε θα πρέπει να υπάρχει μέριμνα και γι' αυτά όπως για παράδειγμα φωνητική ξενάγηση. Να σημειωθεί ότι η ιστοσελίδα εκτός από την ελληνική γλώσσα θα πρέπει τουλάχιστον να μπορεί να μεταφραστεί και στην διεθνή, την αγγλική, αλλά και σε άλλες όπως η γερμανική και η γαλλική.

Η οργάνωση του περιεχομένου της ιστοσελίδας και των εφαρμογών θα πρέπει να είναι εύλυπτη, κατανοητή και σταθερή. Πρέπει να υπάρχει σαφής προσανατολισμός για να μπορεί εύκολα να περιηγηθεί ο επισκέπτης, καθώς και η δυνατότητα να αντιλαμβάνεται τη δομή και τις πληροφορίες που του δίνονται. Ο τρόπος αναζήτησης πρέπει να είναι καθορισμένος και να υπάρχουν σύνδεσμοι που να εξυπηρετούν την εξερεύνηση όλης της ιστοσελίδας. Σημαντική είναι η ικανότητα που πρέπει να έχει η ιστοσελίδα ώστε να ικανοποιεί όλες τις κατηγορίες των επισκεπτών.

Συνοψίζοντας, οι παράγοντες που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στην δημιουργία ενός εικονικού μουσείου είναι οι διαφορετικές ομάδες κοινού, τα πολλαπλά σημεία πρόσβασης στην ίδια πληροφορία, η ευχρηστία και η ενεργή συμμετοχή του χρήστη, καθώς και η παρότρυνση της πραγματικής επίσκεψης.

3.2.2.2 Περιγραφή της πρότασης της ιστοσελίδας

Στο προηγούμενο υποκεφάλαιο καταγράφηκαν οι τρόποι βάσει των οποίων ένα εικονικό μουσείο θα πρέπει να είναι δομημένο. Σε αυτό το σημείο θα προχωρήσουμε στις προτάσεις μας για τη δημιουργία ενός εικονικού μουσείου

για τη μουσικοχορευτική παράδοση της Πάρου. Σκοπός του συγκεκριμένου εικονικού μουσείου είναι αφενός να δώσει το έναυσμα στους κατοίκους του νησιού να ασχοληθούν με τη μουσικοχορευτική παράδοση και αφετέρου να διατηρηθεί και να διαδοθεί αυτή η παράδοση σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο κοινό παράλληλα με την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Βασικό κομμάτι της προτεινόμενης ιστοσελίδας είναι ο φορέας υλοποίησης και διαχείρισης. Η μουσικοχορευτική παράδοση αποτελεί στοιχείο όλων των κατοίκων του νησιού και δεν μπορεί να περιοριστεί. Θα προτείνουμε διαχειριστής να είναι ο Δήμος Πάρου, καθώς γνωρίζουμε ότι έχει μία δραστήρια οργάνωση που ασχολείται με τα πολιτιστικά του νησιού. Στο νησί υπάρχουν και άλλοι πολιτιστικοί σύλλογοι, οι οποίοι έχουν ασχοληθεί συστηματικά και έχουν καταγράψει πληροφορίες για το συγκεκριμένο θέμα, καθώς και λαογραφικά μουσεία, γι' αυτό το λόγο προτείνουμε να γίνει μία από κοινού συνεργασία ανάμεσα στο δήμο, τους πολιτιστικούς φορείς και τον ντόπιο πληθυσμό, προκειμένου να γίνει μία σωστή και εμπειριστατωμένη έρευνα για να μπορεί να παρουσιαστεί η παράδοση με τον πιο ολοκληρωμένο και καλύτερο δυνατό τρόπο.

Θα συνεχίσουμε με την πρότασή μας για το εικονικό μουσείο. Η διαδρομή μας ξεκινάει από την είσοδο του επισκέπτη στην ιστοσελίδα. Το πρώτο πράγμα που αντικρίζει ο επισκέπτης είναι το αρχικό μενού όπου του παρέχει μια πλήρη ενημέρωση για το τι μπορεί αν δει στην ιστοσελίδα και πως μπορεί να περιηγηθεί. Ακόμη, η αρχική σελίδα περιέχει τα πρόσφατα νέα του νησιού πάνω στα πολιτιστικά δρώμενα, διάφορες εκδηλώσεις ή φεστιβάλ, πληροφορίες σχετικά με τις καιρικές συνθήκες του νησιού και ενδεχομένως τη συμμετοχή των τουριστών στις εκδηλώσεις.

Οι ενότητες στις οποίες μπορεί να χωρίζεται το εικονικό μουσείο είναι: η Αρχική, η Πάρος, τα παραδοσιακά μουσικά όργανα, τα παραδοσιακά τραγούδια, οι παραδοσιακοί χοροί, η εκπαίδευση και η επικοινωνία. Οι λόγοι που επιλέχθηκε η συγκεκριμένη διάρθρωση είναι, αρχικά, με βάση τους σκοπούς που εξυπηρετεί το μουσείο, διακρίθηκαν τα βασικά σημεία πάνω στα οποία θα ενημερωθεί το κοινό (τραγούδια, μουσικά όργανα, χορός) και καταχωρήθηκε η ανάγκη για εκπαιδευτική και ψυχαγωγική ανάλυση και αφομοίωση των παραπάνω στοιχείων (αναφέρεται στην ενότητα Εκπαίδευση). Ο λόγος που

δομήθηκαν με αυτή τη σειρά ερμηνεύεται ως εξής: όταν κάποιος ακούει μουσικοχορευτική παράδοση, ο νους του κατευθύνει πάει στη μουσική και στα τραγούδια. Τα τραγούδια και η μουσική για να ακουστούν χρειάζονται εκτός από λόγια, μουσικά όργανα, και μέσω αυτών ξεκινάει ο χορός με τον αντίστοιχο βηματισμό. Σε όλες τις ενότητες δίνεται η δυνατότητα άμεσης πρόσβασης με ένα κλικ, η οργάνωση του περιεχομένου σε θεματικές ενότητες είναι εμφανής στον επισκέπτη, η χρωματική συμφωνία βοηθά στην ευκολότερη πλοήγηση και στον προσανατολισμό του χρήστη και υπάρχει η δυνατότητα εναλλακτικών τρόπων περιήγησης χωρίς να ακολουθηθεί ο προτεινόμενος από την ίδια την ιστοσελίδα.

Η «Αρχική» καρτέλα, όπως την έχουμε ονομάσει, μπορεί να περιλαμβάνει ένα καλωσόρισμα των επισκεπτών, τους βασικούς στόχους για τους οποίους δημιουργήθηκε το εικονικό μουσείο και διάφορες πληροφορίες, όπως που ανήκει (στο δημόσιο ή στον ιδιωτικό τομέα), ποιος υλοποίησε το συγκεκριμένο έργο, ημερομηνία έναρξης λειτουργίας, τις κατηγορίες που μπορεί κάποιος να επιλέξει για να περιηγηθεί, τα νέα που αφορούν το νησί, υπερσυνδέσμους για την άμεση προώθηση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (facebook, twitter, instagram, youtube και άλλα) και σε άλλες ιστοσελίδες, εγγραφή στο newsletter καθώς και χώρους συζήτησης ή καταχώρησης σχόλιων.

Η επόμενη καρτέλα ονομάζεται «Η Πάρος». Μόλις ο χρήστης εισέρχεται σε αυτή την καρτέλα θα αντικρίσει ένα χάρτη του νησιού. Θα μπορεί να διαβάσει πληροφορίες για το νησί και να περιηγηθεί στα διάφορα χωριά. Με βάση τις πληροφορίες που θα διαβάσει, θα υπάρχει η δυνατότητα να δει πάνω στο χάρτη που βρίσκονται οι πολιτιστικοί σύλλογοι που ασχολούνται με το χορό και τη μουσική, πως μπορεί να επικοινωνήσει μαζί τους, σε ποιο μέρος και ποιο μήνα γίνονται διάφορα φεστιβάλ και εκδηλώσεις. Ακόμη, θα υπάρχει ένας υπερσύνδεσμος που πατώντας τον ο επισκέπτης θα εισέρχεται στην ιστοσελίδα του Δήμου του νησιού, όπου μπορεί να βρει όλες τις πληροφορίες για το νησί που τον ενδιαφέρουν.

Συνεχίζοντας στην επόμενη ενότητα, ο επισκέπτης μπαίνει πια στα κομμάτια που αφορούν τη μουσικοχορευτική παράδοση. Πατώντας την καρτέλα «Παράδοση» μπορούν να ανοίγουν στο χρήστη τρεις επιλογές: «Μουσικά όργανα», «Χοροί», «Τραγούδια». Η πρώτη επιλογή αφορά τα μουσικά όργανα.

Εμφανίζονται τρία διαφορετικά slideshow, με μία κατηγορία μουσικών οργάνων το καθένα. Υπάρχουν τα «Έγχορδα», τα «Πνευστά» και τα «Κρουστά». Σε κάθε slideshow είναι εμφανή τα μουσικά όργανα που περιλαμβάνονται και με ένα κλικ πάνω στο μουσικό όργανο αυτόματα θα ανοίγεται στον επισκέπτη ένα επεξηγηματικό κείμενο που θα περιέχει πληροφορίες για το κάθε μουσικό όργανο, όπως επίσης και με ένα κλικ σε ένα συγκεκριμένο εμφανές σημείο θα ακούγεται ο ήχος του μουσικού οργάνου.

Η επόμενη ενότητα αφορά τους χορούς. Ο επισκέπτης εισέρχεται σε μία σελίδα όπου χωρίζεται σε έξι ενότητες. Η κάθε μία ενότητα αναφέρεται σε ένα χορό, με πρώτο τον Αγέρανο, μετά τον Καλαματιανό, το Συρτό, το Μπάλο, το Βουλγάρικο και τελευταία τη Σούστα. Πατώντας ο χρήστης σε κάθε ένα χορό, θα εμφανίζεται ένα βίντεο, το οποίο θα δείχνει τον τρόπο που χορεύεται ο χορός στις μέρες μας, βίντεο το οποίο είναι τραβηγμένο από πραγματικές παραστάσεις που έχουν γίνει ή από διάφορες πρόβες παραδοσιακών συλλόγων καθώς και ένας υπερσύνδεσμος που θα αναφέρεται σε διάφορες πληροφορίες για το χορό που έχει επιλέξει.

Προχωράμε στην καρτέλα τραγούδια. Με την είσοδο στην καρτέλα θα εμφανίζονται τέσσερις φωτογραφίες, οι οποίες αντιστοιχούν σε τέσσερις χορούς: στον Αγέρανο, στον Καλαματιανό, στο Μπάλο και στο Συρτό. Πατώντας ο χρήστης την κάθε φωτογραφία θα εμφανίζεται μία λίστα με παραδοσιακά τραγούδια που αφορούν τον εκάστοτε χορό και τα τραγουδούν τοπικοί μουσικοί του νησιού. Για να γίνει όμως όλη αυτή η περιήγηση πιο κατανοητή και πιο ενδιαφέρουσα, ο χρήστης θα πρέπει να επιλέξει την επόμενη καρτέλα με τίτλο «Εκπαίδευση».

Η καρτέλα «Εκπαίδευση» θα περιλαμβάνει μία σύντομη τεκμηρίωση της κατανόησης των πληροφοριών που αφομοίωσε ο επισκέπτης κατά την περιήγησή του και της μάθησης μέσα από αντικείμενα, παιχνίδια, βίντεο, εικόνες και άλλες δραστηριότητες. Δραστηριότητες που μπορούν να ενσωματωθούν εδώ είναι διάφορα κουίζ με ερωτήσεις, παιχνίδια με τα μουσικά όργανα και τους ήχους, παιχνίδια συσχετισμού μουσικής, τραγουδιού και χορού και άλλα.

Στην καρτέλα «Επικοινωνία» ο χρήστης θα βλέπει το e-mail και τα τηλέφωνα που μπορεί να επικοινωνεί με τους υπεύθυνους του μουσείου, μία φόρμα επικοινωνίας μέσω της οποίας θα μπορεί να έχει άμεσα μία απάντηση σε κάποιο ερώτημα ή κάποια απορία.

Η τελευταία καρτέλα θα αναφέρεται ως «Συνεργασίες». Εδώ θα αναφέρονται οι σύλλογοι ή και μεμονωμένα άτομα που ασχολούνται με τη μουσικοχορευτική παράδοση του νησιού και θέλουν να αναφέρουν το έργο τους μέσα από αυτό. Επίσης, μπορεί να προτείνεται σε κάποιον που θέλει να επισκεφτεί το νησί, να ενημερώνεται προκειμένου να συμμετάσχει σε κάποια γιορτή ή να πάρει κάποια μαθήματα, που ενδεχομένως να προσφέρονται από κάποιο σύλλογο. Ακόμη, θα υπάρχει και ένα σημείο, που το εικονικό μουσείο θα δέχεται δωρεές ή συνεργασίες με άλλους φορείς προκειμένου να διαδοθεί η παράδοση του νησιού και σε άλλα μέρη ή αντίστοιχα η παράδοση και άλλων περιοχών να παρουσιαστεί με κάποιο τρόπο στο δικό μας νησί.

Συνοψίζοντας, ο επισκέπτης μέσω του εικονικού μουσείου, έχει τη δυνατότητα να μάθει και να ζήσει την παράδοση του νησιού και να κινηθεί διαδραστικά μέσα σε αυτή, να ξεναγηθεί στα μέρη του νησιού που λαμβάνουν δράση όλα αυτά με τη βοήθεια οπτικοακουστικών μέσων ή να λάβει τις πληροφορίες που θέλει για την περιοχή με τη βοήθεια σύγχρονων μέσων. Ο τρόπος που θα έχει στηθεί η έκθεση θα πρέπει να εξάπτει το ενδιαφέρον του επισκέπτη και να δίνει το σωστό νόημα, διότι το τραγούδι και οι χοροί έχουν βγει μέσα από βιώματα. Ο κάθε χορευτής καταθέτει τα συναισθήματά του, χαρά και λύπη, μέσω του χορού και του τραγουδιού, οπότε αν καταφέρει το μουσείο να δώσει την εντύπωση στον επισκέπτη ότι ο κάθε χορός και το κάθε τραγούδι κουβαλάει πίσω του μία ταυτότητα και μία παράδοση, τότε έχει επιτύχει το σκοπό του.

Αυτό που θα προτείναμε και θα μπορούσε να εφαρμοστεί είναι να συνδεθεί το εικονικό μουσείο με ένα πραγματικό μουσείο. Θα αναφερθούμε σε δύο εκδοχές. Η πρώτη αφορά το εικονικό μουσείο αυτό καθ' αυτό για τη μουσικοχορευτική παράδοση. Στο νησί δεν υπάρχει κάτι αντίστοιχο, γι' αυτό το λόγο θα μπορούσαμε να βρούμε ένα κτήριο για να διαμορφώσουμε από την αρχή ένα μουσείο, αυστηρά για τη μουσικοχορευτική παράδοση το οποίο θα

είναι παρόμοιο με το εικονικό. Τα εκθέματα του θα είναι διαδραστικά με ήχο, μουσική, εικόνα και βίντεο, αλλά θα μπορούσαμε να βάλουμε τα μουσικά όργανα ή τις παραδοσιακές στολές ως απτά εκθέματα. Ο επισκέπτης θα έχει παρόμοιες δυνατότητες με το εικονικό, όπως να ακούσει τραγούδια, να δει βίντεο από παραστάσεις, να παρακολουθήσει μαθήματα χορών ή τραγουδιού και να ακούσει ζωντανές μαρτυρίες ανθρώπων. Για να πραγματοποιηθεί αυτό θα χρειαστεί χρηματοδότηση, την οποία μπορούμε να πάρουμε μέσω διάφορων προγραμμάτων ΕΣΠΑ, χορηγιών από διάφορους φορείς και από το Δήμο.

Η δεύτερη εκδοχή έρχεται να ενσωματώσει το εικονικό μουσείο μέσα στο πραγματικό λαογραφικό μουσείο. Θα μπορούσε το εικονικό να γίνει μέρος του λαογραφικού μουσείου με τις παραδοσιακές φορεσιές, τις οποίες μπορούμε να ενσωματώσουμε στο εικονικό και να παρουσιάζεται σαν μία έκθεση μέσα στο πραγματικό μουσείο αλλά και στο διαδίκτυο. Διαφορετικά θα μπορούσαμε να διευρύνουμε τη θεματική του εικονικού μουσείου, προσθέτοντας αντικείμενα και πληροφορίες από την παραδοσιακή ζωή, αλλά δεν θα μιλάμε πια για εικονικό μουσείο για τη μουσικοχορευτική παράδοση, αλλά για όλη την παράδοση του νησιού.

Μπορούμε να κάνουμε ο,τιδήποτε έχουμε φανταστεί αρκεί να βασιζόμαστε σε ακριβής πληροφορίες και να παραθέτουμε την παράδοση αυτούσια και με το σεβασμό που τις αξίζει. Πρέπει να έχουμε πάντα στο μυαλό μας ότι πρόκειται για την ταυτότητα μας που μας ορίζει ως λαός και την οποία θέλουμε να μεταλαμπαδεύσουμε στις επόμενες γενιές αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο. Ο πολιτισμός είναι η κινητήριος δύναμη της χώρας μας και ο πόλος έλξης χιλιάδων τουριστών κάθε χρόνο. Με τις κατάλληλες ενέργειες μπορούμε να διαφυλάξουμε την παράδοσή μας και να την διαδώσουμε με σκοπό την πολιτιστική και τουριστική ανάπτυξη.

3.3 Η συμβολή του εικονικού μουσείου στην πολιτιστική και τουριστική ανάπτυξη του νησιού

Το πολιτιστικό κίνητρο είναι το παλαιότερο κίνητρο για ταξίδι, οπότε ο πολιτιστικός τουρισμός δεν είναι μία νέα μορφή ταξιδιού στην Ελλάδα. Η κατανάλωση πολιτιστικών υπηρεσιών αποτελεί, μέχρι και σήμερα, έναν από τους βασικότερους σκοπούς των ταξιδιών (Σαραντάκου 2010: 407). Η τουριστική εικόνα της χώρας είναι συνυφασμένη με τους αρχαιολογικούς-μνημειακούς της πλούτους, δηλαδή με την πολιτιστική κληρονομιά της, η οποία θεωρείται πλέον ως «κοινωνικό αγαθό» που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της σύγχρονης ζωής και συνεισφέρει στην πολιτιστική και κοινωνική ανάπτυξη (Κόνσολα 2006: 38). Πρέπει λοιπόν να επιδιώκεται η επιβίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και η ουσιαστική επαφή και επικοινωνία των πολιτών με αυτή.

Η ανάπτυξη του τουρισμού βασίζεται στην έννοια του τουριστικού προορισμού, ο οποίος μπορεί να έχει διαφορετικά χωρικά ή γεωγραφικά χαρακτηριστικά. Κάποια από αυτά τα χαρακτηριστικά αποτελούν κίνητρα για την προσέλκυση των τουριστών. Οπότε απαιτείται ένας ειδικός σχεδιασμός και μια ειδική πολιτική προβολής από την τοπική κοινότητα, η οποία βάσει των ιδιαίτερων τοπικών στοιχείων θα προβάλλει μία συγκεκριμένη ταυτότητα του προορισμού δημιουργώντας μια κινητήρια δύναμη τουριστικής ανάπτυξης. Ο τουριστικός προορισμός μπαίνει στο επίκεντρο της τουριστικής ανάπτυξης και οι τοπικοί πολιτιστικοί και φυσικοί πόροι αποτελούν ένα δυναμικό πεδίο σχεδιασμού και προβολής του προορισμού ή επέκτασης για νέα και εξειδικευμένα τουριστικά προϊόντα (Κοκκώσης, Τσάρτας 2010: 88).

Οπότε, ο τουρισμός μπορεί να διασφαλίσει την απαραίτητη χρηματοδότηση για τη βιωσιμότητα της πολιτισμικής κληρονομιάς και να υπηρετήσει με άμεσο τρόπο την κοινωνική και οικονομική ενδυνάμωση και χειραφέτηση των τοπικών κοινωνιών. Από την άλλη πλευρά όμως, μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την πολιτισμική κληρονομιά, καθώς και τη σχέση των τοπικών κοινωνιών με αυτήν, μέσω της εμπορευματοποίησης και της αλλοίωσης του

χαρακτήρα της και των στοιχείων (υλικών και άυλων) που την απαρτίζουν (Πούλιος, Τουλούπα 2015: 104).

Παρόλα αυτά, είναι χαρακτηριστικό ότι οι υποβαθμισμένες περιοχές, χρησιμοποιούν τον πολιτισμό, είτε με την ίδρυση μουσείων είτε τη διοργάνωση φεστιβάλ και εκδηλώσεων, προκειμένου να αναπτυχθούν. Η ίδρυση ενός τοπικού μουσείου μπορεί να αποφέρει πολλά θετικά οφέλη στον προορισμό. Η επιδίωξη των τοπικών μουσείων είναι η απόδοση της ταυτότητας μιας συγκεκριμένης κοινότητας σε ό,τι αφορά τη ζωή και τον πολιτισμό της. Σύμφωνα με την Ε. Αντζουλάτου-Ρετσίλα, « η οργάνωσή τους διασώζει τις μαρτυρίες που συνθέτουν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία της γεωγραφικής περιοχής και της ανθρώπινης κοινωνίας που έζησε σε αυτήν, καθώς και των δραστηριοτήτων που ανέπτυξε» (Δερμιτάκη, Δοξανάκη, Λιναρδάκης 2009: 200). Τα τοπικά μουσεία μπορούν να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη ενός τόπου, αυτό όμως προϋποθέτει αρχικά βελτίωση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών συνθηκών, δηλαδή μία ολοκληρωμένη ανάπτυξη. Ένα τέτοιο σκοπό έρχεται να υπηρετήσει και το εικονικό μουσείο για τη μουσικοχορευτική παράδοση της Πάρου.

Πριν αναφερθούμε στο εικονικό μουσείο θα κάνουμε μία διαδρομή στο νησί και θα αναφερθούμε στις υποδομές που υπάρχουν ήδη για τη διάσωση και ανάδειξη της κληρονομιάς του νησιού. Αρχικά θα αναφερθούμε στους πολυχώρους συνάθροισης, ιδεών και ανταλλαγής απόψεων, οι οποίοι χρησιμοποιούνται για συναυλίες και εκθέσεις, θέατρα, βιβλιοθήκες, σχολές.

- Η οικία Δημητρακόπουλου, διατηρητέο κτίριο κτισμένο πριν το 1830, στην παλιά αγορά της Παροικιάς, είχε χαρακτηριστεί ως το παλαιότερο κτίσμα της πόλης από το Υπουργείο Πολιτισμού και αντιπροσωπευτικό δείγμα Κυκλαδικής αρχιτεκτονικής, λειτουργεί ως πολυχώρος και φιλοξενεί εικαστικές εκθέσεις (φωτογραφίας, ζωγραφικής κ.ά.), Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών, μόνιμων κατοίκων του νησιού ή και φιλοξενούμενων από την ημεδαπή και την αλλοδαπή.

- Το Πολιτιστικό Πάρκο Πάρου, το οποίο ιδρύθηκε το 2009 με σκοπό να γίνει ένας σύγχρονος εναλλακτικός χώρος αναψυχής και να αναδείξει τη χερσόνησο του Αϊ Γιάννη Δέτη, μιας ιστορικά πλούσιας περιοχής, αφού περιλαμβάνει έναν προϊστορικό οικισμό, το μεταβυζαντινό μοναστήρι του Αϊ Γιάννη και απομεινάρια της έδρας του ρωσικού στόλου που βρισκόταν στη χερσόνησο κατά τη διάρκεια του Α΄ Ρωσοτουρκικού Πολέμου (1768 -1774). Περιλαμβάνει αμφιθέατρο, εκθεσιακό χώρο, σινεμά, δίκτυο περιπατητικών μονοπατιών 7χλμ. και ολοκληρώνεται και ένα μουσείο για τα Ορλωφικά.
- Το Σπίτι της Λογοτεχνίας στις Λεύκες, το οποίο φιλοξενεί επαγγελματίες συγγραφείς και μεταφραστές λογοτεχνίας από ολόκληρο τον κόσμο, κυρίως από την Ευρώπη, για συγγραφική και μεταφραστική εργασία.
- Το Αρχαιολογικό Μουσείο.
- Το Μουσείο Γλυπτικής Νίκος Περαντινός.
- Το Βυζαντινό Μουσείο Πάρου, στην Παναγία Εκατονταπυλιανή.
- Μουσείο Κυκλαδικής Λαογραφίας Μπενέτου Σκιαδά.
- Λαογραφικό Μουσείο Μάρπησας.
- Ιστορικό και λαογραφικό μουσείο Πάρου – Συλλογή Όθωνα Κάπαρη.
- Λαογραφικό Μουσείο Λευκών.
- Η Λαογραφική Συλλογή του Μουσικοχορευτικού Συγκροτήματος Νάουσας Πάρου, παραδοσιακό Παριανό σπίτι.

Στην Πάρο δραστηριοποιούνται αρκετοί σύλλογοι που ασχολούνται με την παράδοση. Θα θέλαμε να αναφέρουμε ότι το κάθε χωριό έχει το δικό του σύλλογο που δραστηριοποιείται τοπικά. Παρακάτω θα αναδείξουμε τις παραδοσιακές χορευτικές ομάδες του νησιού.

- το Μουσικοχορευτικό Συγκρότημα Νάουσας Πάρου και ο Χορευτικός όμιλος Νάουσας Πάρου, με σκοπό να διατηρήσει και να διαδώσει τους παραδοσιακούς χορούς, τη μουσική και τη λαογραφία του τόπου με τμήματα παραδοσιακών χορών, μουσικής, λαογραφίας και θεατρικού παιχνιδιού
- ο Πολιτιστικός Σύλλογος Πρόδρομου Πάρου, «Σκόπας ο Πάριος», με τμήματα παραδοσιακού χορού και με την υλοποίηση ποικίλων εκδηλώσεων όπως η Λαμπαδηφορία της 25ης Μαρτίου, η Ρεβυθάδα και οι Αναπαραστάσεις της Μ. Παρασκευής, το έθιμο του Άη Γιάννη του Κλήδονα και ο εορτασμός του Αγ. Παντελεήμονα.
- το Τεχνητάρι, κέντρο τέχνης και πολιτισμού, το οποίο ασχολείται με τη διδασκαλία παραδοσιακών χορών, μουσικών οργάνων, παραδοσιακού τραγουδιού, χορωδία, διοργάνωση σεμιναρίων, φεστιβάλ και μουσικοχορευτικών εκδηλώσεων.

Οι εκδηλώσεις και τα φεστιβάλ που λαμβάνουν χώρα στο νησί είναι πολλές και ποικίλες και γίνονται κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες. Θα αναφερθούμε στις πιο διαδεδομένες και αυτές που πραγματοποιούνται κάθε χρόνο στο νησί.

- Ξεκινώντας από τις ημέρες του Πάσχα και ιδιαίτερα τη Μεγάλη Παρασκευή, γίνεται αναπαράσταση των Παθών στα χωριά Μάρπησσα, Μάρμαρα, Πρόδρομο, Λεύκες και Άσπρο Χωριό. Οι νέοι και οι νέες των χωριών αναπαριστούν τα πάθη του Χριστού κατά τη διάρκεια της περιφοράς του επιταφίου.
- Από τις 21 έως τις 23 Ιουνίου γίνεται αναβίωση του εθίμου του «Κλήδονα», κατά το οποίο οι κάτοικοι ανάβουν μεγάλες φωτιές και καίνε τα Πρωτομαγιάτικα στεφάνια (τους «Μήδες»). Τα άλματα πάνω από τη φωτιά εξορκίζουν τα κακά πνεύματα, ενώ μια άλλη παράδοση θέλει να αποκαλύπτεται στις ανύπαντρες ο μέλλοντας σύζυγος τους. Τα πιο γνωστά πανηγύρια γίνονται στον

Πρόδρομο, στη Νάουσα και στην Αλυκή με θαλασσινούς μεζέδες και παραδοσιακή μουσική.

- Το Πολιτιστικό Πανηγύρι Αλυκής Πάρου, «Γιώργος Κονιτόπουλος», διεξάγεται στα τέλη Ιουνίου και πρόκειται για μία σειρά εκδηλώσεων αφιερωμένων στον μεγάλο μουσικό και συνθέτη της Ελληνικής παραδοσιακής μουσικής που επέλεξε την Αλυκή Πάρου, ως τόπο δράσης και έμπνευσης για μεγάλο μέρος της ζωής του. Οι εκδηλώσεις, έχουν στόχο την ανάδειξη της μουσικής και των εθίμων, προσκαλώντας αντιπροσωπευτικά συγκροτήματα διαφορετικής μουσικής κουλτούρας από την Ελλάδα.
- Φεστιβάλ του Ψαριού. Η γιορτή ψαριού στη Νάουσα ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του '70 από μια παρέα ψαράδων, με σκοπό να προσελκύσει τουρίστες και πραγματοποιούνταν την πρώτη Κυριακή του Ιουλίου. Γινόταν στο Μανδράκι – στο μικρό λιμάνι - στη Νάουσα. Τα καΐκια πλαγιοδετούσαν, οι ψαράδες τηγάνιζαν τα ψάρια μέσα σ' αυτά και τα προσέφεραν στον κόσμο, μαζί με κρασί ή σούμα. Σήμερα γίνεται στο μεγάλο λιμάνι. Για περίπου 10 -15 χρόνια διοργάνωναν την εκδήλωση οι ψαράδες και μετά ανέλαβε η Κοινότητα της Νάουσας και τώρα ο Δήμος. Η γιορτή πλαισιώνεται πάντα από μουσικούς και τοπικά συγκροτήματα, με παραδοσιακούς χορούς και τραγούδια.
- Η Γιορτή του Καράβουλα, πραγματοποιείται στο πλέον ορεινό και παραδοσιακό χωριό της Πάρου, τις Λεύκες, κάθε χρόνο, το πρώτο Σάββατο, μετά τις 15 Αυγούστου. Η λέξη καράβουλας είναι Παριανή έκφραση η οποία χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει το μεγάλο σαλιγκάρι. Υπάρχει το παραδοσιακό φαγητό καραβόλοι σκορδαλιά με πατάτες βραστές, υπέροχα Παριανά τυριά, ρεβιθιά στο φούρνο, φυσικά άφθονο τοπικό κρασί και νησιώτικα τραγούδια από παριανούς οργανοπαίκτες.

- Από το 2009 το Περιβαλλοντικό και Πολιτιστικό Πάρκο Δήμου Πάρου, διοργανώνει το «Φεστιβάλ στο Πάρκο», ένα θερινό πρόγραμμα πολιτιστικών, αθλητικών και περιβαλλοντικών εκδηλώσεων στις εγκαταστάσεις του.
- Στις 23 Αυγούστου (στα εννιάμερα της Παναγίας), γίνεται αναπαράσταση της εισβολής του Μπαρμπαρόσα και των πειρατών του στη Νάουσα το 1537. Κατά τη διάρκεια αυτής της επιδρομής εκλάπησαν οι γυναίκες των Ναουσαίων και δόθηκε μάχη για να τις κερδίσουν πίσω. Το έθιμο πραγματοποιείται στη Νάουσα και οι κάτοικοι μ' αυτό τον τρόπο θέλουν να ξορκίσουν τις μνήμες των πειρατών που λυμαίνονταν για πολλά χρόνια το νησί, αναπαριστούν την εισβολή των κουρσάρων στο λιμάνι. Σύμφωνα με το έθιμο οι κουρσάροι με φωτοβολίδες έρχονται από τη θάλασσα, κλέβουν τις γυναίκες και τρέχουν μέσα στα στενά. Κατά τη διάρκεια των λαμπρών εκδηλώσεων υπάρχουν κεράσματα για τους επισκέπτες με σούμα, χταπόδι, μαρίδα κ.α., ρίψη πυροτεχνημάτων και «ζωντανή» μουσική, παρουσία χορευτικών τοπικών συγκροτημάτων. Η εκδήλωση διοργανώνεται από το Δήμο Πάρου σε συνεργασία με τοπικούς φορείς.
- «Διαδρομές στη Μάρπησσα». Είναι ένα τριήμερο, βιωματικό, πολιτιστικό φεστιβάλ στη Μάρπησσα της Πάρου. Το φεστιβάλ έχει ως κεντρική ιδέα τη δημιουργία θεματικών διαδρομών μέσα στον παραδοσιακό οικισμό της Μάρπησσας, πάνω στις οποίες αναπτύσσονται οι δράσεις του τριημέρου. Είναι σχεδιασμένο γύρω από τη βιωματική προσέγγιση των δραστηριοτήτων, ώστε ο καθένας να έχει ενεργό ρόλο στα δρώμενα.

Μετά από μία περιηγητική διαδρομή στην Πάρο, θα σχολιάζαμε πως στο νησί υπάρχει μία πολύ εκτενής πολιτιστική δράση, που έχει ως σκοπό την αναβίωση και τη διάσωση εθίμων και δραστηριοτήτων παράλληλα με την ψυχαγωγία των ανθρώπων που συμμετέχουν και τις παρακολουθούν. Ο χορός και η μουσική κατέχει καίριο ρόλο σε όλες τις δραστηριότητες αφού κρατάει

συντροφιιά στους συμμετέχοντες μέχρι το τέλος της βραδιάς. Ο σημαντικός ρόλος που έχει ο χορός και η μουσική στην καθημερινή ζωή των παριανών, η διάσωση και διάδοση αυτής της άυλης κληρονομιάς του νησιού μαζί με την ανάπτυξη του τουρισμού και ιδιαίτερα του πολιτιστικού τουρισμού, είναι οι λόγοι που μας ώθησαν να κάνουμε την πρόταση για το εικονικό μουσείο.

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στην απήχηση που μπορεί να έχει το εικονικό μουσείο στην τουριστική και πολιτιστική ανάπτυξη του νησιού. Για μία πληρέστερη γνώμη καθώς και απόψεις σχετικά με το μουσείο, διενεργήθηκαν κάποιες ημι-δομημένες συνεντεύξεις με άτομα που ασχολούνται με τα πολιτιστικά θέματα και ειδικότερα με το χορό και τη μουσική και με άτομα που αποτελούν επισκέπτες του νησιού και παρακάτω θα παραθέσουμε κάποια από τα θέματα και κάποιες προτάσεις που συζητήθηκαν.

Η πλειονότητα των ερωτηθέντων ήταν άτομα που ασχολούνται με τα πολιτιστικά θέματα και η πρώτη αντίδραση τους σε σχέση με το εικονικό μουσείο ήταν θετική. Για την κατασκευή του μουσείου και πως θα ήθελαν οι επισκέπτες να τη δουν υπήρχαν πολλές και διαφορετικές απόψεις. Η βασική τοποθέτηση όλων των ερωτώμενων ήταν κάτι που να τους κεντρίζει το ενδιαφέρον. Από την ιστοσελίδα περιμένουν να δουν παλιές φωτογραφίες, τα είδη των χωρών και την ιστορική εξέλιξη τους, διάφορα δρώμενα χωρών, να ακούσουν τα παραδοσιακά τραγούδια μαζί με την καταγραφή των στίχων τους, κάποιες διασκευές τραγουδιών πέρα από τα πρωτότυπα, τα μουσικά όργανα, τις παραδοσιακές φορεσιές και την εξέλιξη τους και ίσως κάποιες βιωματικές μαρτυρίες για το πως ήταν τα γλέντια και οι μουσικές στο παρελθόν. Επίσης, το υλικό θα ήθελαν να τους δίνει μία πλήρη εικόνα, χωρίς να τους αφήνει κάποια κενά.

Το βασικό κομμάτι της έρευνας, όμως, επικεντρώθηκε στην πολιτιστική και τουριστική αξιοποίηση του μουσείου. Επειδή μιλάμε για άυλη κληρονομιά, φυσικό είναι ότι δεν έχουμε αντικείμενα με υλική υπόσταση που χρειάζονται ένα χώρο για να στεγαστούν, αλλά τα αντικείμενα θα προσδιορίζονται από βίντεο, εικόνα και ήχο. Η ανάδειξη της άυλης παράδοσης του νησιού μπορεί να καλυφθεί επαρκώς και με επιτυχία από τον διαδικτυακό ιστότοπο, ο οποίος εκμεταλλευόμενος την τεχνολογία και τα πολυμέσα βοηθάει στο να διασώσουμε

την προφορική παράδοση από γενιά σε γενιά και να την αναδείξουμε σε όλο τον κόσμο.

Θα σημειώσουμε πως η γνώμη των περισσότερων ήταν ότι εκτός από τις πληροφορίες για το χορό και τη μουσική, το εικονικό μουσείο, θα μπορούσε να αποτελέσει πηγή πληροφοριών της ιστορίας του νησιού, της πολιτιστικής του παράδοσης αλλά και της αρχαιολογικής του τοποθεσίας. Ακόμη, να φιλοξενήσει και άλλα στοιχεία της παράδοσης και του λαϊκού πολιτισμού, όπως τις παραδοσιακές φορεσιές, την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, τις παραδοσιακές χειρωνακτικές εργασίες και άλλα. Με αυτό τον τρόπο θα μπορούσε να αναδείξει όλες τις πτυχές της παράδοσης του νησιού και να τραβήξει περισσότερους τουρίστες, καθώς με αυτό τον τρόπο, αφενός θα υπάρχουν όλες οι πληροφορίες που θα καθοδηγήσουν την επίσκεψη του τουρίστα και αφετέρου, θα μπορούσε να καλύψει τις διαφορετικές και απαιτητικές ανάγκες του κάθε επισκέπτη.

Η Πάρος δεν είναι μία πολιτιστική περιοχή αυτή καθ' αυτή που θα προσελκύσει τουρίστες για πολιτιστικούς σκοπούς. Οπότε, είναι αμφιλεγόμενο αν το εικονικό μουσείο από μόνο του θα μπορέσει να το κάνει. Η διαπίστωση αυτή μας ωθεί να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι χρειάζεται να δοθεί στον επισκέπτη ένα κίνητρο και να του κεντρίσουμε το ενδιαφέρον αφού κάνει την επίσκεψη στο νησί, που είτε ήταν προγραμματισμένη είτε όχι, να ασχοληθεί και με την παράδοση και με πολιτιστικές δραστηριότητες.

Σημαντικό ρόλο σε όλο αυτό έχουν αφενός οι ντόπιοι κάτοικοι. Θα πρέπει να έχει προηγηθεί η κατανόηση των τοπικών χαρακτηριστικών του νησιού καθώς και της κουλτούρας και της παράδοσης από τους ντόπιους, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν την ατομική και «αυθεντική» φωνή και είναι εκείνοι που θα βοηθήσουν ώστε να δημιουργηθεί η πολιτιστική ταυτότητα του νησιού, θα ασχοληθούν με την εικόνα του προκειμένου να την αναδείξουν προς τα έξω για να προσελκύσουν τουρισμό. Είναι εκείνοι που μπορούν να αλληλεπιδράσουν με τον τουρίστα, καλλιεργώντας μια οικεία διάδραση, την οποία ο τουρίστας δεν θα είχε την ευκαιρία να βιώσει, ιδίως εάν ταξιδεύει σε μεγάλες ομάδες. Ακόμη και οι ντόπιοι κάτοικοι που έχουν μετοικήσει σε άλλη περιοχή μπορούν να παίξουν το ρόλο τους. Θα μπορούσε να γίνει μία εκδήλωση ή κάποιο φεστιβάλ για την παρουσίαση του εικονικού μουσείου σε μία πόλη, για παράδειγμα στην Αθήνα,

όπου οι παριανοί σύλλογοι είναι αρκετοί, προκειμένου να γνωρίσουν την παράδοση του νησιού και άλλοι άνθρωποι που δεν δύνανται να το επισκεφτούν.

Οι πολιτιστικοί σύλλογοι του νησιού, αφετέρου, κατέχουν και αυτοί καίριο ρόλο. Η κοινοποίηση της παράδοσης μέσω του εικονικού μουσείου, σε συνδυασμό με τις δραστηριότητες και τις κινητοποιήσεις των επιμέρους πολιτιστικών συλλόγων, μπορεί να προσελκύσουν περισσότερους επισκέπτες που έχουν μια επαφή με την παράδοση και ενσωματώνουν και πολιτιστικές επαφές κατά τη διάρκεια των διακοπών τους. Οι σύλλογοι θα μπορούσαν να διοργανώσουν ομαδικές ή ατομικές επισκέψεις, εκδηλώσεις, να προσεγγίσουν άλλους συλλόγους και σχολεία να έρθουν να γνωρίσουν τη μουσικοχορευτική παράδοσή του νησιού και αντίστοιχα να πάνε και αυτοί στην περιοχή τους, να συζητήσουν με τον κόσμο και να δεχθούν προτάσεις. Να υπάρχει μία ανταλλαγή κουλτούρας και παράδοσης προκειμένου να γίνει γνωστή η παράδοση της Πάρου σε όλο τον υπόλοιπο κόσμο. Ο ρόλος του εικονικού μουσείου σε αυτό μπορεί να είναι ενημερωτικός και οποιοσδήποτε θελήσει να συλλέξει πληροφορίες, να επικοινωνήσει με τις συλλόγους, να εκφράσει ιδέες και απόψεις, να μπορεί να το κάνει μέσα από αυτό.

Κάνοντας μία αναφορά στην προσέλκυση των επισκεπτών, καταγράφοντας στοιχεία των ανθρώπων που σήμερα ασχολούνται με τα πολιτιστικά και ενδιαφέρονται για τέτοιου τύπου εκδηλώσεις, θα αναφέραμε ότι στο νησί ο μέσος όρος ηλικίας των ανθρώπων που πλαισιώνουν τις εκδηλώσεις είναι άνω των 35-40. Βέβαια, γίνεται μία καλή προσπάθεια, μέσω των πολιτιστικών συλλόγων, να προσεγγίσουν την παράδοση και άτομα μικρότερης ηλικίας. Αυτή η προσπάθεια μπορεί να παρουσιαστεί μέσω της τεχνολογίας, η οποία είναι διαδεδομένη πλέον στις νεαρές ηλικίες, και ειδικότερα μέσω του εικονικού μουσείου. Το διαδίκτυο προσεγγίζει τις συγκεκριμένες ηλικίες με πολλούς τρόπους και το εικονικό μουσείο είναι μία καλή ευκαιρία, έχοντας ερευνηθεί αρχικά οι τρόποι με τους οποίους μπορούν να προσεγγιστούν οι μικρές ηλικίες, να δώσει το έναυσμα να έρθουν σε επαφή με την παράδοση, ακόμα και σε άτομα που είναι αδιάφορα.

Όσον αφορά την άποψη των επισκεπτών που δεν έχουν πολιτιστικά ενδιαφέροντα, αξίζει να σταθούμε στο ότι δεν παρατηρήθηκε αρνητική στάση

απέναντι στο εικονικό μουσείο, καθώς είναι στο διαδίκτυο και μπορεί ο καθένας να το επισκεφτεί και ο τρόπος που παρουσιάζεται θα είναι αρκετά ελκυστικός και διασκεδαστικός. Αναφέρθηκε ότι μπορεί να ενημερωθούν από το εικονικό μουσείο για την παράδοση και για τα δρώμενα που ίσως θα υπάρξουν τις μέρες που θα επισκεφτούν το νησί, αλλά δεν είναι απαραίτητο και να τα παρακολουθήσουν. Σε αυτό το σημείο πρέπει μέσω των ειδικά σχεδιασμένων εφαρμογών του εικονικού μουσείου, εξάπτοντας το ενδιαφέρον αυτής της ομάδας επισκεπτών, να τους προτρέψουμε ώστε να αφιερώσουν λίγο χρόνο στις διακοπές τους για να έρθουν σε επαφή με την παράδοση του νησιού.

Συνοψίζοντας, ένα εικονικό μουσείο μπορεί να συμβάλλει στη διάσωση και την ανάδειξη της παράδοσης μιας περιοχής. Το εικονικό μουσείο για τη μουσικοχορευτική παράδοση της Πάρου θα δώσει μία πνοή στην άυλη κληρονομιά του νησιού διατηρώντας την αφενός αναλλοίωτη στο χρόνο, τονίζοντας την εξέλιξη της ώστε να ικανοποιεί τις ανάγκες της κάθε γενιάς, και αφετέρου προσβάσιμη σε όλο τον κόσμο ανεξαιρέτως του τόπου διαμονής του. Όσον αφορά την τουριστική ανάπτυξη, μπορεί να έχει θετικά αποτελέσματα αλλά και αρνητικά. Για να αποφευχθούν αυτά, αλλά και για πετύχει την αποστολή του ως μουσείο, το πρώτο βήμα που πρέπει να γίνει είναι η συνειδητοποίηση της τοπικής κοινωνίας και των τοπικών φορέων για αυτή την πλούσια παράδοση του νησιού. Αφού γίνει αυτό, το επόμενο βήμα είναι η καταγραφή και διαφύλαξη της κληρονομιάς και έπειτα ο τρόπος που θα την πλαισιώσουν προκειμένου να προσελκύσουν τουρισμό. Το εικονικό μουσείο είναι μία μη δαπανηρή και έξυπνη λύση, καθώς το διαδίκτυο πλέον είναι προσβάσιμο σε όλους. Μπορεί να οδηγήσει στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας καθώς και της εικόνας του νησιού προς τα έξω με την προσέλκυση περισσότερων τουριστών. Θα πρέπει όμως να σημειωθεί πως από μόνο του δεν μπορεί να οδηγήσει στην τουριστική ανάπτυξη, αλλά θα πρέπει να δώσει στον τουρίστα και ένα επιπλέον κίνητρο προκειμένου να επισκεφτεί το νησί και να εντάξει στις διακοπές του και πολιτιστικά κίνητρα.

3.4 Προτάσεις

Μετά από μία εκτενή ανάλυση των απόψεων που συλλέχθηκαν σχετικά με τους τρόπους που μπορεί το εικονικό μουσείο να οδηγήσει στην πολιτιστική και τουριστική ανάπτυξη του νησιού, παραθέτουμε επιγραμματικά τις δικές μας προτάσεις για την ενσωμάτωση του μουσείου στην τοπική ανάπτυξη.

- Επιτακτική ανάγκη γνωριμίας και αφομοίωσης από τους κατοίκους του νησιού για τη σπουδαιότητα και το ρόλο της παράδοσης στη διαφύλαξη της τοπικής ταυτότητας αλλά και στην τουριστική ανάπτυξη. Η εμπλοκή των κατοίκων στη λειτουργία του μουσείου μπορεί να αποτελέσει κινητήρια δύναμη πνευματικής ανάπτυξης, όπως και ανάπτυξης της ταυτότητας και της υπερηφάνειας.
- Η συνέχιση και διεύρυνση της χρησιμότητας των νέων τεχνολογιών στα μουσεία και στα πολιτιστικά ιδρύματα την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, για εκπαιδευτικούς σκοπούς και για την προσέλκυση επισκεπτών, στο πλαίσιο ίσως της χάραξης μιας ευρύτερης στρατηγικής για του τουρισμό και τον πολιτισμό.
- Συνεργασία των τοπικών φορέων, του ντόπιου πληθυσμού αλλά και των ανθρώπων που είναι από το νησί και ζουν σε άλλες περιοχές, στη δημιουργία και την προώθηση του εικονικού μουσείου.
- Δημιουργία κινήτρων για τους τουρίστες προκειμένου μαζί με τις διακοπές να συμμετέχουν και σε πολιτιστικές εκδηλώσεις.
- Να χρησιμοποιηθεί η τεχνολογία με τέτοιο τρόπο, ώστε να αντισταθμιστεί η έλλειψη της αυθεντικότητας και της υλικότητας των αντικειμένων, να είναι πιο ολοκληρωμένη η αισθητική απόλαυση των επισκεπτών και να έρθει αντιμέτωπη με το πιο

απομακρυσμένο κοινό ώστε να του κεντρίσει το ενδιαφέρον να ασχοληθεί και να μάθει για την παράδοση του νησιού.

- Να εντάξουμε το μουσείο ως χώρο πολιτισμού και παιδείας στον κοινωνικό ιστό της πόλης και στην πολιτιστική της ζωή, με περαιτέρω διοργανώσεις εκδηλώσεων, φεστιβάλ, συνεδρίων και ομιλιών σε συνεργασία πρωταρχικά με άλλα μουσεία και φορείς, επιδιώκοντας παράλληλα αντίστοιχες συνεργασίες στο εσωτερικό και το εξωτερικό.

Επίλογος

Οι νέες τεχνολογίες αποτελούν σήμερα για τα μουσεία ένα βασικό παράγοντα προβολής των εκθεμάτων τους με έναν ψυχαγωγικό τρόπο προκειμένου να δώσουν το κίνητρο στον επισκέπτη να τα επισκεφθεί. Ένα μουσείο πρέπει να δημιουργεί επικοινωνιακές οδούς μεταξύ των συλλογών του και του κοινού, να εφαρμόζει ερμηνευτικές πρακτικές και να έχει εκπαιδευτικό χαρακτήρα, πάντα με βάση τους στόχους του και τις συλλογές. Στη σημερινή εποχή η ιστοσελίδα ενός μουσείου στο διαδίκτυο είναι ένα από τα βασικότερα στοιχεία προσέλκυσης του κοινού, μέσω εφαρμογών που κεντρίζουν το ενδιαφέρον, του δημιουργούν ερεθίσματα, απορίες, εντυπώσεις και ωθούν τον επισκέπτη να επισκεφτεί το μουσείο. Ωστόσο, σε κάποια μουσεία κυριαρχεί ακόμη το παλιό πρότυπο που δέχεται το μουσείο μόνο ως φορέα γνώσης και πνευματικής καλλιέργειας.

Αυτό το πρότυπο έρχεται να αλλάξει και να διευρύνει η τεχνολογία και το διαδίκτυο. Οι επικοινωνιακές δυνατότητες των νέων τεχνολογιών πρέπει να αναγνωριστούν από τον παραδοσιακό χώρο των μουσείων, προκειμένου να δημιουργηθούν νέες δομές παρουσίασης και διαχείρισής τους, χωρίς να αλλοιωθεί ο ρόλος και η αποστολή τους (Καλαμαρά, Βαγγελάτος 2008: 198). Αυτό θα έχει ως στόχο την απόδοση πληρέστερων πληροφοριών για τα αντικείμενα και την ιστορία στους επισκέπτες και στους ερευνητές, εκπαιδευτικό και ψυχαγωγικό ρόλο χωρίς ανιαρή απόδοση πληροφοριών, ενσωμάτωση των επισκεπτών που έχουν αρνητική στάση απέναντι στα μουσεία και προέλκυση περισσότερων επισκεπτών και τουριστών.

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο πολιτισμός αποτελεί ένα από τα βασικότερα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της χώρας μας. Σε αυτόν οφείλουμε την μεγάλη εισροή επισκεπτών και χρημάτων στη χώρα μας, καθώς και σημαντικό μέρος του σεβασμού των άλλων λαών προς την πατρίδα μας. Θα πρέπει να έχουμε στο νου και να το δούμε ως πλεονέκτημα, ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ανάπτυξη της ζήτησης τουριστικών προϊόντων που συνδέονται με τοπικές αυθεντικές εμπειρίες. Ο σύγχρονος ταξιδιώτης δεν αρκείται πλέον να μένει ένας απλός παρατηρητής αλλά επιδιώκει να γευτεί τη

μοναδικότητα του κάθε προορισμού μέσα από τη συμμετοχή του σε δραστηριότητες και εμπειρίες που θα τον φέρουν σε επαφή με την αυθεντική ταυτότητα και κουλτούρα της κάθε περιοχής που επισκέπτεται.

Η μουσικοχορευτική παράδοση της Πάρου αποτελεί βασικό στοιχείο της ταυτότητας και της κληρονομιάς του παριανού λαού και πλαισιώνει όλες τις σημαντικές στιγμές της καθημερινής ζωής όπως γλέντια, πανηγύρια, γάμοι και διάφορες εκδηλώσεις. Από την μικρή διαδρομή που διανύσαμε και παραθέσαμε παραπάνω, είναι εμφανές ότι η παράδοση μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά αλλά δεν είναι αμετάβλητη. Αναδημιουργείται και εξελίσσεται κάθε εποχή, κυρίως μέσα από τα βιώματα του ίδιου του λαού, προκειμένου να ενταχθεί στις ανάγκες της κάθε γενιάς για διασκέδαση, δημιουργία, επικοινωνία και κοινωνικότητα, τονίζοντας την εξέλιξη της κοινωνίας από εποχή σε εποχή και την ανάπτυξη νέων μορφών επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης των ανθρώπων. Σε αυτό το σημείο θα τονίσουμε και την έννοια της βιωσιμότητας, η οποία είναι βασικό κομμάτι της διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η προστασία της παράδοσης πρέπει να συμβάλλει στην τοπική ανάπτυξη, με τέτοιο τρόπο ώστε να σέβεται και να υπηρετεί τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας.

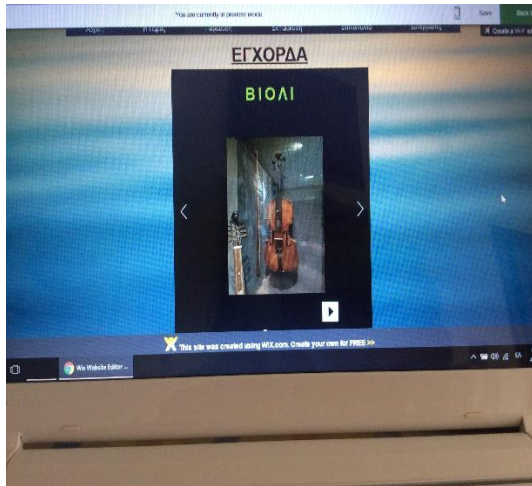
Ειδικότερα, η προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω των τοπικών μουσείων αποτελεί βασικό παράγοντα για την ανάπτυξη ενός τόπου. Είναι σημαντικό τα τοπικά μουσεία να ενταχθούν στο ευρύτερο πλαίσιο του πολιτιστικού τουρισμού, προκειμένου να βελτιωθεί η εικόνα των μουσείων καθώς και η εικόνα της περιοχής και να οδηγήσει αφενός στην επαφή και την ενασχόληση των ντόπιων με την παράδοση και αφετέρου στην ανάπλαση και προσέλκυση τουρισμού. Το εικονικό μουσείο θα είναι σημείο αναφοράς για την παράδοση του νησιού, δημιουργώντας ένα κλίμα κοινωνικότητας και αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους κάτοικους και στους τουρίστες. Θα αποτελέσει πόλος έλξης συναντήσεων και δράσεων ανάμεσα στον ντόπιο πληθυσμό, ενισχύοντας την επικοινωνία, τη δημιουργικότητα, τη συνεισφορά και γενικότερα την επαφή μεταξύ τους, δημιουργώντας ισχυρούς δεσμούς και αίσθημα του ανήκειν σε μία ζωντανή κοινωνία που εξελίσσεται. Αφετέρου θα αποτελέσει ένα ζωντανό διάλογο αλληλεπίδρασης και αφομοίωσης στοιχείων της κουλτούρας ανάμεσα στους ντόπιους και τους τουρίστες, με σκοπό την

ανταλλαγή γνώσεων, ιδεών και πολιτιστικών στοιχείων προκειμένου να προωθηθεί η πολιτιστική πολυμορφία των εθνών-κρατών και η παράδοση της κάθε περιοχής να γίνει γνωστή και εκτός των τειχών μέσα στους οποίους διαμορφώνεται.

Στην παρούσα διατριβή έχει γίνει μόνο η αρχή μιας ενδιαφέρουσας εφαρμογής που θα έχει απήχηση στους επισκέπτες, αλλά η διατήρηση της αυθεντικής ελληνικής παράδοσης έχει ανάγκη να διασωθεί από τους ίδιους τους κατοίκους και ιδιαίτερα από τη νέα γενιά, η οποία είναι επηρεασμένη από την τεχνολογία. Στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της γνώσης, της συνεργασίας και της αλληλεπίδρασης θα μπορέσουν να συμβάλλουν οι νέες τεχνολογίες, με άπειρες διευκολύνσεις και ευκαιρίες, χωρίς τοίχους, χιλιομετρικές αποστάσεις και δυσβάσταχτα οικονομικά μέσα, για να μπορέσει το εικονικό μουσείο, με την ενεργό συμμετοχή του επισκέπτη, να παραμείνει ένας ζωντανός οργανισμός εκπληρώνοντας τους στόχους του μέσα στην νέα ψηφιακή και εικονική εποχή.

Όπως έλεγε και η Μελίνα Μερκούρη: «η πολιτιστική μας κληρονομιά είναι ταυτόχρονα η ευτυχία και η δυστυχία της χώρας μας. Ευτυχία γιατί μας προσφέρει τη μοναδικότητα του ελληνικού πολιτισμού, τη βαριά βιομηχανία μας, τον καλύτερο πρεσβευτή της χώρας μας στο εξωτερικό. Δυστυχία γιατί, για να αποδείξουμε το σεβασμό μας σε αυτό τον πολιτισμό απαιτείται πολλή δουλειά και κυρίως τεράστια ποσά, πολλαπλάσια απ' όσα είναι δυνατό να διατεθούν από μια χώρα σαν την Ελλάδα». Η Ελληνική λαϊκή παράδοση είναι μία πηγή πλούτου ανεκτίμητης αξίας, διότι περιέχει μία μεγάλη ποικιλία από μελωδίες, τραγούδια και ρυθμούς, πρώτη σε όλο τον κόσμο, γι' αυτό και προκαλεί το θαυμασμό πολλών ανθρώπων. Θα πρέπει με οποιοδήποτε τρόπο και κόστος να τη διαφυλάξουμε και να την παραδώσουμε στις επόμενες γενιές με όλα εκείνα τα στοιχεία που δείχνουν ότι αποτελεί ένα ζωντανό στοιχείο της κοινωνίας, αναλλοίωτο στο χρόνο, με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα που προσδίδει η κάθε γενιά προκειμένου να δείξει ότι υπάρχει κοινωνική και πολιτιστική συνέχεια.

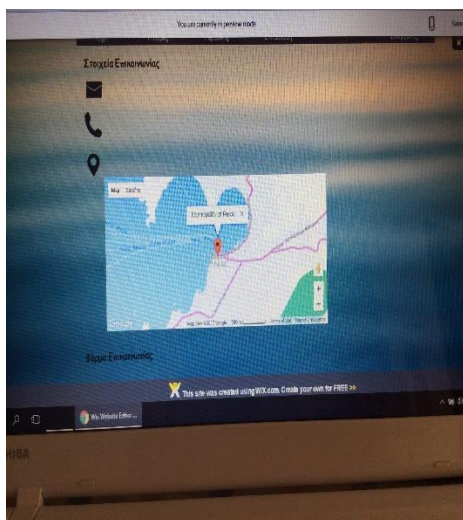

Εικ. 3: Καρτέλα "Μουσικά όργανα"

Εικ. 4: Καρτέλα "Τραγούδια"

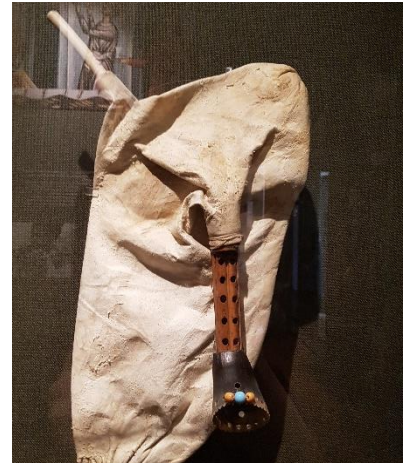
Εικ. 5: Καρτέλα "Έπικοινωνία"

Παράρτημα Β

Φωτογραφικό υλικό μουσικών οργάνων και χορών

Εικ. 1: Τουμπί, (Μουσείο Ελληνικών
Λαϊκών Μουσικών Οργάνων)

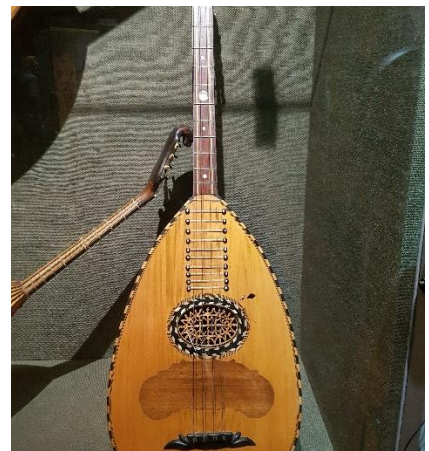

Εικ. 2: Τσαμπούνα, (Μουσείο Ελληνικών
Λαϊκών Μουσικών Οργάνων)

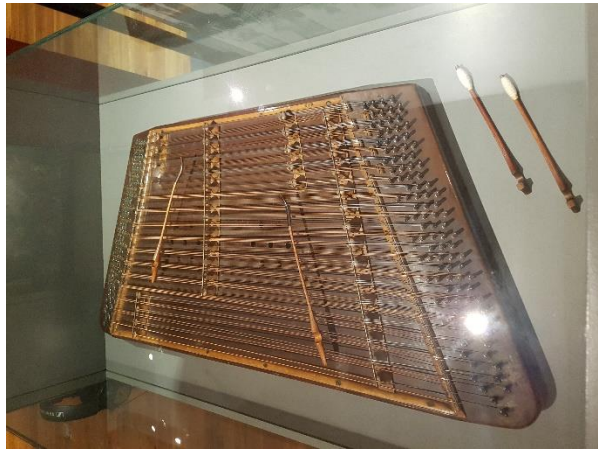
Εικ. 3: Βιολί, (Μουσείο Ελληνικών
Λαϊκών Μουσικών Οργάνων)

Εικ. 4: Λαούτο, (Μουσείο Ελληνικών
Λαϊκών Μουσικών Οργάνων)

Εικ. 5: Κλαρίνα, (Μουσείο Ελληνικών
Λαϊκών Μουσικών Οργάνων)

Εικ. 6: Σαντούρι, (Μουσείο Ελληνικών
Λαϊκών Μουσικών Οργάνων)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οι φωτογραφίες των μουσικών οργάνων έχουν ληφθεί από τη συγγραφέα με την ευγενική άδεια των υπευθύνων του Μουσείου.

Εικ. 7: Μπάλος Πάρου, (Χορευτικός Όμιλος Κοινότητας Νάουσας Πάρου, σελ. 18)

Εικ. 8: Αγέρανος Πάρου, (Χορευτικός Όμιλος Κοινότητας Νάουσας Πάρου, σελ. 23)

Εικ. 9: Συρτός γάμου Πάρου, (Χορευτικός Όμιλος Κοινότητας Νάουσας Πάρου, σελ. 25)

Εικ. 10: Τουμπερλέκι, Λαούτο, Βιολί, (Χορευτικός Όμιλος Κοινότητας Νάουσας Πάρου, σελ. 16)

Παράρτημα Γ

Παραδοσιακά τραγούδια

Για τον Αγέρανο

Ποιος είδε πράσινο δεντρί

Ο ερμηνευτής του τραγουδιού αναφέρει ότι του αρέσει μία ξανθιά κοπέλα με μαύρα μάτια την οποία ψάχνει. Σκύβοντας να πει νερό καταλαβαίνει ότι έχασε ένα μαντήλι που κρατούσε. Το μαντήλι το έφτιαξαν τρεις κοπέλες, και αναρωτιέται ποια απ' τις τρεις να διαλέξει.

Ποιος είδε πράσινο δεντρί, μαυροματούσα και ξανθή,
και στη ρίζα κρύα βρύση, ποιος την είδε τέτοια κρίση.

Έσκυψα να πιω νερό, μαύρα είν' τα μάτια π' αγαπώ,
ωχ, να πιω και να γιομίσω, μαύρα μάτια ν' αγαπήσω.

Έχασα το μαντήλι μου, καημό που 'χει τ' αχείλι μου,
ωχ, το χρυσοκεντημένο, μια χαρά ήταν το καημένο.

Όπου μου το κεντούσανε και μου το τραγουδούσανε
τρία παρθένα κοράσια, σαν του Μάη τα κεράσια.

Η μια ήταν απ' το Γαλατά, βάστα καρδιά μου δυνατά
(ή βόηθα Χριστέ και Παναγιά)

κι η άλλη από την Τήνο, Παναγιά μου τί θα γίνω;

Κι η Τρίτη η μικρότερη, κι απ' όλες πιο 'μορφότερη,
άχου ήταν από την Πάρο, Παναγιά μου ποια να πάρω;

(ή Παναγιά μου θα την πάρω)

Από παν' απ' τη βλαχιά

Το τραγούδι αυτό μας δείχνει με ένα χιουμοριστικό τρόπο πώς η πλεονεξία κυριαρχεί στους ανθρώπους.

Από πα- βρ' αμάν αμάν από παν' απ' τη Βλαχιά
από παν' απ' τη Βλαχιά εκατέβ' ένας πασάς.

κι έβγαλε διαλαλισμό (3)

να παντρεύοντ' οι γριές και να μένουνε οι νιες.

Μια γριά σαν τ' άκουσε (3)

πήρε και αχλάκουσε

-φλάξετε κι εμένα δυο,

ένα γέρο κι ένα νιο.

Ποιο 'ναι τ' αηδόνι που λαλεί

Στον αγέρανο αυτόν οι χορευτές τονίζουν την όμορφη φωνή του αηδονιού, η οποία τους έσπρωξε στο να αρχίσουν τον χορό.

Ποιο 'ναι τ' αηδόνι που λαλεί στην πέρα πρασινάδα
και λέει τα λογάκια του με τόση νοστιμάδα.

Τσάκισμα:

Αμυγδαλάκι τσάκισα και μέσα σε ζωγράφισα

Αμυγδαλοτσακίσματα σου στέλνω χαιρετίσματα

Ευχαριστώ τη γλώσσα σου την αηδονολαλούσα
όπου την είχαν τα πουλιά στα όρη και λαλούσαν.

Ευχαριστώ τη γλώσσα σου την αφραμύγδαλατη,
που 'ν' από μέσα κουφωτή και ζάχαρη γεμάτη.

Τσάκισμα:

Στα όρη βγαίνει η κάπαρη, τα λόγια σου 'ναι ζάχαρη
Στα όρη βγαίνω και θωρώ, τον κόσμο τον προσωρινό.

Για τον Καλαματιανό

Εμάθατε τι έγινε

Αυτό το τραγούδι διηγείται την ιστορία ενός θηριού που πήγε να ξεγελάσει ένα βασιλόπουλο, το οποίο με τη σειρά του πήγε να ξεγελάσει το θηρίο, αλλά τελικά το θηρίο το κατάλαβε και εκδικήθηκε το βασιλόπουλο.

Εμάθατε τι έγινε στο γυάλινο πηγάδι;

Θηρίο επήγε κι έκατσε (ή εμφανερώθηκε) τον κόσμο για να φάει.

Κι αφού τον κόσμο έφαγε δεν είχε τι να φάει.

Γυναίκας ρούχα φόρεσε, γυναίκας πασουμάκι.

Γυναίκεια πάει στην εκκλησιά, γυναίκεια προσκυνάει.

Γυναίκεια παίρνει αντίδωρο απ' του παπά το χέρι.

Γυναίκεια πάει και κάθεται στο γυάλινο πηγάδι.

Του Ρήγα γιος επέρασε με τα λαγωνικά του (ή στο άλογο καβάλα)

Βλέπει την κόρη πόκλαιγε και μαγουλοτραβιόταν.

-Τι έχεις κόρη μου και κλαις και μαγουλοτραβιέσαι (ή και βαριαναστενάζεις);

-Η αρρεβώνα μ' έπεσε στο γυάλινο πηγάδι

κι όποιος κατέβει να τη βρει, γυναίκα θα με πάρει.

-Εγώ, κόρη μ', να κατεβώ, γυναίκα να σε πάρω.

Με άλυσο τον έδενε και τότε κατεβάζει.

Σαράντα μπόγια (μέτρα) πήγαινε κι ακόμα βάθος είχε.

Βλέπει δυο φίδια σταυρωτά, δυο φίδι' αγκαλιασμένα.

Βλέπει την αρρεβώνα της μεσ' της οχιάς το στόμα.

-Τράβα, κόρη μ', την άλυσο κι η αρρεβώνα 'βρέθη.

-Τίνος τα λες, βρε ψεύτη μου, τα ψεύτικά σου λόγια.

που να στα πει η μανούλα σου με δάκρυα (ή στον τάφο) μοιρολόγια.

Όλες οι δάφνες

Το τραγούδι αυτό είναι ένα παιχνίδι, όπου κατά τη διάρκειά του, ο κάθε χορευτής φιλάει το διπλανό του.

Όλες οι Δάφνες, Δάφνες, Δαφνοπούλες,
όλες εμύρισά τες κι εκορφολόγησά τες.

Μόνο μια Δάφνη, Δάφνη, Δαφνοπούλα,
μόν' αυτή δε μύρισά τη και δεν κορφολόγησά τη.

Φίλα, Μανόλη μου, φίλα το διπλανό σου,
φίλα το διπλανό σου, σα νά 'ναι αδερφός σου.

(Και αναφέρονται όλα τα ονόματα της χορευτικής παρέας)

Βασιλοπούλα εθέριζε

Το τραγούδι αυτό μιλάει για την ιστορία μίας βασιλοπούλας, η οποία έκανε ένα μόνο παιδί και το είχε καλοαναθρεμμένο. Όταν συνάντησε μία πέρδικα, εκείνη της έβαλε τις φωνές, διότι είχε ένα και το είχε τόσο κακομάθει, ενώ η ίδια είχε δεκαοχτώ και πάσχιζε να τα ζήσει.

Βασιλοπούλα εθέριζε κι ήτονε γκαστρωμένη
Δεμάτι βάνει από τη μια, δεμάτι από την άλλη
και μες στη μέση κάθησε χρυσόν υγιό και κάνει
Μες στη ποδιά της τόβαλε και πάει το ρεματίσει
Στο δρόμο που επήγαινε, μια πέρδικα 'νταμώνει.
-Ωρα καλή σου κόρη μου, που βγαίνεις εδώ πέρα.
-Χρυσόν υγιό εγέννησα και πάω τον ρεματίσω.
-Μώρη σκύλα, μωρ άπονη, μωρή κατηραμμένη,
π' εγώ 'χω δεκαοχτώ πουλιά και σκώ να τ' αναθρέψω.
Και συ έκαμες χρυσόν υγιό και πα τον ρεματίσεις
Μες στη ποδιά της τόβαλε, στο σπίτι της πηγαίνει.
Και μες στη κούνια τόβαλε νανάρισμα του λέει.
Κοιμήσου ατραπαδάκι μου, με το χρυσό χεράκι.
Με διαμαντένιο βούλωμα και με τ' αλυσιδάκι.

-Γιέ μου, σα γίνεις κυνηγός, γίνεις και παλικάρι,
αν ανταμώνεις πέρδικα να μην τήνε σκοτώσεις.
Η πέρδικα είν' η μάνα σου και 'γώ είμ' η μητριά σου.

Για το Μπάλο

Κλώσσα τα πουλιά

Αυτό το τραγούδι είναι χιουμοριστικό, διότι μιλάει σε μία κλώσσα ο ιδιοκτήτης της κατηγορώντας την ότι δεν κλωσσάει τα αυγά που πρέπει, διότι έχει ξεμυαλιστεί από έναν πετεινό.

Κλώσσα τα πουλιά (3)

δεν τα 'βγαλες σωστά.

Σου 'βαλα είκοσι ένα

και δε μού 'βγαλες κανένα.

Σου 'βαλα εννιά (3)

και μού 'βγαλες εφτά.

Κλώσσα αν ξανακλωσθήσεις,

θα σε δέσω να ψοφήσεις.

Ένας πετεινός (3)

μεγάλος και τρανός,

μας ξεμυάλισε την κότα,

στης γειτόνισσας την πόρτα.

Αχ βρε πετεινέ, (3)

μεγάλε και τρανέ,

που ξεμυάλισες την κότα,

στης γειτόνισσας την πόρτα.

Κλώσσα τα πουλιά (3)

δεν τα 'βγαλες σωστά.

Ω! π' ανάθεμά σε κλώσσα

θα σε κάνω τώρα γρόσα.

Δε βάω στην Αντίπαρο

Το τραγούδι αυτό μιλάει για έναν νέο, ο οποίος αγαπάει μία κοπέλα από την Αντίπαρο και θέλει να την παντρευτεί, αλλά δεν του το επιτρέπουν.

Δε βάω στην Αντίπαρο γιατί πετροβολούνε.

Μουδώσανε μια πετριά κι ακόμα τη θυμούμαι.

Δε βάω στην Αντίπαρο να κάτσω στη βεζούλα,
γιατί μου βγάλαν αβανιά πως αγαπώ μια δούλα.

Το κάστανο θέλει κρασί και το καρύδι μέλι
και το κοπέλι κοπελιά κι η κοπελιά κοπέλι.

Για δεσ τα πώς χορεύουνε αράδα στην αράδα.
Να τα φυλά η Παναγιά και η Αγιά Τρίαδα.

Για δεσ τα πώς χορεύουνε τα δύο ένα μπόϊ
σαν τα κυπαρισσόμηλα μέσα στο περιβόλι.

Μαρία λεν την Παναγιά και το Χριστό Μανώλη
κι ανάθεμά τον το βαπά που δε μας στεφανώνει.

Μαρία λεν την Παναγιά Μαρία λεν και σένα,
για δεσ τα τα ματάκια μου πώς είναι δακρυσμένα.

Για δεσ εκείνο το βουνό πώς άναψε και καίει.
Κάποιος αγάπη έχασε και κάθεται και κλαίει.

Παράρτημα Δ

Ημι-δομημένες συνεντεύξεις

Συνέντευξη 1: Πολιτιστικός Σύλλογος

A. Περιγράψτε με λίγα λόγια το φορέα σας και τι σας οδήγησε στη δημιουργία του.

Απάντηση: Ιδρύσαμε το σύλλογο με σκοπό να διασώσει και στη συνέχεια να διαδώσει τους χορούς, τη μουσική και τα τραγούδια, τα ήθη και τα έθιμα της Πάρου. Παράλληλα οργανώνουμε ομάδες που, κατά περιόδους, καταγράφουν τα λαογραφικά στοιχεία του νησιού. Επίσης θα θέλαμε να γνωρίσουμε και να δημιουργήσουμε σχέσεις φιλίας με τους κατοίκους άλλων περιοχών της Ελλάδας και του εξωτερικού, που έχουν παρόμοια ενδιαφέροντα και δραστηριότητες. Έχουμε συμμετάσχει σε πολλά φεστιβάλ και διοργανώσεις στην Ελλάδα, στην Κύπρο και στο εξωτερικό. Φιλοξενούμε συγκροτήματα παραδοσιακών χορών από την Ελλάδα και το εξωτερικό.

B. Ψάχνετε στο διαδίκτυο για φεστιβάλ ή εκδηλώσεις που να αφορούν παραδοσιακούς χορούς και μουσική;

Απάντηση: Από το διαδίκτυο μαθαίνουμε οτιδήποτε νέα υπάρχουν για το χορό, διάφορα φεστιβάλ, εκδηλώσεις και άλλα.

Γ. Γνωρίζετε για τα εικονικά μουσεία; Έχετε επισκεφθεί κάποιο;

Απάντηση: Γνωρίζω για τα εικονικά μουσεία, είναι τα μουσεία στο διαδίκτυο. Μέχρι στιγμής δεν έχω επισκεφθεί κάποιο.

Δ. Πιστεύετε ότι ένα εικονικό μουσείο θα μπορούσε να αναδείξει την πολιτιστική κληρονομιά κάποιας περιοχής;

Απάντηση: Ναι θα μπορούσε διότι η εξέλιξη της τεχνολογίας προχωράει και πρέπει να τη χρησιμοποιήσουμε κατάλληλα.

Ε. Πόσο ενδιαφέρον θα ήταν ένα εικονικό μουσείο για τη μουσικοχορευτική παράδοση της Πάρου;

Απάντηση: Ωραίο θα ήταν να υπήρχε ένα μουσείο στο διαδίκτυο με την παράδοση του νησιού για να μπορούν και αυτοί που δεν είναι δυνατό να επισκεφτούν το νησί να τη γνωρίσουν.

Δ. Τι φαντάζεστε ότι μπορεί ένα τέτοιο μουσείο να περιέχει;

Απάντηση: Ίσως φωτογραφίες, εικόνες και βίντεο από κάποιες εκδηλώσεις, τις βασικές πληροφορίες για τους χορούς και τη μουσική και κάποια παραδοσιακά τραγούδια. Θα μπορούσαν να ενσωματωθούν και οι πολιτιστικές φορεσιές ανάλογα πως το έχετε σκεφτεί. Επίσης καλό θα ήταν να παραθέσετε και την ιστορία του νησιού και τις εκδηλώσεις που γίνονται. Απλά να προσέξετε να μην αφήνει κενά στον επισκέπτη και να είναι ενδιαφέρον.

Ε. Πιστεύετε ότι η παράδοση του νησιού από μόνη της μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη και αύξηση του τουρισμού;

Απάντηση: Από μόνη της είναι λίγο δύσκολο γιατί δεν ενδιαφέρεται όλος ο κόσμος για την παράδοση. Αυτός που ενδιαφέρεται βεβαίως και θα έρθει για να παρακολουθήσει μία εκδήλωση. Αυτός όμως που δεν ενδιαφέρεται θα χρειαστεί κάποιο άλλο κίνητρο προκειμένου να πάρει μέρος σε κάποια πολιτιστική δραστηριότητα.

ΣΤ. Πιστεύετε ότι το μουσείο θα συμβάλλει:

- στην ανάδειξη και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού
- στην τουριστική ανάπτυξη
- στην ενίσχυση τοπικής οικονομίας
- στην κατανόηση της τοπικής κουλτούρας από τους επισκέπτες
- στη βελτίωση της εικόνας του νησιού

Απάντηση: Το πρώτο πράγμα που πρέπει να γίνει είναι να έρθουν σε επαφή οι ίδιοι οι κάτοικοι με την παράδοση. Οι περισσότεροι παρακολουθούν αλλά γνωρίζουν ουσιαστικά για την παράδοση του νησιού; Οι κάτοικοι είναι που θα δώσουν στον επισκέπτη να κατανοήσει τα ήθη και τα έθιμα του τόπου. Ο

επισκέπτης θα πάρει μία ιδέα από το εικονικό μουσείο αλλά σημασία έχει να έρθει να συμμετέχει σε αυτά. Εμείς ήμαστε που θα διοργανώσουμε τις εκδηλώσεις με τέτοιο τρόπο ώστε να τραβήξουμε το βλέμμα τους. Αν γίνει αυτό τότε έχουμε επιτύχει το σκοπό μας. Οι επισκέπτες θα έρθουν σε επαφή με τον ντόπιο πληθυσμό και την κουλτούρα και όταν γυρίσουν πίσω κάτι θα έχουν να πουν. Από στόμα σε στόμα, θα έρθουν περισσότεροι επισκέπτες και έτσι θα αυξηθεί ο τουρισμός και η συμμετοχή στα πολιτιστικά δρώμενα. Εμείς ήμαστε η ναυαρχίδα που μπορούμε να κάνουμε καλύτερη την πόλη μας και να αυξήσουμε τον τουρισμό.

Z. Πιστεύετε ότι ένα εικονικό μουσείο θα κέντριζε το ενδιαφέρον για να επισκεφθεί κάποιος το νησί;

Απάντηση: Και πάλι είναι αυτό που συζητήσαμε πριν. Εκείνος που ενδιαφέρεται, όταν επισκεφτεί το νησί, θα μπει στο εικονικό μουσείο, θα αντλήσει πληροφορίες και θα έρθει μετά στο νησί. Αυτός που δεν ενδιαφέρεται για την παράδοση, θα μπει στο site του νησιού, θα δει ό,τι τον ενδιαφέρει. Όσον αφορά τις εκδηλώσεις μπορεί να περάσει να δει από περιέργεια, αν του αρέσει θα κάτσει να παρακολουθήσει, αν όχι θα προσπεράσει.

H. Θα θέλατε εσείς να συμμετέχετε σε ένα τέτοιο εγχείρημα; Αν ναι με ποιον τρόπο; Αν όχι, για ποιο λόγο;

Απάντηση: Βεβαίως και θα θέλαμε να συμμετάσχουμε γιατί είναι κάτι καλό για τον τόπο μας και για την παράδοση του. Θα μπορούσαμε να διοργανώσουμε ατομικές ή ομαδικές επισκέψεις, εκδηλώσεις, να προσεγγίσουμε συλλόγους και σχολεία να έρθουν να γνωρίσουν τη μουσικοχορευτική παράδοσή μας και αντίστοιχα να πάμε και εμείς στην περιοχή τους, να συζητήσουμε με τον κόσμο και να δεχθούμε προτάσεις. Να υπάρχει μία ανταλλαγή κουλτούρας και παράδοσης προκειμένου να γίνει γνωστή η παράδοση της Πάρου σε όλο τον υπόλοιπο κόσμο.

Συνέντευξη 2: Δήμος Πάρου

A. Περιγράψτε με λίγα λόγια το φορέα σας και τι σας οδήγησε στη δημιουργία του.

Απάντηση: Στόχος του πολιτιστικού φορέα του Δήμου είναι η εκμάθηση με αυθεντικότητα και πιστότητα, των παραδοσιακών τραγουδιών και χορών του τόπου μας, της φορεσιάς κάθε περιοχής και όλων των μορφών έκφρασης του λαϊκού πολιτισμού μας. Διοργανώνουμε εκδηλώσεις, φεστιβάλ, συναυλίες, χορευτικές παραστάσεις και άλλα.

B. Ψάχνετε στο διαδίκτυο για φεστιβάλ ή εκδηλώσεις που να αφορούν παραδοσιακούς χορούς και μουσική;

Απάντηση: Ναι παρακολουθούμε τις εκδηλώσεις και ό,τι νέο υπάρχει.

Γ. Γνωρίζετε για τα εικονικά μουσεία; Έχετε επισκεφθεί κάποιο;

Απάντηση: Δεν γνωρίζω και δεν έχω επισκεφθεί.

Δ. Πιστεύετε ότι ένα εικονικό μουσείο θα μπορούσε να αναδείξει την πολιτιστική κληρονομιά κάποιας περιοχής;

Απάντηση: Θα μπορούσε να την διασώσει αλλά και να την αναδείξει στον κόσμο.

E. Πόσο ενδιαφέρον θα ήταν ένα εικονικό μουσείο για τη μουσικοχορευτική παράδοση της Πάρου;

Απάντηση: Θα ήταν πολύ ενδιαφέρον ένα μουσείο με την παράδοση του νησιού στο διαδίκτυο για να γνωρίσουν και άλλοι την παράδοση.

Δ. Τι φαντάζεστε ότι μπορεί ένα τέτοιο μουσείο να περιέχει;

Απάντηση: Εικόνες και βίντεο από κάποιες εκδηλώσεις, τις βασικές πληροφορίες για τους χορούς μαζί με μουσικά όργανα και κάποια παραδοσιακά τραγούδια. Θα μπορούσαν να ενσωματωθούν και άλλα στοιχεία της παράδοσης και του λαϊκού πολιτισμού, όπως οι παραδοσιακές φορεσιές, η παραδοσιακή αρχιτεκτονική, οι παραδοσιακές χειρωνακτικές εργασίες ακόμα και τα αρχαιολογικά κατάλοιπα σαν μία αναφορά.

Ε. Πιστεύετε ότι η παράδοση του νησιού από μόνη της μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη και αύξηση του τουρισμού;

Απάντηση: Όχι δεν μπορεί γιατί δεν ενδιαφέρεται όλος ο κόσμος για την παράδοση. Αυτός που ενδιαφέρεται βεβαίως και θα έρθει για να παρακολουθήσει μία εκδήλωση. Αυτός όμως που δεν ενδιαφέρεται απλά δεν θα έρθει.

ΣΤ. Πιστεύετε ότι το μουσείο θα συμβάλει:

- στην ανάδειξη και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού
- στην τουριστική ανάπτυξη
- στην ενίσχυση τοπικής οικονομίας
- στην κατανόηση της τοπικής κουλτούρας από τους επισκέπτες
- στη βελτίωση της εικόνας του νησιού

Απάντηση: Όπως σας είπα από μόνο του δεν μπορεί να συμβάλει σε όλα. Στην προστασία και ανάδειξη της μουσικοχορευτικής παράδοσης ναι αλλά στην προστασία της κληρονομιάς της Πάρου και στην κατανόηση της τοπικής κουλτούρας όχι γιατί πρέπει να περιέχει και άλλα πράγματα όπως αυτά που σας είπα πριν. Η τουριστική ανάπτυξη έχει πολλές παραμέτρους και πρέπει να έχουμε στο νου μας τις ανάγκες του τουρίστα που έρχεται στο νησί μας. Πρέπει να έχουμε τις κατάλληλες υποδομές για να τον υποδεχθούμε και μετά να προσαρμόσουμε την επίσκεψη του στις ανάγκες του, σημείο που εντάσσεται και ο πολιτισμός. Ο τουρίστας θέλει να ακούσει τον αυθεντικό κάτοικο που πρέπει να γνωρίζει την παράδοση του νησιού. Οι κάτοικοι που παρακολουθούν τις εκδηλώσεις είναι άνω των 40 και οι νέοι δεν έρχονται. Το εικονικό μουσείο μπορεί να ωθήσει τους νέους να ασχοληθούν, επειδή είναι πιο διαδεδομένο σε αυτές τις ηλικίες. Ακόμη γίνεται μία καλή προσπάθεια, μέσω των πολιτιστικών συλλόγων, να προσεγγίσουν την παράδοση και άτομα μικρότερης ηλικίας. Αν τα καταφέρουμε σε αυτό θα μπορέσουμε να προσεγγίσουμε και τους τουρίστες.

Z. Πιστεύετε ότι το εικονικό μουσείο θα κέντριζε το ενδιαφέρον για να επισκεφθεί κάποιος το νησί;

Απάντηση: Πιστεύω πως όχι. Εμείς σαν νησί πουλάμε ήλιο, θάλασσα και ενίοτε την παράδοση. Ο επισκέπτης θα έρθει γι' αυτά και ίσως να παρακολουθήσει και καμία εκδήλωση. Αν όμως υπήρχε ένα εικονικό μουσείο γενικά για την Πάρο και για τα διάφορα πράγματα που μπορεί να βρει κανείς στον νησί και να ασχοληθεί τότε μπορεί να προσέλκυε περισσότερο, όπως η ιστοσελίδα του Δήμου, που παρέχει μία λεπτομερή, αναλυτική και εξειδικευμένη πληροφόρηση στους επισκέπτες σχετικά με τις εκδηλώσεις και τις προσφερόμενες υπηρεσίες που αφορούν το νησί.

H. Θα θέλατε εσείς να συμμετέχετε σε ένα τέτοιο εγχείρημα; Αν ναι με ποιον τρόπο; Αν όχι, για ποιο λόγο;

Απάντηση: Εγώ δεν μπορώ να σας απαντήσω σε αυτό, μόνο το άτομο που ασχολείται με την πληροφορική. Αν μου λέγατε να διοργανώσω μία εκδήλωση ή ένα φεστιβάλ βεβαίως και θα έλεγα αμέσως ναι.

Συνέντευξη 3: Χορευτής

A. Ασχολείστε με το χορό; Είστε σε κάποιο σύλλογο;

Απάντηση: Ναι είμαι σε ένα σύλλογο στην Πάρο. Ασχολούμαι με το χορό πολλά χρόνια και μου αρέσει.

B. Ψάχνετε στο διαδίκτυο για φεστιβάλ ή εκδηλώσεις που να αφορούν παραδοσιακούς χορούς και μουσική;

Απάντηση: Όχι ιδιαίτερα.

Γ. Γνωρίζετε για τα εικονικά μουσεία; Έχετε επισκεφθεί κάποιο;

Απάντηση: Γνωρίζω για τα εικονικά μουσεία και έχω επισκεφτεί κάποια από το εξωτερικό.

Δ. Πιστεύετε ότι ένα εικονικό μουσείο θα μπορούσε να αναδείξει την πολιτιστική κληρονομιά κάποιας περιοχής;

Απάντηση: Ναι θα μπορούσε για να γίνει ευρέως γνωστή.

Ε. Πόσο ενδιαφέρον θα ήταν ένα εικονικό μουσείο για τη μουσικοχορευτική παράδοση της Πάρου;

Απάντηση: Θα ήταν ενδιαφέρον και θα ωθούσε τα παιδιά να μάθουν περισσότερα για την παράδοση.

Δ. Τι φαντάζεστε ότι μπορεί ένα τέτοιο μουσείο να περιέχει;

Απάντηση: Παλιές φωτογραφίες και δρώμενα σε σύγκριση με το σήμερα, πληροφορίες για τους χορούς, τα μουσικά όργανα και τα παραδοσιακά τραγούδια. Το υλικό πρέπει να είναι ενδιαφέρον, πλούσιο και να μην αφήνει κενά.

Ε. Πιστεύετε ότι η παράδοση του νησιού από μόνη της μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη και αύξηση του τουρισμού;

Απάντηση: Από μόνη της όχι. Πρέπει να υπάρχουν υποδομές και διάφορα πράγματα που μπορεί ο τουρίστας να κάνει στον προορισμό για να πούμε πως ένα μέρος είναι προορισμός-θέλγητρο.

ΣΤ. Πιστεύετε ότι το μουσείο θα συμβάλλει:

- στην ανάδειξη και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού
- στην τουριστική ανάπτυξη
- στην ενίσχυση τοπικής οικονομίας
- στην κατανόηση της τοπικής κουλτούρας από τους επισκέπτες
- στη βελτίωση της εικόνας του νησιού

Απάντηση: Από μόνο του δεν μπορεί να συμβάλλει σε όλα αυτά, μόνο στην προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Για όλα τα υπόλοιπα όπως σας είπα πρέπει και ο προορισμός να δίνει κάποια πράγματα στον τουρίστα είτε είναι υποδομές, είτε δραστηριότητες είτε ο,τιδήποτε άλλο.

Z. Πιστεύετε ότι ένα εικονικό μουσείο θα κέντριζε το ενδιαφέρον για να επισκεφθεί κάποιος το νησί;

Απάντηση: Ναι θα κέντριζε το ενδιαφέρον αν περιείχε και άλλα πράγματα για το νησί, όπως ξενοδοχεία, εστιατόρια, άλλες δραστηριότητες, παραλίες και άλλα. Μέσα σε αυτά και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις.

H. Θα θέλατε εσείς να συμμετέχετε σε ένα τέτοιο εγχείρημα; Αν ναι με ποιον τρόπο; Αν όχι, για ποιο λόγο;

Απάντηση: Ναι θα ήθελα να βοηθήσω σε ότι μπορεί να ανοίξει το νησί μου στον κόσμο και να έρθουν οι επισκέπτες να μάθουν γι' αυτό. Θα μπορούσαμε να φτιάξουμε κάποια φυλλάδια να μοιράσουμε, να φτιάξουμε βίντεο με διάφορα μέρη που μπορεί να δει ο επισκέπτης, να συνομιλήσουμε μέσω του μουσείου με τον επισκέπτη να δούμε ποιες θα ήταν οι προτιμήσεις και οι απόψεις του.

Συνέντευξη 4 : Χορευτής παριανός που ζει στην Αθήνα

A. Ασχολείστε με το χορό; Είστε σε κάποιο σύλλογο;

Απάντηση: Ναι είμαι σε ένα σύλλογο στην Αθήνα, αλλά χόρευα πολλά χρόνια στο μουσικοχορευτικό συγκρότημα στην Πάρο. Ασχολούμαι με το χορό πολλά χρόνια, μου αρέσει πολύ γιατί είναι ένας τρόπος έκφρασης του σώματος, συναισθημάτων και με ευχαριστεί.

B. Ψάχνετε στο διαδίκτυο για φεστιβάλ ή εκδηλώσεις που να αφορούν παραδοσιακούς χορούς και μουσική;

Απάντηση: Από το διαδίκτυο μαθαίνω οτιδήποτε νέα υπάρχουν για το χορό, διάφορα φεστιβάλ, εκδηλώσεις και άλλα.

Γ. Γνωρίζετε για τα εικονικά μουσεία; Έχετε επισκεφθεί κάποιο;

Απάντηση: Δεν γνωρίζω για τα εικονικά μουσεία γι' αυτό και δεν έχω επισκεφθεί κάποιο.

Δ. Πιστεύετε ότι ένα εικονικό μουσείο θα μπορούσε να αναδείξει την πολιτιστική κληρονομιά κάποιας περιοχής;

Απάντηση: Ναι διότι θα είναι πιο εύκολο και εύχρηστο να μάθει κάποιος για την κληρονομιά ενός τόπου από το διαδίκτυο.

Ε. Πόσο ενδιαφέρον θα ήταν ένα εικονικό μουσείο για τη μουσικοχορευτική παράδοση της Πάρου;

Απάντηση: Θα ήταν πολύ ενδιαφέρον για να μπορούν και αυτοί που δεν μπορούν να επισκεφτούν το νησί να τη γνωρίσουν. Επίσης θα ήταν καλό και για τους επιστήμονες που μελετάνε, να πάρουν πληροφορίες για την παράδοση του νησιού, χωρίς να το επισκεφτούν.

Δ. Τι φαντάζεστε ότι μπορεί ένα τέτοιο μουσείο να περιέχει;

Απάντηση: Τα είδη χορών και την ιστορική εξέλιξή τους, διάφορα τραγούδια με στίχους, τις παραδοσιακές φορεσιές και την εξέλιξή τους, τα μουσικά όργανα, διασκευές τραγουδιών, βιωματικές μαρτυρίες. Αυτά τα στοιχεία θα ήθελα να δω εγώ αν έμπαινε σε ένα εικονικό μουσείο. Η έκθεση θα πρέπει να εξάπτει το ενδιαφέρον του επισκέπτη και θα πρέπει να του δείξουμε πόσο σημαντικό είναι να γυρίζουμε στις παραδόσεις.

Ε. Πιστεύετε ότι η παράδοση του νησιού από μόνη της μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη και αύξηση του τουρισμού;

Απάντηση: Όχι, γιατί δεν ενδιαφέρεται όλος ο κόσμος για την παράδοση. Αυτός που ενδιαφέρεται βεβαίως και θα έρθει για να παρακολουθήσει μία εκδήλωση. Αυτός όμως που δεν ενδιαφέρεται θα χρειαστεί κάποιο κίνητρο προκειμένου να πάρει μέρος σε κάποια πολιτιστική δραστηριότητα, όπως ένα οργανωμένο φεστιβάλ. Παρόλα αυτά πρέπει να έχουμε στο νου μας ότι ένας τόπος που δεν χάνει την ομοιογένειά του και την παράδοση του μένει στον τουρίστα.

ΣΤ. Πιστεύετε ότι το μουσείο θα συμβάλλει:

- στην ανάδειξη και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού
- στην τουριστική ανάπτυξη
- στην ενίσχυση τοπικής οικονομίας
- στην κατανόηση της τοπικής κουλτούρας από τους επισκέπτες
- στη βελτίωση της εικόνας του νησιού

Απάντηση: Μπορεί να συμβάλλει θετικά σε όλα αυτά αλλά δεν πρέπει να γίνεται απομονωμένα μόνο μέσα από το μουσείο. Το σημαντικό είναι να επηρεαστούν οι άνθρωποι και να βοηθήσουν ώστε και να προστατευτεί και να αναδειχθεί η κληρονομιά τους αλλά και να δείξουν την πραγματική εικόνα του νησιού με σκοπό να προσελκύσουν τους επισκέπτες να πάρουν μέρος στις πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Ζ. Πιστεύετε ότι ένα εικονικό μουσείο θα κέντριζε το ενδιαφέρον για να επισκεφθεί κάποιος το νησί;

Απάντηση: Για εκείνον που ενδιαφέρεται για την παράδοση ναι. Για κάποιον που δεν ενδιαφέρεται δύσκολο, γιατί στο νησί ο τουρίστας θα έρθει για τον ήλιο και τη θάλασσα και αν τον ενδιαφέρει η παράδοση θα παρακολουθήσει και εκδηλώσεις. Βέβαια, αυτός ο τουρίστας, θα μπορούσε με κάποιο τρόπο μέσω του εικονικού μουσείου να δει πως ο χορός και το τραγούδι έχουν βγει μέσα από βιώματα και ο χορευτής καταθέτει την ταυτότητά του μέσα από αυτά. Πρέπει να δείξουμε ότι μέσα από αυτά βγαίνει και η ταυτότητα του λαού και ότι είναι σημαντικό όταν επισκέπτεσαι μια περιοχή να ξέρεις ποιοι είναι οι κάτοικοί της.

Η. Θα θέλατε εσείς να συμμετέχετε σε ένα τέτοιο εγχείρημα; Αν ναι με ποιον τρόπο; Αν όχι, για ποιο λόγο;

Απάντηση: Βεβαίως και θα ήθελα να συμμετάσχω και ιδίως στην πρωτογενή έρευνα. Θα μπορούσαμε με συλλόγους στην Αθήνα να δραστηριοποιηθούμε, να κάνουμε μία εκδήλωση για την παρουσίαση του εικονικού μουσείου ή κάποιο φεστιβάλ και να καλέσουμε διάφορους συλλόγους να συμμετέχουν, για να

γνωρίσουμε και την παράδοση άλλων περιοχών. Να γίνει μία ανταλλαγή απόψεων, ιδεών, ηθών και εθίμων.

Συνέντευξη 5 : Επισκέπτης του νησιού

A. Με ποια κριτήρια επιλέγετε την περιοχή που θα επισκεφθείτε;

Απάντηση: Με το αν είναι εύκολη στην πρόσβαση, τα αξιοθέατα, οι εκδηλώσεις και οι δραστηριότητες που προσφέρει.

B. Σας ενδιαφέρει η ιστορία και η παράδοση των περιοχών που επισκέπτεστε;

Απάντηση: Ναι αν έχει κάτι ενδιαφέρον θα ήθελα να το μάθω.

Γ. Ασχολείστε με το διαδίκτυο; Γνωρίζετε για τα εικονικά μουσεία; Έχετε επισκεφθεί κάποιος;

Απάντηση: Ασχολούμαι και ιδιαίτερα να μαθαίνω πράγματα για τα ταξίδια μου. Δεν γνωρίζω για τα εικονικά μουσεία γι' αυτό και δεν έχω επισκεφθεί κάποιος.

Δ. Πιστεύετε ότι ένα εικονικό μουσείο θα μπορούσε να αναδείξει την πολιτιστική κληρονομιά κάποιας περιοχής;

Απάντηση: Ναι θα μπορούσε.

E. Πόσο ενδιαφέρον θα ήταν ένα εικονικό μουσείο για τη μουσικοχορευτική παράδοση της Πάρου;

Απάντηση: Θα ήταν πολύ ενδιαφέρον αν είχε ειδικά βίντεο και φωτογραφίες να μπορούμε να μάθουμε περισσότερα πράγματα.

Δ. Τι φαντάζεστε ότι μπορεί ένα τέτοιο μουσείο να περιέχει;

Απάντηση: Χορούς, τραγούδια, μουσικά όργανα, βίντεο από παραστάσεις και φωτογραφίες.

E. Πιστεύετε ότι η παράδοση του νησιού από μόνη της μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη και αύξηση του τουρισμού;

Απάντηση: Όχι, γιατί δεν ενδιαφέρεται όλος ο κόσμος για την παράδοση.

ΣΤ. Πιστεύετε ότι το μουσείο θα συμβάλλει:

- στην ανάδειξη και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού
- στην τουριστική ανάπτυξη
- στην ενίσχυση τοπικής οικονομίας
- στην κατανόηση της τοπικής κουλτούρας από τους επισκέπτες
- στη βελτίωση της εικόνας του νησιού

Απάντηση: Μπορεί να συμβάλλει θετικά σε όλα αυτά αν γνωρίζουν οι δημιουργοί πως πρέπει να προσελκύσουν τον επισκέπτη που θα ενδιαφερθεί αλλά πιο σημαντικό που δεν ενδιαφέρεται καθόλου.

Ζ. Πιστεύετε ότι ένα εικονικό μουσείο θα κέντριζε το ενδιαφέρον για να επισκεφθεί κάποιος το νησί;

Απάντηση: Για εκείνον που ενδιαφέρεται για την παράδοση ναι. Για κάποιον που δεν ενδιαφέρεται δύσκολο, γιατί αυτό το άτομο χρειάζεται ειδική προσέγγιση. Μπορεί να μπει στο site να ρίξει μια ματιά ή όταν θα είναι στο νησί να περάσει να δει τι εκδήλωση γίνεται αλλά δεν είναι σίγουρο ότι θα του κεντρίσει το ενδιαφέρον ένα site μόνο για τη μουσική ή το χορό ή αν θα μείνει να παρακολουθήσει την παράσταση.

Η. Θα θέλατε εσείς να συμμετέχετε σε ένα τέτοιο εγχείρημα; Αν ναι με ποιον τρόπο; Αν όχι, για ποιο λόγο;

Απάντηση: Όχι, διότι θεωρώ ότι πρέπει να συμμετέχουν άνθρωποι που είναι ήδη γνώστες του θέματος για να βγει ένα εμπειριστατωμένο και ενδιαφέρον αποτέλεσμα. Θα ήθελα όμως να δω αυτό το αποτέλεσμα.

Βιβλιογραφία

Αλιπράντης, Ν. 2003. *Παριανά μελετήματα*, τομ. Α', Αθήνα.

Ανωγειανάκης, Φ. 1991. *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*. Αθήνα: Μέλισσα.

Αρβανίτης, Κ. 2004. 'Ψηφιακό, Εικονικό Κυβερνομουσείο ή Δικτυακό Μουσείο; Αναζητώντας όρο και ορισμό'. Στο: Δασκαλοπούλου, Σ., Μπούνια, Α., Νικονάνου, Ν. & Μπακογιάννη, Σ. (επιμ.), 2004. *Μουσείο, Επικοινωνία και Νέες Τεχνολογίες*, πρακτικά Πρώτου Διεθνούς Συνεδρίου Μουσειολογίας, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας & Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη 31 Μαΐου-2 Ιουνίου 2002, Μυτιλήνη, σελ. 183-192.

Βαγγελάκης, Α. 2006. *Η τεχνική του παραδοσιακού Κλαρίνου*. Αθήνα: Fagotto.

Γεωργούσης, Χ. 1998. *Κυκλάδες. Πάρος-Αντίπαρος*. Αθήνα: Φιλιππότη.

Γεωργούσης, Χ. 1997. *Κυκλάδες. Πέτρες-ποίηση-πολιτισμός*. Αθήνα: Φιλιππότη.

Γκαζή, Α. 1999. 'Από τις μούσες στο μουσείο: η ιστορία ενός θεσμού διά μέσου των αιώνων', *Αρχαιολογία και Τέχνες* 70: σελ. 39-46.

Γκαζή, Α., Νικηφορίδου, Α. 2008. 'Η χρήση των νέων τεχνολογιών στις εκθέσεις μουσείων: ένα μέσον ερμηνείας'. Στο: Μπούνια, Α., Νικονάνου, Ν., Οικονόμου, Μ., 2008. (επίμ.). *Η τεχνολογία στην υπηρεσία της πολιτισμικής κληρονομιάς. Διαχείριση, Εκπαίδευση, Επικοινωνία*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο, σελ. 373-385.

Δαλιανούδη, Ρ. 2004. *Το βιολί και το λαούτο ως παραδοσιακή ζυγιά στη Δυτική Κρήτη. Κουρδίσματα-Ρεπερτόριο-Τεχνικές*. Ηράκλειο.

Δασκαλοπούλου, Σ., Μπούνια, Α. 2008. 'Ψηφιακός πολιτισμός και «Εικονικά Μουσεία»: Έννοιες, Τάσεις, Προκλήσεις'. Στο: Λυριτζής, Ι., (επιμ.), 2008. *Νέες τεχνολογίες στις αρχαιογνωστικές επιστήμες*, Αθήνα, σελ. 29-52.

Δεληγιάννης, Ι. & Παπαϊωάννου, Γ. 2014. 'Μουσείο και αξιοποίηση πολιτιστικού αποθέματος με χρήση ψηφιακής τεχνολογίας και διαδραστικών πολυμέσων'. Στο: Μπίκος, Γ.Δ. & Κανιάρη, Α., 2014. (επίμ.), *Μουσειολογία, πολιτιστική διαχείριση και εκπαίδευση*, Αθήνα: Γρηγόρη, σελ. 113-155.

Δερμιτζάκη, Κ., Δοξανάκη, Τ., Λιναρδάκης, Μ. 2009. 'Πολιτιστικός τουρισμός και τοπικά μουσεία: παράγοντες που επηρεάζουν τη μεταξύ τους σχέση', *Μουσείο 6*: σελ. 20-29.

Desvallees, A., Mairesse, F. 2009. Βασικές έννοιες της μουσειολογίας. Αθήνα: ICOM Ελληνικό Τμήμα. Ανακτήθηκε Φεβρουάριος 28, 2017, από http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Key_Concepts_of_Museology/Museology_WEB_greek.pdf (28/02/2017)

Encyclopedia Britannica Online. Available in <https://www.britannica.com/> (09/05/2017)

Garzotto, F., Matera, M. & Paolini, P. 1998. 'To Use or Not to Use? Evaluating Usability of Museum Web Sites'. In Bearman, D. and Trant, J. (eds), 1998. *Museums and the Web: Proceedings*. Pittsburgh: Archives and Museum Informatics.

Available in http://www.museumsandtheweb.com/mw98/papers/garzotto/garzotto_paper.html (29/03/2017)

Καβακλή, Ε., Μπακογιάννη, Σ. 2004. 'Αξιολόγηση ευχρηστίας διαδικτυακών τόπων μουσείων: αποτελέσματα έρευνας στους φοιτητές του Τ.Π.Τ.Ε'. Στο: Δασκαλοπούλου, Σ., Μπούνια, Α., Νικονάνου, Ν. & Μπακογιάννη, Σ. (επιμ.), 2004. *Μουσείο, Επικοινωνία και Νέες Τεχνολογίες*, πρακτικά Πρώτου Διεθνούς

Συνεδρίου Μουσειολογίας, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας & Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη 31 Μαΐου-2 Ιουνίου 2002, Μυτιλήνη, σελ. 141-153.

Καγιάφας, Ε. 2007. 'Μουσεία και Τεχνολογία Πολυμέσων: Σύγχρονες Τάσεις'. Στο: *Οι νέες τεχνολογίες στα μουσεία. Σύγχρονες τάσεις και αντιλήψεις*. 2007, πρακτικά Ημερίδας, Υπουργεία Εθνικής Άμυνας, Ανάπτυξης, Πολιτισμού, Ελληνική Ομοσπονδία Σωματείων Φίλων των Μουσείων (ΕΟΣΦΙΜ), Πολεμικού Μουσείου, Μουσείου Μπενάκη, 16 Ιουνίου 2007, Αθήνα, σελ. 75-81.

Καλαμαρά, Π., Βαγγελάτος, Α. 2008. 'Ανατροπές στη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς: Δυναμική και όρια των νέων τεχνολογιών'. Στο: Μπούνια, Α., Νικονάνου, Ν., Οικονόμου, Μ., 2008. (επιμ.). *Η τεχνολογία στην υπηρεσία της πολιτισμικής κληρονομιάς. Διαχείριση, Εκπαίδευση, Επικοινωνία*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο, σελ. 198-206.

Κάλου, Α. 2015. 'Το σύγχρονο μουσείο: Ένα μουσείο ανοιχτό προς όλους'. Στο: Αργυρόπουλος, Β., Χαμονικολάου, Σ., Κανάρη, Χ. (επιμ.), *Πολιτισμός/Ειδική Αγωγή. Η πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων*. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, σελ. 204-212.

Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π., Γκρίμπα, Ε., 2010. *Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*. Αθήνα: Κριτική.

Κόνσολα, Ν. 2006. *Πολιτιστική Ανάπτυξη και Πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήση.

Κουκουλές, Φ. 1952. *Βυζαντινών βίος και πολιτισμός*. τομ. Ε', Αθήνα: Παπαζήση.

Κοφτερός, Δ. 2005. *Μελίφθογγο ελληνικό Σαντούρι. Πρακτική και εκμάθηση*. Αθήνα: Φίλιππος Νάκας.

Lepouras, G., Charitos, D., Vassilakis, C., Charissi, A., Halatsi, S. 2001. *Building a VR-Museum in a Museum*, Ανακτήθηκε Φεβρουάριος 28, 2017, από <https://pdfs.semanticscholar.org/c350/c716d07ce6a60fb3475ad0c87dd712aab32f.pdf> (28/02/2017)

Λουτζάκη, Ρ. 2004. 'Αυλή πολιτιστική κληρονομιά και τεχνολογία'. Στο: Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων-Ελληνικό τμήμα. 2004. *Διεθνής Ημέρα Μουσείων 2004*. Ενημερωτικό δελτίο, Περίοδος β', τ.2. Αθήνα: ICOM, σελ. 5-6.

Μαζαράκη, Δ. 1985. *Το λαϊκό Κλαρίνο στην Ελλάδα: Με είκοσι μουσικά παραδείγματα*. Αθήνα: Κέδρος.

Macdonald, S. 2012. *Μουσείο και μουσειακές σπουδές: ένας πλήρης οδηγός*. Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.

Μπίκου, Α. 1969. *Ελληνικοί χοροί, Ανάλυσις Κινήσεων-Χορογράφημα-Μουσική*. Αθήνα.

Μπήτρος, Ι. 2010. *Μελέτη και Ανάπτυξη συστήματος υποστήριξης κίνησης εικονικών διαδραστικών χαρακτήρων*. Διπλωματική εργασία. Πάτρα: Τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών & Τεχνολογίας Υπολογιστών. Πανεπιστήμιο Πατρών.

Νάκου, Ε. 2001. *Μουσεία: Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός*. Αθήνα: Νήσος.

Οικονόμου, Μ. 2003. *Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός; Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα*. Αθήνα: Κριτική.

Οικονόμου, Μ. 2004. *Νέες Τεχνολογίες και Μουσεία: εργαλείο, τροχοπέδη ή συρμός;*, Ανακτήθηκε Μάρτιος 01, 2017, από http://www.makebelieve.gr/mr/teaching/UoA-MS/papers/EconomouMaria_2004.pdf

Ορφανίδη, Λ., Λυριτζής, Ι. 2006. *Εισαγωγή στη μουσειολογία και στην προληπτική συντήρηση*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.

Πανόπουλος, Π. 2005. *Από την Μουσική στον Ήχο: Εθνογραφικές μελέτες των Steven Feld, Marina Roseman και Anthony Seeger*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Πούλιος, Ι. & Τουλούπα, Σ. 2015. 'Τουρισμός, πολιτισμική διαχείριση, τοπική κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη'. Στο: Πούλιος, Ι. 2015. (επιμ.). *Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Αθήνα: Κάλλιπος, σελ. 103-115.

Πυρπύλη, Σ., 2008. 'Διαδικτυακοί τόποι αρχαιολογικών μουσείων: Επιστημονική βαρύτητα και επικοινωνιακές προοπτικές'. Στο: Μπούνια, Α., Νικονάνου, Ν., Οικονόμου, Μ., 2008. (επιμ.). *Η τεχνολογία στην υπηρεσία της πολιτισμικής κληρονομιάς. Διαχείριση, Εκπαίδευση, Επικοινωνία*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο, σελ. 89-100.

Ραγκούση-Κοντογιώργου, Κ. 2000. *Πάρος και Αντίπαρος. Με τα μάτια των χαρτογράφων και περιηγητών. 15ος-19ος αιώνας*. Πάρος: Ανθέμιον.

Ραγκούση-Κοντογιώργου, Κ. 2004. *Πάρος και Αντίπαρος. Το εικονοστάσι της ψυχής μου (1900-1960)*. Πάρος: Ανθέμιον.

Ρούσσου, Υ., Μένεγος, Λ. 2004. *Αρμενίζοντας την παράδοση της Πάρου*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος.

Σαραντάκου, Ε. 2010. *Ωριμοί τουριστικοί προορισμοί. Εξέλιξη και δυνατότητες μετάβασης σε ένα βιώσιμο μοντέλο θερινού-πολιτιστικού τουρισμού. Η ελληνική περίπτωση*. Διδακτορική Διατριβή Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας.

Σιμόπουλος, Κ. 1975. *Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα, τομ. Α (333-1700)*. Αθήνα: Στάχυ.

Σιμόπουλος, Κ. 1975. *Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα*, τομ. Β1 (1700-1700). Αθήνα: Στάχυ.

Στράτου, Δ. 1979. *Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί*. Αθήνα.

Sylaiou, S., Liarokaris, F., Kotsakis, K. & Patias, P., 2009. Virtual museums, a survey and some issues for consideration. *Journal of Cultural Heritage*, 10(4), 2009, October-December 2009, pp. 520-528, Amsterdam: Elsevier, pp. 525-526.

Vergo, P. 1989. *New Museology*. London: Reaktion Books.

ΦΕΚ 3028. 2002. *Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς*. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

Χανιώτης, Μ. 1996. *Παραδοσιακή Μουσική Πάρου*. Αθήνα: Κοινότητα Λευκών Πάρου, Προοδευτικός σύλλογος Λευκιανών Πάρου, ΜΕΕΑΣ Υγία Λευκών Πάρου.

Χανιώτης, Μ. 2008. *Παραδοσιακή Μουσική Πάρου-Αντιπάρου*. τόμ. Α'. Αθήνα: Δήμος Πάρου, Κοινοτική Επιχείρηση Τουριστικής και Πολιτιστικής Ανάπτυξης Πάρου, Σύλλογος Αγκαιριανών Πάρου (Αθήνας), Σύνδεσμος Μαρπησσαίων και Αρχιλοχιτών Πάρου.

Χορευτικός Όμιλος Κοινότητας Νάουσας Πάρου. 1994. Πάρος: Χορευτικός Όμιλος Κοινότητας Νάουσας Πάρου.

Χριστοφιλόπουλος, Δ. 2005. *Προστασία Πολιτιστικών Αγαθών. Μνημειακά, παραδοσιακά, οικιστικά, πνευματικά, πολιτιστικά αγαθά*. Αθήνα: Σάκκουλας.